

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Πτυχιακή Εργασία

**Πολιτιστικός Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη.
Η Συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου
Δελφών στο Νομό Φωκίδας**

Αργυρούλα Γαλάτου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ελένη Μαυραγάνη**

Μάιος 2018

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη

Πτυχιακή Εργασία

**Πολιτιστικός Τουρισμός και Τοπική Ανάπτυξη.
Η Συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου
Δελφών στο Νομό Φωκίδας**

Αργυρούλα Γαλάτου

**Επιβλέπων Καθηγητής
Ελένη Μαυραγάνη**

Η παρούσα πτυχιακή εργασία υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση πτυχιακού τίτλου σπουδών στη Γαλάτου Αργυρούλα από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Μάιος 2018

Περίληψη

Εισαγωγή: Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια από τις κυριότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και δημιουργεί οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και εκπαιδευτικά οφέλη στην περιοχή υποδοχής, συμβάλλοντας στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη. Τα μνημεία και οι χώροι της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν έναν από τους βασικότερους παράγοντες προσέλκυσης του τουριστικού ρεύματος.

Σκοπός: Η παρούσα διατριβή στοχεύει να δείξει τη συμβολή του πολιτισμού στην τοπική ανάπτυξη και τη σημασία του μάρκετινγκ και της ενεργητικής συμμετοχής των τοπικών ομάδων συμφερόντων για την επιβίωση των τουριστικών περιοχών. Μέσα από τη μελέτη της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας επιχειρεί να διερευνήσει αν η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου και αν υπάρχουν δυνατότητες περαιτέρω ανάπτυξης και συνδυασμού του πολιτιστικού τουρισμού με άλλες Ειδικές Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.

Μεθοδολογία : Για την ανάπτυξη του γενικού μέρους της παρούσας διατριβής έγινε ανασκόπηση σε ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, σε επιστημονικά περιοδικά και σε εργασίες και πρακτικά συνεδρίων. Για το ειδικό μέρος πραγματοποιήθηκε πρωτογενή ποσοτική έρευνα με τη χρήση τεσσάρων ερωτηματολογίων που απευθύνονταν στους τουρίστες/επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών, στους τοπικούς επιχειρηματίες, στους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και στους πολιτιστικούς οργανισμούς/συλλόγους της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας, έγινε αναφορά στα χαρακτηριστικά της περιοχής και αντλήθηκαν στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία (ΕΛΣΤΑΤ) που αφορούν στην επισκεψιμότητα του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών κατά την πενταετία 2012-2016.

Αποτελέσματα: Ο κυριότερος λόγος επίσκεψης των τουριστών/επισκεπτών είναι η απόκτηση γνώσεων και εμπειριών. Σύμφωνα με τις απόψεις των επιχειρηματιών ο Αρχαιολογικός Χώρος/Μουσείο Δελφών συμβάλλει στην προσέλκυση των τουριστών και στην ενίσχυση των επιχειρήσεων. Η πλειοψηφία τόσο των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης όσο και των επιχειρηματιών συμφωνούν ότι οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στην περιοχή δεν προάγουν την ανάπτυξη. Αντίθετη άποψη έχουν οι πολιτιστικοί οργανισμοί/σύλλογοι και στη πλειονότητά τους θεωρούν ότι η ύπαρξή του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου.

Συμπεράσματα: Η συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής είναι πολύ σημαντική. Ωστόσο υπάρχουν πολλές δυνατότητες αναβάθμισης και διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος που δεν έχουν αξιοποιηθεί.

Λέξεις κλειδιά: «Πολιτιστικός Τουρισμός», «Ειδικές Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», «Τοπική Ανάπτυξη», «Αρχαιολογικός Χώρος-Μουσείο Δελφών»

Summary

Introduction: Cultural tourism comprises one of the chief forms of alternative tourism and creates economic, social, cultural and educational benefits in the host area, contributing to sustainable local development. The monuments and the cultural heritage sites are one of the most basic factors in the attraction of tourism.

Purpose: This thesis aims to illustrate the contribution of civilization to local development and the importance of marketing and active participation of local groups of interest in the survival of touristic areas. Through the study of the Regional Unit of Fokida, the aim is to explore whether the existence of the Archaeological Site and the Museum of Delphi reinforces the remaining cultural benefits of the area and whether there are possibilities for further development and a combination of cultural tourism and other Special Alternative Forms of Tourism.

Method: For the development of the general section of this thesis, a study was made of Greek and foreign bibliography in scientific journals and the minutes of conferences. For the special section, original quantitative research was carried out through the use of four questionnaires which were directed at tourists/visitors to the Archaeological Site and the Museum of Delphi, local businessmen, local government offices and cultural organizations/associations of the Regional Unit of Fokida. Reference was made of the characteristics of the region and data was gathered from the Greek Statistical Service (ELSTAT) which refer to the level of visits to the Archaeological Site and the Museum of Delphi during the five year period 2012-2016.

Results: The main reason for visits by tourists/visitors is to gain knowledge and experiences. According to the views of the local businessmen, the Archaeological Site/Delphi Museum contribute to the attraction of tourists and the strengthening of businesses. The majority, both of the members of the local government and of the businessmen agree that the commitments and the limitations which are in force in the region do not promote development. The cultural organizations/associations are of the opposite opinion, and the majority of them consider that the existence of the Archaeological Site/Delphi Museum reinforces the other cultural advantages of the area.

Conclusions: The contribution of cultural tourism to the economic development of the area is very significant. However, there are many possibilities for advancement and differentiation of the touristic area which have not been fully utilized.

Key Words: «Cultural Tourism», «Special Alternative Forms of Tourism», «Local Development», «Archaeological Site- Museum of Delphi».

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου σε όλους όσους συνέβαλαν για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής διατριβής. Ευχαριστώ ιδιαίτερα:

Την Επιβλέπουσα Καθηγήτρια του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου, κα Ελένη Μαυραγάνη για τη συνεχή καθοδήγησή της.

Την Αρχαιολόγο του Μουσείου Δελφών, κα Τσαρούχα Ανθούλα για τη πολύτιμη βοήθειά της στη διεξαγωγή της έρευνας.

Όλους τους επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών, τους τοπικούς επιχειρηματίες, τους εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών πολιτιστικών οργανισμών/ συλλόγων που απάντησαν στα ερωτηματολόγια, συμβάλλοντας καθοριστικά στην ολοκλήρωση της έρευνας.

Την οικογένειά μου, τους στενούς μου φίλους και ιδιαίτερα την Έλλη και το Γιώργο για τη συνεχή στήριξη και κατανόηση που επέδειξαν.

Περιεχόμενα

	Εισαγωγή	1
1	Το Φαινόμενο του Τουρισμού	3
1.1	Η Έννοια του Τουρισμού.....	3
1.2	Ιστορική Εξέλιξη του Τουρισμού.....	5
1.3	Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ανάπτυξη.....	9
2	Η Ανάπτυξη του Τουρισμού τον 21ο Αιώνα	12
2.1	Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη	12
2.2	Τουριστική Φέρουσα Ικανότητα	13
2.3	Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.....	14
3	Πολιτιστικός Τουρισμός	21
3.1	Ο Χαρακτήρας του Πολιτιστικού Τουρισμού	21
3.2	Τα Είδη του Πολιτιστικού Τουρίστα	24
3.3	Η Αμφίδρομη Σχέση Πολιτισμού και Τουρισμού.....	26
3.3.1	Θετικές Επιδράσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού	27
3.3.2	Αρνητικές Επιπτώσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού	28
3.4	Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού.....	29
4	Η Συμβολή του Πολιτισμού στην Ανάδειξη και Προβολή ενός Τόπου	31
4.1	Marketing και Branding Τόπου	31
4.2	Ο Ρόλος των Μουσείων στην Τοπική Ανάπτυξη.....	34
4.3	Η Ελλάδα ως Χώρα Πολιτιστικού Τουρισμού.....	35
5	Μεθοδολογία	38
5.1	Στόχοι Έρευνας-Ερευνητικά Ερωτήματα.....	38
5.2	Μεθοδολογία και Δείγμα Έρευνας	39
5.3	Ερωτηματολόγια.....	41
5.4	Περιορισμοί Έρευνας.....	44
5.5	Στατιστική Ανάλυση.....	44
6	Περιοχή Μελέτης-Νομός Φωκίδας	46
6.1	Βασικά Γεωγραφικά και Δημογραφικά Στοιχεία	46
6.2	Φυσικό Περιβάλλον	47
6.3	Υποδομές Μεταφορών-Υγεία.....	48
6.4	Οικονομία-Απασχόληση.....	49
6.5	Πολιτιστικά Στοιχεία.....	50
6.6	Προοπτικές Ανάπτυξης Ε.Ε.Μ.Τ. στο Νομό Φωκίδας.....	53
7	Αποτελέσματα της Έρευνας	57

7.1	Στοιχεία Επισκεψιμότητας του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών.....	57
7.2	Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων Τουριστών/Επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών	58
7.2.1	Δημογραφικά Στοιχεία Τουριστών/ Επισκεπτών.....	58
7.2.2	Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη στον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών.....	59
7.2.3	Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη της περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας.....	64
7.3	Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων Τοπικών Επιχειρήσεων.....	66
7.4	Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων Φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Πολιτιστικών Οργανισμών/Συλλόγων.....	73
7.5	Συνοπτική Συσχέτιση των Αποτελεσμάτων της Έρευνας.....	78
8	Επίλογος. Συμπεράσματα –Προτάσεις	80
	Βιβλιογραφία	83
	Παραρτήματα	88
A	Έγγραφο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φωκίδας	88
B	Στοιχεία Τοπικών Επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα	89
Γ	Εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που συμμετείχαν στην έρευνα	89
Δ	Διευκρινιστική Επιστολή	90
E	Πολιτιστικοί Σύλλογοι που συμμετείχαν στην έρευνα	90
Z	Ερωτηματολόγιο για τους Τουρίστες – Επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών	91
Z.1	Το Ερωτηματολόγιο στην Ελληνική Γλώσσα	91
Z.2	Το Ερωτηματολόγιο στην Αγγλική Γλώσσα	93
H	Ερωτηματολόγιο για τις Τοπικές Επιχειρήσεις	95
Θ	Ερωτηματολόγιο για τους Φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης	97
I	Ερωτηματολόγιο για τους Πολιτιστικούς Οργανισμούς/Συλλόγους	99
K	Πίνακας 1. Δημογραφικά Στοιχεία Τουριστών/Επισκεπτών	101
Λ	Πίνακας 2. Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη στον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών	102
M	Πίνακας 5. Βαθμός Ικανοποίησης από το Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο	103
N	Πίνακας 20. Απόψεις των Φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Πολιτιστικών Οργανισμών/Συλλόγων για τον πολιτιστικό τουρισμό	104

Εισαγωγή

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μια από τις κυριότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού. Τα μνημεία και οι χώροι της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν έναν από τους βασικότερους παράγοντες προσέλκυσης του τουριστικού ρεύματος. Η διατήρηση και η προβολή τους δίνει σε ένα τόπο σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην παγκόσμια τουριστική προσφορά.

Στόχος της παρούσας πτυχιακής διατριβής είναι να διερευνήσει τη δυνατότητα συσχετισμού ενός ιδιαίτερα σημαντικού πολιτιστικού αγαθού, του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών με άλλους πολιτιστικούς πόρους και να εξετάσει τις συνθήκες που επηρεάζουν αν η ύπαρξή του ενισχύει ή τελικά επισκιάζει τα υπόλοιπα αγαθά του τόπου. Οι γνώσεις που θα προκύψουν από την εν λόγω πτυχιακή διατριβή θα συμβάλλουν στην κατανόηση των παραγόντων που επηρεάζουν σημαντικά την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και στην διατύπωση προτάσεων για τον εμπλουτισμό του τοπικού προϊόντος και την αναβάθμιση της τουριστικής προσφοράς της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας.

Η παρούσα πτυχιακή διατριβή αποτελείται από οκτώ (8) κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται θεωρητική προσέγγιση του φαινομένου του τουρισμού μέσα από την αναφορά της ιστορικής του εξέλιξης και της συμβολής του στην τοπική ανάπτυξη. Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται η ανάλυση της βιώσιμης ανάπτυξης και των ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται αναλυτικά ο χαρακτήρας του πολιτιστικού τουρισμού, οι θετικές επιδράσεις και οι αρνητικές επιπτώσεις του, τα είδη των πολιτιστικών τουριστών και η χάρτα του πολιτιστικού τουρισμού. Το τέταρτο κεφάλαιο εξετάζει τη συμβολή του πολιτισμού στην ανάδειξη και προβολή ενός τόπου με αναφορές στο marketing και branding τόπου και στο ρόλο των μουσείων στην τοπική ανάπτυξη. Επιπλέον στο ίδιο κεφάλαιο επιχειρείται η καταγραφή της ελληνικής πραγματικότητας ως χώρα πολιτιστικού τουρισμού.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας και στο έκτο η περιγραφή της περιοχής μελέτης καθώς και οι προοπτικές ανάπτυξης και άλλων

ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας. Στη συνέχεια, στο έβδομο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας. Τέλος, στο όγδοο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και προτείνονται μέτρα που θα συμβάλλουν στην αναβάθμιση και διαφοροποίηση του τοπικού τουριστικού προϊόντος, αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει ο φυσικός και πολιτισμικός πλούτος της περιοχής.

Κεφάλαιο 1

Το Φαινόμενο του Τουρισμού

1.1 Η Έννοια του Τουρισμού

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα πολλοί επιστήμονες και οργανισμοί επιδίωξαν να προσδιορίσουν το εννοιολογικό περιεχόμενο του τουρισμού. Ο J. Medecin (Revue de Deux Mondes) αναφέρει ότι: «Τουρισμός είναι μια δραστηριότητα ευκαιρίας η οποία συνιστάται στο να παραμένει κάποιος μακριά από τον τόπο μόνιμου διαμονής του, για λόγους διασκέδασης, ανάπαυσης, εμπλουτισμού της εμπειρίας του, ανύψωσης του μορφωτικού του επιπέδου, από την παρουσία νέων μορφών της ανθρώπινης δράσης και από τις εικόνες μιας άγνωστης φύσης».

Μια επιστημονική προσέγγιση του τουρισμού δόθηκε από τους Hunziker και Krapf το 1942, όπου «Τουρισμός είναι το σύνολο των ενεργοποιημένων σχέσεων και γεγονότων κατά τη διάρκεια της μετακίνησης και παραμονής των ατόμων εκτός του τόπου της συνήθους κατοικίας τους, υπό τον περιορισμό ότι τόσο η μετακίνηση όσο και η παραμονή τους δεν έχουν ως κίνητρο την άσκηση οποιασδήποτε κερδοσκοπικής δραστηριότητας».

Ουσιαστικά, δύο κύριες έννοιες το «κίνητρο» και η «μετακίνηση» οριοθετούν τον πρώτο επιστημονικό ορισμό του τουρισμού. Οι διεθνείς οργανισμοί, λαμβάνοντας υπόψη τις έννοιες αυτές, οι οποίες αντανακλούν το σκοπό του ταξιδιού και τη διάρκεια της παραμονής, προσδιόρισαν εννοιολογικά τον «τουρίστα». Στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τον «Τουρισμό και τα Διεθνή Ταξίδια», που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1963, ορίστηκε η έννοια του «επισκέπτη» ως κάθε άτομο που επισκέπτεται μία χώρα διαφορετική από εκείνη που διαμένει μόνιμα για οποιοδήποτε λόγο εκτός από εκείνο της άσκησης ενός αμειβόμενου επαγγέλματος. Ο ορισμός αυτός καλύπτει δύο κατηγορίες επισκεπτών:

α. Τους *τουρίστες*: τα άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτήν τουλάχιστον περισσότερο από ένα 24ωρο και τα κίνητρά τους μπορεί να είναι

διακοπές, θεραπεία, σπουδές, υγεία, συνέδρια, άθληση, επαγγελματικές υποθέσεις κ.α.

β. Τους *εκδρομείς*: τα άτομα που επισκέπτονται μια χώρα και η παραμονή τους δεν υπερβαίνει τις 24 ώρες. Οι επισκέπτες που δεν διανυκτερεύουν, μπορεί να είναι πληρώματα πλοίων, αεροπλάνων, επιβάτες κρουαζιερόπλοιων κ.α. (Βαρβαρέσος 2000:17)

Ένας από τους πιο πρόσφατους ορισμούς των Mill και Morrison, αναφέρει ότι «ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα που αναπτύσσεται όταν οι τουρίστες ταξιδεύουν... Περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ταξιδιωτών που γίνονται κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, τις πραγματοποιηθείσες αγορές και τις αλληλεπιδράσεις που συμβαίνουν μεταξύ ξένων και ντόπιων. Εν ολίγοις περιλαμβάνει οτιδήποτε σχετίζεται με την προετοιμασία και την πραγματοποίηση του ταξιδιού, την παραμονή, την επιστροφή και τις αναμνήσεις μετά από αυτό» (Mill et al 1992:9). Οι McIntosh, Goeldner και Ritchie ορίζουν τον τουρισμό ως «το σύνολο των φαινομένων και των σχέσεων που προκύπτουν μέσα από τις συναλλαγές με τους τουρίστες, τους προμηθευτές, τις κυβερνήσεις των τόπων φιλοξενίας και τις κοινότητες υποδοχής, κατά τη διάρκεια προσέλκυσης και φιλοξενίας των τουριστών αυτών και των άλλων επισκεπτών» (McIntosh et al, 1995:10).

Στον ορισμό που δίνεται από το Διεθνές Συνέδριο Στατιστικής για τα Ταξίδια και τον Τουρισμό, «ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τον ελεύθερο χρόνο, το επάγγελμα κ.α. των ανθρώπων που ταξιδεύουν και παραμένουν σε περιοχές εκτός του συνήθους περιβάλλοντος όπου ζουν, για όχι περισσότερο από ένα έτος» (Λαγός 2005: 41). Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO 1993) ο τουρισμός περιλαμβάνει δραστηριότητες των ατόμων που ταξιδεύουν και μένουν για λιγότερο από ένα έτος σε ένα μέρος διαφορετικό από το τόπο κατοικίας τους, με σκοπό την αναψυχή, την εργασία ή άλλους σκοπούς (Middleton et al 2004: 112).

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο τουρισμός έχει τα εξής κύρια χαρακτηριστικά (Ηγουμενάκης κ. συν. 2004: 13-14) :

- Είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και αποτέλεσμα της διαμονής τους σε αυτούς επί ένα 24ωρο, με σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους.

- Όποιες και αν είναι οι διάφορες μορφές τουρισμού περιέχουν το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν με την ευρύτερη εύνοια του όρου, δηλαδή συμπεριλαμβανομένης και της διατροφής.
- Το ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων, που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.
- Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα.
- Οι άνθρωποι επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς σκοπούς, δηλαδή για σκοπούς διαφορετικούς από της επαγγελματικής απασχόλησής τους και της μόνιμης διαμονής τους.

Για να περιγραφεί με σαφήνεια το εννοιολογικό περιεχόμενο του τουρισμού θα πρέπει να ληφθούν υπόψη οι διάφορες ομάδες που συμμετέχουν στην τουριστική βιομηχανία και επηρεάζονται από αυτήν. Ο τουρισμός θα μπορούσε να οριστεί ως το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προκύπτουν από την αμοιβαία επίδραση των τουριστών, τουριστικών επιχειρήσεων, τουριστικών προορισμών και διοικήσεων τουριστικών προορισμών στη διαδικασία προσέλκυσης, υποδοχής και φιλοξενίας τουριστών και εκδρομέων. Συμπερασματικά ο τουρισμός είναι ολόκληρος ο κόσμος της τουριστικής βιομηχανίας, των θελγέτρων, των καταλυμάτων, των μεταφορικών μέσων και γενικότερα όλων των υλικών ή άυλων προϊόντων που ικανοποιούν τις τουριστικές ανάγκες ή επιθυμίες των ανθρώπων και επιπλέον αποτελεί το αθροιστικό σύνολο των τουριστικών δαπανών που πραγματοποιούνται μέσα στα όρια μιας χώρας ή μιας διοικητικής της υποδιαίρεσης (Ηγουμενάκης κ. συν. 2004: 14-17)

1.2 Ιστορική Εξέλιξη του Τουρισμού

Η ιστορική εξέλιξη του τουρισμού είναι άμεσα συνδεδεμένη με τον θρησκευτικό /προσκηνυματικό τουρισμό. Σε όλους τους λαούς και πολιτισμούς πραγματοποιούνται προσκυνηματικά ταξίδια. Στην αρχαιότητα οι Κέλτες από όλα τα μέρη της Ευρώπης συγκεντρώνονταν σε ιερά μέρη για να κάνουν θυσίες και να πραγματοποιήσουν τελετές. Οι Γερμανικές φυλές συγκεντρώνονταν στο Ιρμινσούλ και στο ιερό της Ουψάλα. Ο Ηρόδοτος περιέγραψε στις «Ιστορίες» την μετακίνηση των Αιγυπτίων που έπλεαν με τις φελούκες τους με σκοπό να φτάσουν στο ναό της Μέμφιδος για να προσκυνήσουν. Στην Αρχαία Αίγυπτο υπήρχαν πολλά ιερά όπως στην Άβυδο, την Ηλιούπολη, το Λούξορ, τις Θήβες το Καρνάκ, όπου πολλοί πιστοί διέσχιζαν μεγάλες

αποστάσεις για να πάρουν μέρος σε θρησκευτικές τελετουργίες. Οι Ασύριοι λάτρευαν τους θεούς τους στην Αλέππο και την Ιεράπολη (Συρία). Οι Βαβυλώνιοι για να ζητήσουν από τους θεούς ειρήνη και μακροήμερευση ταξίδευαν στη πόλη Νιπούρ, νοτιοδυτικά της Βαγδάτης (Μοίρα 2009 : 30). Μετακινήσεις για θρησκευτικούς λόγους καταγράφονται στην Αρχαία Ελλάδα για τις Διονυσιακές Γιορτές προς τιμή του Διόνυσου, τα Ελευσίνια Μυστήρια προς τιμή της θεάς Δήμητρας και της Περσεφόνης, τα Παναθήναια προς τιμή της θεάς Αθηνάς και άλλες μικρότερες εορτές προς τιμή άλλων θεών (Βενετσανοπούλου 2006:21).

Στην Αρχαία Ελλάδα η πιο γνωστή μορφή τουρισμού ήταν ο «Συνεδριακός Τουρισμός». Στην αρχή αντιπρόσωποι Ελληνικών φύλων και εκπρόσωποι πόλεων-κρατών στη συνέχεια, συγκεντρώνονταν για την επίλυση πολιτικών, θρησκευτικών, πολεμικών, τοπικών και κοινών προβλημάτων μέσω του θεσμού των «Αμφικτιονιών». Η πρώτη Αμφικτιονία έγινε το 1522 π.Χ. στις Θερμοπύλες και συνέχισαν να γίνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα στη Βοιωτία, στους Δελφούς, στη Δήλο και στον Πόρο (Σφακιανάκης 2000:29). Άλλες μορφές τουρισμού που αναπτύχθηκαν εκείνη την περίοδο ήταν ο «πολιτιστικός τουρισμός» με επισκέψεις σε τόπους όπως η Κόρινθος ή η Δήλος λόγω των περίφημων μνημείων τους, ο «Τουρισμός για λόγους υγείας» μέσω της επίσκεψης στα ασκληπιεία θεραπευτήρια όπως αυτό της Επιδαύρου, της Κω κ.α., ο «Εκπαιδευτικός Τουρισμός» με την ίδρυση σχολών από τον Πλάτωνα (σχολή στην Ακαδημία), τον Αριστοτέλη (στο Λύκειο ιδρύει την περιπατητική σχολή) και άλλες σχολές που ίδρυσαν σοφιστές όπως ο Πρόδικος και Πρωταγόρας, ο Γοργίας και άλλοι με αποτέλεσμα νέοι να πηγαίνουν σε αυτές για να μαθητεύσουν. Επίσης μέσω των αγώνων στη Νεμέα (τα Νέμεα) και στην Ολυμπία (τα Ολύμπια) προς τιμή του Δία, στους Δελφούς (τα Πύθια) προς τιμή του Απόλλωνα και στον Ισθμό της Κορίνθου (τα Ίσθμια) προς τιμή του Ποσειδώνα αναπτύχθηκε ο «Αθλητικός Τουρισμός» (Βενετσανοπούλου 2006:21).

Ο Ηρόδοτος (480-421 π.Χ.) και ο Πausανίας ο Περιηγητής (2ος αιώνας π.Χ.) εκτός από γεωγράφοι και ιστορικοί υπήρξαν οι πρώτοι συγγραφείς τουριστικών οδηγιών και οι πρώτοι ταξιδιώτες του «Περιηγητικού Τουρισμού» (Σφακιανάκης 2000 : 29). Ο Ηρόδοτος ταξίδεψε στην Αίγυπτο, την Συρία, την Περσία, την Ασία και έφτασε έως την Σικελία της Ιταλίας στα δυτικά και την Βαβυλωνία στα ανατολικά όχι μόνο γράφοντας ταξιδιωτικούς οδηγούς αλλά συλλέγοντας και πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο ζωής

των κατοίκων των περιοχών αυτών. Το έργο του θεωρείται ως μοναδικό της πρώιμης τουριστικής περιόδου (Sharpley 2005 :2-3).

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο ο τουρισμός αναπτύχθηκε κυρίως με την διάνοιξη των ρωμαϊκών οδών, την δημιουργία πανδοχείων κατά μήκος των οδών αυτών και την ασφάλεια των θαλάσσιων διαδρομών από το ναυτικό των Ρωμαίων που μείωσε την μάστιγα της πειρατείας. Ρωμαίοι πολίτες επισκέπτονταν ομαδικά αρχαίες ελληνικές πόλεις, μέσω ειδικών ναυλωμένων πλοίων, για να παρακολουθήσουν αθλητικά θεάματα και θρησκευτικές εορτές. Πλούσιοι έμποροι ταξίδευαν συνδυάζοντας τις εμπορικές τους συναλλαγές με τις διακοπές τους. Την εποχή εκείνοι οι Ρωμαίοι θεωρούνται οι πρώτοι που ταξίδευαν για λόγους αναψυχής, ενώ την ίδια εποχή παρόμοια ταξίδια πιστεύεται ότι έκαναν οι Κινέζοι και οι Ιάπωνες. Στην αρχαία Ρώμη είχαν κατασκευαστεί κατά μήκος των πολυσύχναστων δρόμων πανδοχεία, όπου οι ταξιδιώτες απολάμβαναν γεύμα και διανυκτέρευση δωρεάν (Βενετσανοπούλου 2006: 24-25).

Την περίοδο του Βυζαντίου στην Ελλάδα παρατηρείται τελειοποίηση των καταλυμάτων και μεγάλη άνθηση. Οι εκκλησίες και τα μοναστήρια, με τους ξενώνες που διέθεταν, παρείχαν φιλοξενία και βοήθεια. Την εποχή του Μεγάλου Βασιλείου οι ξενώνες των εκκλησιών ονομάστηκαν «Βασιλειάδες» και συντηρούνταν από τις χριστιανικές κοινότητες. Η τουριστική κίνηση κατέρρευσε με την κατάκτηση του Βυζαντίου από τους Οθωμανούς και τη περίοδο εκείνη λειτουργούσαν μόνο τα χάνια που παρείχαν στους Έλληνες ταξιδιώτες τροφή και στέγη για λίγες μόνο ώρες.

Οι Ενετοί ήταν οι πρώτοι που οργάνωσαν ταξίδια προς τους Αγίους Τόπους με τη μορφή ολοκληρωμένου τουριστικού πακέτου υπηρεσιών που περιλάμβανε κάθε είδους διευκόλυνση, μεταφορά, διαμονή και φαγητό.

Από τον 15ο αιώνα στη Βενετία οργανώθηκε η ομαδική θαλάσσια περιήγηση με σκοπό να μεταφερθούν προσκυνητές προς τους Αγίους Τόπους. Δημιουργήθηκαν τουριστικές επιχειρήσεις, λειτούργησαν ταξιδιωτικά πρακτορεία σε όλες τις μεγάλες πόλεις της Ευρώπης και θεσπίστηκαν κανόνες για την ασφαλή ναυσιπλοΐα. Οι ταξιδιώτες μέσα από τα προσκυνήματα αυτά είχαν την ευκαιρία να ζήσουν νέες εμπειρίες και να γνωρίσουν άλλους πολιτισμούς (Βενετσανοπούλου 2006: 25-26).

Κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα τα ταξίδια για λόγους αναψυχής περιορίστηκαν εξαιτίας των κοινωνικών συνθηκών που επικρατούσαν και της έλλειψης ασφάλειας λόγω της παρουσίας ληστών. Η χαρακτηριστικότερη μορφή ταξιδιών ήταν

θησκευτικού ενδιαφέροντος, αρχικά στη περιοχή των Αγίων Τόπων και αργότερα σε περιοχές της Ευρώπης, όπως η Ρώμη και το Σαντιάγο ντε Κομποστέλα (Ισπανία). Η τουριστική μετακίνηση γινόταν και για εξερευνητικούς λόγους. Γνωστοί εξερευνητές υπήρξαν οι Βίκινγκς, ο Μάρκο Πόλο, οι Ισπανοί και Πορτογάλοι εξερευνητές. Τα πρώτα ταξίδια εξερευνήσεων και ανακαλύψεων στόχευαν στην αναζήτηση νέων αγορών στον τότε Νέο Κόσμο και στην Κίνα. Την περίοδο που ακολούθησε και μάλιστα κάτω από αντίξοες συνθήκες αναπτύχθηκαν οι εμπορικές μετακινήσεις σε στεριά και θάλασσα (Βενετσανοπούλου 2006: 26-27).

Η αναγεννησιακή περίοδος εμπλούτισε τις μορφές του τουρισμού και πολλαπλασίασε τα κίνητρα της τουριστικής μετακίνησης, καθώς οι άνθρωποι πλέον ταξίδευαν και από «διανοουμενίστικη περιέργεια» (Βαρβαρέσος 2008:28). Στον 18ο αιώνα κορυφώθηκαν τα ταξίδια του Grande Tour, της μεγάλης περιήγησης στην Ευρώπη με την οποία οι γόννοι πλουσίων οικογενειών είχαν τη δυνατότητα να γνωρίσουν την Ευρωπαϊκή τέχνη, τη μουσική και τους τρόπους κοινωνικής ζωής και εκπαίδευσης (Σφακιανάκης 2000:293). Τη δεκαετία του 1780, με τη συγκρότηση της μεσαίας τάξης, τα ταξίδια παύουν πλέον να έχουν καθαρά εκπαιδευτικό χαρακτήρα και στρέφονται στη θέαση των αστικών και αγροτικών τοπίων, αποκτώντας μια ρομαντική χροιά (Κοκκώσης κ. συν. 2011: 197).

Ο τουρισμός με τη σύγχρονη του μορφή άρχισε να εμφανίζεται τον 20ο αιώνα και κυρίως μετά το τέλος του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Με το πέρασμα του χρόνου, ο τουρισμός άρχισε να εκδημοκρατίζεται ολοένα και περισσότερο και κατά συνέπεια από προνόμιο των πλουσίων και της αριστοκρατίας έγινε δικαίωμα των ασθενέστερων οικονομικών τάξεων. Οι άνθρωποι βρήκαν στον τουρισμό ένα μέσο ξεκούρασης και ανανέωσης των σωματικών και ψυχικών τους δυνάμεων, παρά έναν τρόπο κοινωνικής προβολής και επίδειξης.

Οι κύριοι παράγοντες που συντέλεσαν στην εντυπωσιακή ανάπτυξη του τουρισμού διεθνώς ήταν η τεχνολογική εξέλιξη των μεταφορικών μέσων, η βελτίωση των ατομικών εισοδημάτων των εργαζομένων, η εξασφάλιση κοινωνικών παροχών στους εργαζόμενους, ο περισσότερος ελεύθερος χρόνος που έχουν στη διάθεσή τους οι άνθρωποι σήμερα, η καθιέρωση των πληρωμένων διακοπών των εργαζομένων, η ανάπτυξη του θεσμού του κοινωνικού τουρισμού, η απλούστευση των διατυπώσεων στις μετακινήσεις των ανθρώπων από χώρα σε χώρα, η άνοδος του πολιτιστικού επιπέδου των λαών, η ανάπτυξη των τουριστικών και άλλων επιχειρήσεων, η

διεθνοποίηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας (Ηγουμενάκης κ. συν. 2004: 18-20).

1.3 Η Συμβολή του Τουρισμού στην Ανάπτυξη

Τα τελευταία χρόνια ο τουρισμός αποτελεί σημαντικό κοινωνικοοικονομικό φαινόμενο με τεράστια δυναμική. Ο τουρισμός συνεχώς διαφοροποιείται σύμφωνα με τις εξελίξεις και τα εκάστοτε πρότυπα της οικονομίας και κοινωνίας, στις οποίες δρα και αναπτύσσεται. Ήδη από τα μέσα του εικοστού αιώνα αναπτύχθηκε με βάση την ατομική ανάγκη για ξεκούραση και εξελίχθηκε ως κοινωνική ανάγκη, ως δικαίωμα για αναψυχή, σε φαινόμενο με πολύ μεγάλη σημασία από τη πλευρά τόσο της παγκόσμιας οικονομίας όσο και της ανάπτυξης ενός τόπου (Κοκκώσης κ. συν. 2011: 25).

Η συμβολή του τουρισμού ιδιαίτερα σε μειονεκτικές και απομονωμένες περιοχές, όπως νησιά και ορεινές περιοχές, που δεν έχουν άλλες αναπτυξιακές δυνατότητες είναι πολύ σημαντική. Στις περιοχές που αναπτύσσεται ο τουρισμός ενθαρρύνεται η δημιουργία έργων υποδομών (συγκοινωνιακού δικτύου, λιμανιών, αεροδρομίων) για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών-τουριστών, δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, δίνονται κίνητρα στους ντόπιους για ανάπτυξη οικονομικών δραστηριοτήτων και η ποιότητα ζωής των κατοίκων βελτιώνεται καθώς αποκτούν πρόσβαση σε υπηρεσίες υψηλότερου επιπέδου σε σχέση με το μέγεθος του τοπικού πληθυσμού (π.χ. τράπεζες, συχνότερες συγκοινωνιακές εξυπηρετήσεις). Ο τουρισμός συμβάλλει στην ενδυνάμωση της υπαίθρου και στην αποκέντρωση, ενισχύει την ιδιαιτερότητα κάθε περιοχής και προσφέρει ευκαιρίες για εισόδημα και απασχόληση εκτός των αστικών κέντρων (Κοκκώσης κ. συν. 2011: 43).

Όταν μια χώρα βρίσκεται στο στάδιο της ανάπτυξης το τουριστικό συναλλαγματικό έσοδο αποτελεί σπουδαία οικονομική ενίσχυση. Η τουριστική δραστηριότητα προκαλεί ευεργετικές συνέπειες τόσο στη δημόσια οικονομία όσο και στην οικονομία των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης. Με την αύξηση του τουρισμού συντελείται επέκταση της δραστηριότητας της βιομηχανικής και της γεωργικής παραγωγής προς κάλυψη της αυξημένης ζήτησης λόγω της τουριστικής κίνησης. Πολλές φορές η απασχόληση στον τουρισμό συνδυάζεται και με παράλληλη απασχόληση σε κάποιο άλλο κλάδο της οικονομίας (γεωργία, βιομηχανία) με αποτέλεσμα τη γενικότερη αύξηση των οικογενειακών εισοδημάτων. Το τουριστικό εισόδημα, εκτός από την ποσοτική του

συμβολή στην αύξηση του γενικού εισοδήματος, κατανέμεται μεταξύ του ευρύτετου κύκλου προσώπων διαφόρων εισοδηματικών τάξεων. Επιπλέον σημαντική είναι η συμβολή του τουρισμού στην ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης (δημιουργία τουριστικών επιχειρήσεων, εμπορικών καταστημάτων κλπ) (Βενετσανοπούλου 2006:54).

Ο τουρισμός χρησιμοποιεί προσωπικό, το οποίο οι άλλοι κλάδοι της παραγωγής δεν απορροφούν. Διάφορες επιχειρήσεις προσφοράς εργασίας δραστηριοποιούνται για την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών. Ο επιχειρησιακός τομέας αναπτύσσεται καθώς διευρύνονται οι εμπορικές συναλλαγές των τουριστικών περιφερειών με τις χώρες προέλευσης των ξένων τουριστών (Βενετσανοπούλου 2006:54). Κλάδοι της οικονομίας που οι δραστηριότητές του σχετίζονται με τον τουρισμό, όπως βιομηχανία, βιοτεχνία, κατασκευές, γεωργοκτηνοτροφία, υπηρεσίες, μεταφορές, εμπόριο, έχουν θετικές επιδράσεις (Κοκκώσης κ. συν. 2001:30).

Η ανάπτυξη ή η μεγέθυνση του τουρισμού σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο είναι στενά συνυφασμένη και με τη δημιουργία ικανοποιητικού αριθμού θέσεων εργασίας, έστω και αν αυτές έχουν τις περισσότερες φορές εποχικό χαρακτήρα, εκεί που αδυνατούν να δημιουργήσουν άλλοι κλάδοι της οικονομίας. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλει στην εξομάλυνση του εισοδήματος τόσο σε προσωπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, ιδιαίτερα σε περιοχές που διακρίνονται για το χαμηλό δείκτη της οικονομικής τους δραστηριότητας και το κατά κεφαλήν εισόδημα των πληθυσμών τους.

Εκτός από τις άμεσες και εμφανείς επιδράσεις του τουρισμού στην οικονομία μιας χώρας υπάρχουν και αυτές που εκδηλώνονται με μια σειρά συναλλακτικών πράξεων και προκαλούν ποσοτικά και ποιοτικά αποτελέσματα, αυτές που χαρακτηρίζονται ως πολλαπλασιαστικές. Τα ποσοτικά αποτελέσματα αναφέρονται στη διαμόρφωση του τουριστικού εισοδήματος, του οποίου το τελικό ύψος εξαρτάται από τον αριθμό των συναλλακτικών πράξεων που πραγματοποιούνται στο τουριστικό κύκλωμα, ενώ η πραγματοποίηση μεγάλου αριθμού τους δίνει τις ποιοτικές διαστάσεις του τουριστικού φαινομένου. Οι συναλλακτικές πράξεις στον τουρισμό αποφέρουν σημαντικά φορολογικά έσοδα στην τοπική αυτοδιοίκηση και το κράτος. Ένα μέρος από τα έσοδα αυτά επιστρέφεται στους τουριστικούς τόπους με τη μορφή κοινωνικών επενδύσεων, που πραγματοποιούνται σε αυτούς (Ηγουμενάκης κ. συν. 2004: 22).

Η τουριστική δραστηριότητα επηρεάζει και τον πολιτιστικό τομέα, αφού η επαφή με τους ξένους συμβάλλει στην ανάπτυξη του μορφωτικού και πολιτιστικού επιπέδου

(Βενετσανοπούλου 2006:54). Ο τουρισμός, εάν αναπτυχθεί σωστά, μπορεί να συμβάλει στην ανάδειξη και την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς σε έναν τόπο, να αναβαθμίσει τις υπηρεσίες και για τους κατοίκους, συμβάλλοντας στην κοινωνική ανάπτυξη (Κοκκώσης κ. συν. 2011: 26).

Απαραίτητη προϋπόθεση για να επιτευχθεί η ανάπτυξη του τουρισμού στην περιφέρεια είναι η δημιουργία έργων τουριστικής υποδομής με κρατική χρηματοδότηση, η δημιουργία έργων τουριστικής ανωδομής με την ανάπτυξη επενδυτικής δραστηριότητας, εκ μέρους της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, καθώς επίσης η εκπαίδευση τουριστικών στελεχών και η κατάλληλη κατάρτιση ανθρώπινου δυναμικού στα τουριστικά επαγγέλματα. Επιπλέον, είναι σημαντικό το τουριστικό προϊόν που προσφέρεται να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και στις επιθυμίες των ντόπιων και ξένων τουριστών (Ηγουμενάκης 2000:144).

Κεφάλαιο 2

Η Ανάπτυξη του Τουρισμού τον 21^ο Αιώνα

2.1 Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη

Ο απρογραμμάτιστος, άναρχος και στενά κερδοσκοπικός τρόπος με τον οποίο αναπτύχθηκε ο τουρισμός τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες, ο μεγάλος αριθμός των τουριστών σε συνδυασμό με την εποχικότητα οδήγησαν σε έντονες πιέσεις στις παραγωγικές και κοινωνικές λειτουργίες των πόλεων και των κοινοτήτων που αναπτύσσονταν τουριστικά. Παρά την οικονομική ανάπτυξη, υπήρξε υποβάθμιση της ποιότητας ζωής στο κοινωνικό πεδίο αλλά και του τοπικού περιβάλλοντος (φυσικού και δομημένου) (Κοκκώσης κ. συν. 2001:92).

Η υιοθέτηση του προτύπου του μαζικού οργανωμένου τουρισμού είναι συνυφασμένη με την έντονη χρήση των τουριστικών πόρων προκαλώντας σημαντικές αλλοιώσεις στα ευαίσθητα οικοσυστήματα των τόπων υποδοχής, μετασχηματίζοντας τον περιβαλλοντικό, πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό ιστό του τόπου. Με τον τρόπο αυτό ο τουρισμός λειτουργεί ενάντια στα μακροπρόθεσμα οφέλη και συμφέροντα των τοπικών κοινωνιών για τη διαφύλαξη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών και πόρων (Τσάρτας κ. συν. 2010: 30).

Οι αρνητικές κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές, οικολογικές επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την έντονη κριτική που δέχτηκε το πρότυπο του μαζικού τουρισμού, οδήγησαν σε μια νέα θεώρηση στην πολιτική του τουρισμού που όχι μόνο μπορεί να συμβάλλει στην εξάλειψη των αρνητικών επιπτώσεων αλλά και να συμβαδίζει με τις ιδιαιτερότητες του τόπου, εντασσόμενη σε ένα ευρύτερο πλαίσιο στρατηγικής για μια βιώσιμη ανάπτυξη (Τσάρτας κ. συν. 2010: 72).

Οι επιπτώσεις της τουριστικής ανάπτυξης, σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για την ορθή διαχείριση και προστασία του περιβάλλοντος, με την προϋπόθεση ότι η ανάπτυξη είναι προϊόν ορθολογικού σχεδιασμού με προοπτικές βιωσιμότητας. Την ευθύνη για την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων και τη

μεγιστοποίηση των θετικών αποτελεσμάτων της τουριστικής ανάπτυξης φέρουν όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς στο τουριστικό κύκλωμα: κρατικοί φορείς, τοπική αυτοδιοίκηση, επιχειρηματίες, τοπική κοινωνία αλλά και ο ίδιος ο τουρίστας (Τσάρτας κ. συν. 2010: 13)

Μια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη συνιστά μια δυναμική διαδικασία μέχρι να επιτευχθεί ισόρροπος συνδυασμός της αποτελεσματικότητας της οικονομίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της προστασίας του περιβάλλοντος (Τσάρτας κ. συν. 2010: 72). Με τον όρο «βιώσιμη» τουριστική ανάπτυξη περιγράφεται ο τύπος της τουριστικής ανάπτυξης που δραστηριοποιείται ισόρροπα στην τοπική, κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική, και περιβαλλοντική δομή της κάθε τουριστικής περιοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα όρους (υπηρεσίες, υποδομές, τεχνογνωσία) για τη συνεχή ανατροφοδότησή της (Κοκκώσης κ. συν. 2001:35).

2.2 Τουριστική Φέρουσα Ικανότητα

Η συγκέντρωση τουριστών σε μια περιοχή δημιουργεί αυξημένες απαιτήσεις στους φυσικούς πόρους, ενέχει κινδύνους για τα φυσικά οικοσυστήματα, δημιουργεί προβλήματα στη λειτουργία των οικισμών, στη διαχείριση των αποβλήτων, στην ποιότητα ζωής, στα τοπικά συστήματα διαχείρισης και οργάνωσης για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, στη δυναμική της ανάπτυξης. Επιπλέον, πολλές φορές, ο τουρισμός επιδρά αρνητικά στην τοπική κοινωνία είτε λόγω του ενδεχόμενου εκτοπισμού και εγκατάλειψης των παραδοσιακών δραστηριοτήτων είτε λόγω των ακραίων συμπεριφορών ορισμένων επισκεπτών που μπορεί να θίγουν τα ήθη, τα έθιμα και της συνήθειας της τοπικής κοινωνίας. Τα προβλήματα και οι πιέσεις που δημιουργεί ο τουρισμός είναι ιδιαίτερα σημαντικά στους μικρού μεγέθους προορισμούς, αφού η αντιμετώπισή τους δεν είναι εύκολη λόγω έλλειψης πόρων και οργάνωσης. Για το λόγο αυτό ένα από τα σοβαρότερα ζητήματα που απασχολούν την τουριστική πολιτική είναι ο κορεσμός ή η φέρουσα ικανότητα της περιοχής (Κοκκώσης κ.συν. 2011: 44-45).

Με τον όρο «φέρουσα ικανότητα» κάποιας τουριστικής περιοχής αναφερόμαστε στις δυνατότητες της κοινωνικοοικονομικής δομής και του περιβάλλοντος της συγκεκριμένης περιοχής να απορροφήσουν συγκεκριμένο όγκο υποδομών και αριθμό τουριστών (Κοκκώσης κ. συν. 2001:34). Αφορά στο επίπεδο της ανθρώπινης δραστηριότητας το οποίο δεν αλλοιώνει την τουριστική εμπειρία. Η αναφορά στη

συνολική φέρουσα ικανότητα μιας περιοχής πραγματοποιείται σαν ένα συγκεκριμένο όριο τουριστικής ανάπτυξης πέραν του οποίου αρχίζουν να γίνονται αισθητές οι αρνητικές της συνέπειες. Συνήθως ορίζει το φυσικό δυναμικό ενός προορισμού ή τις διαθέσιμες εγκαταστάσεις του και δεν είναι εύκολα μετρήσιμη (Τσάρτας κ. συν. 2010: 191)

Η τουριστική φέρουσα ικανότητα (Τ.Φ.Ι.) διακρίνεται σε (Σβωρώνου κ. συν. 2009: 84-85):

- *Φυσική φέρουσα ικανότητα* που αφορά στους περιορισμούς που θέτει ο ίδιος ο χώρος υποδοχής, όπως χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων, χώροι υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, η έκταση του προορισμού, ο αριθμός των σκαφών που μπορεί να δεχτεί μια μαρίνα κ.α.
- *Οικολογική φέρουσα ικανότητα* που περιλαμβάνει όλους τους περιορισμούς που έχουν στόχο την διατήρηση των φυσικών πόρων, χαρακτηριστικών και βασικών χαρακτηριστικών των οικοσυστημάτων. Ένα παράδειγμα για την οικολογική φέρουσα ικανότητα μια περιοχής είναι αριθμός των τουριστών που μπορεί να δεχτεί ένας τόπος χωρίς να προκληθεί μείωση της πανίδας εξαιτίας της όχλησης των επισκεπτών.
- *Οικονομική φέρουσα ικανότητα* με την οποία αναφερόμαστε στην διατήρηση μιας ισορροπημένης τοπικής οικονομίας η οποία θα ενισχύει την ανάπτυξη του τουρισμού, χωρίς να δημιουργεί μια «τουριστική μονοκαλλιέργεια» και δε θα οδηγήσει στην αλλαγή χρήσεων γης προς όφελος του τουρισμού.
- *Κοινωνική φέρουσα ικανότητα*, που αφορά στον αριθμό των επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί ένας προορισμός χωρίς να επέλθει αλλοίωση στην κοινωνική του ταυτότητα και χωρίς να προκληθεί ενόχληση στους μόνιμους κατοίκους από τον συνωστισμό ή από την εισαγωγή ξένων ηθών και συνηθειών.
- *Ψυχολογική φέρουσα ικανότητα*, η οποία περιλαμβάνει την ανοχή των τουριστών στον συνωστισμό και στα επακόλουθά του.

2.3 Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες το μοντέλο του μαζικού τουρισμού, το οποίο βασίζεται στην προσφορά ενός σχετικά τυποποιημένου προϊόντος, γνωρίζει μια απαξίωση. Παράλληλα αντικαθίσταται σταδιακά από ένα μοντέλο διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων, βασισμένο σε ένα ευρύτερο πεδίο υπηρεσιών που μπορεί να

χαρακτηριστεί και ως φάση απομαζικοποίησης. Οι τουριστικές δραστηριότητες προσαρμόζονται στις μεταβολές της κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης και συμβάλλουν σε αυτές. Οι προορισμοί πολλαπλασιάζονται και το παραθεριστικό μοντέλο των 4S (sea, sun, sand, sex) το οποίο αποτελεί το κύριο υπόβαθρο της μεταπολεμικής τουριστικής ανάπτυξης, παύει να ικανοποιεί τις ανάγκες των τουριστών (Βαρβαρέσος 2009: 154-155)

Η δημιουργία πολλών οικολογικών οργανώσεων και η ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα προστασίας του φυσικού (χλωρίδα και πανίδα) και πολιτιστικού (μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι κ.α.) περιβάλλοντος, της ατμοσφαιρικής ρύπανσης και άλλων παρόμοιων θεμάτων, οδήγησαν στην απομάκρυνση των τουριστών από τα συνηθισμένα τουριστικά πρότυπα του γνωστού έως τότε «μαζικού τουρισμού». Αποτέλεσμα των παραπάνω ήταν η στροφή της τουριστικής ζήτησης σε νέες ειδικές (special interest) εναλλακτικές (alternative) μορφές τουρισμού (E.E.M.T.). Οι E.E.M.T. διαφοροποιούνται από τις συνηθισμένες σκληρές μορφές τουρισμού, αφού βασίζονται σε έναν ποιοτικά αναβαθμισμένο τουρισμό που χωρίς να επηρεάζει τον κοινωνικο-πολιτισμικό χαρακτήρα της περιοχής και το οικολογικό περιβάλλον, ενσωματώνει τους φιλοξενούμενους τουρίστες, αποφέρει οικονομικά οφέλη για τους ημεδαπούς, στηριζόμενες στις αρχές της αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης (Βελισσαρίου 2000 :19).

Βασικοί παράγοντες που συνέβαλαν για την ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι (Κοκκώσης κ.συν. 2011: 76-86) :

- Η αλλαγή κινήτρων των τουριστών οι οποίοι αναζητούν αυτό που ονομάστηκε «REAL» τουριστικό ταξίδι, που προσφέρει ικανοποίηση, εμπλουτισμό, περιπέτεια και επιμόρφωση.
- Η παραγωγή νέων τουριστικών προϊόντων, υποδομών και υπηρεσιών για την ικανοποίηση των διαφορετικών κινήτρων των τουριστών.
- Τα κίνητρα του «πολυκινητρικού» τουρίστα καταναλωτή που συνδέονται με τα σύγχρονα κοινωνικά πρότυπα και με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού (περιβάλλον, άθληση, παράδοση, πολιτισμό, φυσική ζωή και άλλα).
- Ο τουρίστας αναζητά «ενεργητικές διακοπές» (πολλές και διαφορετικές δραστηριότητες) σε αντίθεση με τις «παθητικές διακοπές» (διακοπές για ξεκούραση και αναψυχή).

- Η μεγαλύτερη συμμετοχή και ελευθερία των τουριστών και η προσπάθεια σεβασμού, προστασίας και ουσιωδέστερης γνωριμίας με την τοπική κοινωνία, τον πολιτισμό και το περιβάλλον.
- Η αύξηση του ελεύθερου χρόνου και του αριθμού των ταξιδιών (συχνά μικρότερης διάρκειας).
- Οι αλλαγές στα οργανωτικά χαρακτηριστικά του τουρισμού που επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία επιλογών στους τουρίστες, όπως η αλματώδης αύξηση της χρήσης του Διαδικτύου και οι εξελίξεις στις μεταφορές.
- Η αμφισβήτηση του μοντέλου του μαζικού, ηλιοτροπικού, παθητικού τουρισμού λόγω των επιπτώσεων στην κοινωνία, τον πολιτισμό, την οικονομία και των μακροπρόθεσμων προβλημάτων που δημιουργούνται.
- Η άμεση ανταπόκριση του τουριστικού τομέα αφενός στην ανάγκη παραγωγής νέων προϊόντων και αφετέρου στον εκσυγχρονισμό και την εξειδίκευση των ήδη προσφερόμενων δομών και υπηρεσιών.
- Η διεθνοποίηση του τουρισμού και η ευκολότερη πρόσβαση στην πληροφόρηση επιτρέπουν στους «συμμετέχοντες» στις διαδικασίες ανάπτυξης του τουρισμού (νέοι, γυναίκες, εργαζόμενοι-μισθωτοί και επιχειρηματίες στον τουρισμό) να εκφράζουν την ανάγκη να εμπλουτιστεί το τουριστικό προϊόν της περιοχής τους με υποδομές και υπηρεσίες των Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού.

Κύρια επιδίωξη των προορισμών από την ανάπτυξη των E.E.M.T. είναι η καλύτερη χρήση των υποδομών που αποτελούν τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης και η επίτευξη ικανοποιητικού εισοδήματος, από το οποίο επωφελείται το σύνολο σχεδόν των εμπλεκόμενων, ιδίως σε τοπικό επίπεδο (Βαρβαρέσος 2009: 154-155). Στόχος της ανάπτυξης τέτοιων μορφών είναι είτε η βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών του μαζικού τουρισμού είτε η ανάπτυξη μιας μορφής που ανταποκρίνεται σε κάποιο ειδικό κίνητρο των τουριστών. Οι νέες αυτές μορφές τουρισμού δεν πρόκειται να αντικαταστήσουν τον μαζικό τουρισμό, αλλά θα αναπτύσσονται παράλληλα και συμπληρωματικά με αυτόν χρησιμοποιώντας τους ίδιους μηχανισμούς προώθησης και διακίνησης (Βενετσανοπούλου 2006 : 62-63).

Εννοιολογικά οι «ειδικές μορφές» τουρισμού προσδιορίζονται από τα επιμέρους ειδικά κίνητρα που ωθούν τα άτομα στην τουριστική μετακίνηση, ενώ οι «εναλλακτικές μορφές», οι οποίες αποτελούν τμήμα των ειδικών μορφών, ερμηνεύονται από τα κίνητρα των ατόμων που σχετίζονται με τον τρόπο οργάνωσης του ταξιδιού και τον προσανατολισμό της τουριστικής κατανάλωσης σε περιβαλλοντικά προϊόντα

(Βαρβαρέσος 2000 : 75-76). Οι ειδικές μορφές τουρισμού περιλαμβάνουν ομαδικές ή ατομικές μετακινήσεις ανθρώπων για να αναπτύξουν ειδικά ενδιαφέροντα, να επισκεφτούν αξιοθέατα και μέρη που συνδέονται με ένα συγκεκριμένο θέμα (π.χ. υγεία, θρησκεία, επαγγελματική δραστηριότητα κλπ) και λειτουργούν συμπληρωματικά, εμπλουτίζοντας και διευρύνοντας το τουριστικό προϊόν (Βενετσανοπούλου 2006 : 66-67).

Σύμφωνα με τον Read (1980) «ο τουρισμός των ειδικών ενδιαφερόντων περιλαμβάνει τα ταξίδια που κάνουν οι άνθρωποι με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα (κίνητρα), τα οποία μπορούν να ικανοποιηθούν σε συγκεκριμένη περιοχή ή συγκεκριμένο προορισμό» (Λαγός 2005:69).

Οι σημαντικότερες ειδικές μορφές τουρισμού είναι:

- Ο κοινωνικός τουρισμός
- Ο τουρισμός υγείας
- Ο τουρισμός παραχείμασης
- Ο θρησκευτικός τουρισμός
- Ο επαγγελματικός τουρισμός
- Ο συνεδριακός τουρισμός
- Ο εκθεσιακός τουρισμός
- Ο τουρισμός κινήτρων

Ο εναλλακτικός τουρισμός περιλαμβάνει κίνητρα που συνδέονται με τη φυσιολατρία, τα ταξίδια περιπέτειας, τις αθλητικές δραστηριότητες, τη περιήγηση, το περιβάλλον, τη γνωριμία με την τοπική παράδοση, με τη πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου, κ.α. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού σέβονται το περιβάλλον και τις ανάγκες της κοινότητας φιλοξενίας, προέρχονται και οργανώνονται από τον τοπικό πληθυσμό ή τους τοπικούς φορείς χωρίς να καταστρέφουν τον πολιτισμό της κοινωνίας υποδοχής, τα οικονομικά οφέλη από τις τουριστικές δραστηριότητες διοχετεύονται στους μόνιμους κατοίκους της περιοχής και δεν επιφέρουν τις αρνητικές επιπτώσεις που προκαλεί ο μαζικός τουρισμός στις περιοχές που αναπτύσσεται (Βενετσανοπούλου 2006 : 63-65).

Οι ορισμοί που έχουν δοθεί μέχρι σήμερα για τον εναλλακτικό τουρισμό εστιάζουν στην αλληλεπίδραση των ντόπιων με τους τουρίστες και το νόημα που πρέπει να έχει η τουριστική δραστηριότητα και για τις δύο αυτές πλευρές (Φαρσάρη 2009: 42).

Οι κυριότερες εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι (Βενετσανοπούλου 2006 : 65):

- Πολιτιστικός τουρισμός
- Χειμερινός τουρισμός
- Ορεινός και ορειβατικός τουρισμός
- Αγροτουρισμός
- Θαλάσσιος τουρισμός
- Οικοτουρισμός
- Αθλητικός τουρισμός
- Τουρισμός περιπέτειας

Σύμφωνα με τους Lanfant και Graburn (1992) ο εναλλακτικός τουρισμός σε αντίθεση με τον μαζικό τουρισμό έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά (Φαρσάρη 2009:46):

- Ως *κατάλυμα* ο εναλλακτικός τουρισμός αναφέρεται σε μικρής κλίμακας οικογενειακές επιχειρήσεις με παραδοσιακή αρχιτεκτονική με χρήση τοπικών υλικών, σε αντίθεση με τις μεγάλης κλίμακας υποδομές του μαζικού τουρισμού.
- Ως *τουριστικό προϊόν* είναι πιο ακριβό από το μαζικό, πωλείται σε εύπορους πελάτες με ενδιαφέρον στον πολιτισμό, μακριά από την εμπορευματοποίηση του μοντέλου προώθησης του μαζικού τουρισμού.
- Ως *δραστηριότητα* συνδέεται με την καλή φυσική κατάσταση μέσω της ενασχόλησης με σπορ, με πνευματικές και αισθητικές αναζητήσεις, με ταξίδια σε περιοχές με φυσικό και πολιτισμικό πλούτο.
- Ως *σχεδιασμός* έχει στόχο την γνωριμία και την αλληλοκατανόηση μεταξύ των επισκεπτών και των ντόπιων καθώς και την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας μέσω των ωφελειών που προκύπτουν από την τουριστική δραστηριότητα.
- Ως *μια νέα τάξη πραγμάτων* είναι η μορφή του τουρισμού που ανταποκρίνεται στη νέα τουριστική πραγματικότητα και τις απαιτήσεις του νέου τουρίστα-καταναλωτή, μακριά από το μοντέλο του παρωχημένου μαζικού τουρισμού.

Οι Ε.Ε.Μ.Τ. εμπεριέχουν την έννοια του εμπλουτισμού / διαφοροποίησης του τουριστικού προϊόντος, της χωρο-χρονικής αναδιάρθρωσής του και της ενεργοποίησης ειδικών κινήτρων επιδρώντας στη συνολική διαμόρφωση της τουριστικής κατανάλωσης. Ωστόσο προκειμένου να επιφέρουν αναβάθμιση της ποιότητας των προϊόντων και της εικόνας του προορισμού θα πρέπει να υπάρξει: α) Αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής, β) Ανάπτυξη κάθετων και οριζόντιων συνεργασιών μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων και γ) Ενίσχυση της

διαπραγματευτικής ικανότητας των παραγωγών των Ε.Ε.Μ.Τ. έναντι των καναλιών διάθεσης (Βαρβαρέσος 2009 : 167).

Οι σημαντικότερες προϋποθέσεις για την ανάπτυξη των Ε.Ε.Μ.Τ. στους προορισμούς είναι (Βελισσαρίου 2009:25):

- Η ύπαρξη ενός ιδιαίτερου πόλου έλξης των επισκεπτών (φυσικές ιδιαιτερότητες, πολιτιστικά, αρχαιολογικά αξιοθέατα, ύπαρξη συγκεκριμένων επιχειρήσεων ή παροχή υπηρεσιών).
- Η περιοχή να διαθέτει ένα σημαντικό αριθμό επισκεπτών, ο οποίος θα αποτελέσει τη βάση της τουριστικής ανάπτυξης.
- Η καλή οδική συγκοινωνιακή πρόσβαση, αφού οι περισσότεροι επισκέπτες Ε.Ε.Μ.Τ. ταξιδεύουν με τα δικά τους οχήματα.
- Η κοντινή απόσταση από αστικά κέντρα.
- Οι δράσεις ανάπτυξης των Ε.Ε.Μ.Τ. να μην αποσπασματικές αλλά να αλληλοσυμπληρώνονται και να εντάσσονται σε ένα ευρύτερο στρατηγικό σχέδιο.
- Η συστηματική προβολή και προώθηση των Ε.Ε.Μ.Τ. στην ευρύτερη αγορά.

Τα τελευταία χρόνια το ενδιαφέρον των ερευνητών επικεντρώνεται στη προώθηση πολιτικών ελέγχου της τοπικής ανάπτυξης με έμφαση στην προστασία του περιβάλλοντος, του πολιτισμού, της ιστορίας και της τοπικής παράδοσης. Γίνεται προσπάθεια λειτουργικής διασύνδεσης των εναλλακτικών μορφών μεταξύ τους ώστε να αποτελέσουν ένα δυναμικό και συγκροτημένο τουριστικό προϊόν με βιώσιμα χαρακτηριστικά. Επιδιώκεται η συστηματική προβολή, μέσω προγραμμάτων μάρκετινγκ, των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών αυτών των περιοχών ως τουριστικών προορισμών με ειδικούς και εναλλακτικούς πόρους και προωθείται μια πολιτική συμμετοχικής διαχείρισης όλων των εμπλεκόμενων φορέων (κατοίκων, επιχειρηματιών, tour-operators, τουριστών) προβάλλοντας ως κοινό αγαθό τις αρχές βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης (Κοκκώσης κ. συν. 2001:127).

Σαφέστατα οι Ειδικές Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού αποτελούν βασικό άξονα τουριστικού σχεδιασμού. Η πλειοψηφία από αυτές λειτουργούν ως αυτοδύναμα τουριστικά προϊόντα με δικές τους υποδομές και αποτελούν πόλο εξειδικευμένης ζήτησης (Κοκκώσης κ.συν. 2001: 120). Η αναζήτηση ποιοτικών ταξιδιωτικών εμπειριών αποτελεί εγγενές χαρακτηριστικό τους. Αναδεικνύουν την τοπική ιστορία, τη παράδοση, το πολιτισμό, αλλά και το περιβάλλον ως ανεκτίμητους πόρους του κάθε

τουριστικού προορισμού. Η ύπαρξή τους, εκτός από το ειδικό κίνητρο, απαιτεί και την ύπαρξη δυναμικής ζήτησης, ειδικών υποδομών προσφοράς, υπαρκτής διαφημιστικής εικόνας, εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, ειδικού θεσμικού πλαισίου, εξειδικευμένων προορισμών (Κοκκώσης κ.συν. 2011: 111-115).

Κεφάλαιο 3

Πολιτιστικός Τουρισμός

3.1 Ο Χαρακτήρας του Πολιτιστικού Τουρισμού

Από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 ο πολιτιστικός τουρισμός αναγνωρίζεται και διαχωρίζεται ως μορφή τουρισμού από τον τουρισμό αναψυχής. Σήμερα αποτελεί παγκόσμια τάση οι άνθρωποι να ταξιδεύουν μαζικά αναζητώντας εμπειρίες και κουλτούρες (Lord 1999 : 2).

Σύμφωνα με ένα ευρύ ορισμό του πολιτιστικού τουρισμού που προτάθηκε από τους McIntosh και Goeldner (1986) και απηχεί την διευρυμένη έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς, ο πολιτιστικός τουρισμός συνίσταται σε «κάθε είδους ταξίδι κατά το οποίο μαθαίνουμε για την ιστορία και την κληρονομιά των άλλων ή για τους σύγχρονους τρόπους ζωής ή σκέψης τους» (Πασχαλίδης κ.συν. 2002: 236).

Ως πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να χαρακτηριστεί η περιήγηση που έχει ως κύριο στόχο τη γνωριμία και εκτίμηση της ιστορικής, καλλιτεχνικής και πνευματικής κληρονομιάς, καθώς και της σύγχρονης πολιτιστικής δημιουργίας μιας περιοχής (Βενετσανοπούλου 2006: 136). Κύριο τουριστικό προϊόν του είναι η επαφή, η γνωριμία, η γνώση και η απόλαυση του πολιτισμού και των διάφορων πολιτιστικών εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων των τουριστικών προορισμών (Σφακιανάκης 2000: 292).

Για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO) ο πολιτιστικός τουρισμός θεωρείται το ταξίδι που γίνεται με κίνητρο βασικά πολιτιστικό, περιλαμβάνοντας εκπαιδευτικές συναντήσεις, θεατρικές παραστάσεις, φεστιβάλ, προσκυνήματα, επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία και μουσεία, καθώς και τη μελέτη του φυσικού περιβάλλοντος, του λαϊκού πολιτισμού και της τέχνης (Βενετσανοπούλου 2006: 136).

Η «πολιτιστική» εκδοχή του τουρισμού έχει συνδεθεί με την περιέργεια και την επιθυμία να μάθουμε για τους άλλους, να εξερευνήσουμε και να αυξήσουμε τις εμπειρίες μας (Herreman 2003: 5). Η επίσκεψη σε ιστορικά και πολιτιστικά αξιοθέατα είναι πλέον μια από τις πιο δημοφιλείς τουριστικές δραστηριότητες. Έτσι οι τουριστικοί προορισμοί δίνουν όλο και περισσότερη σημασία στον πολιτιστικό τουρισμό, έναν από

τους γρηγορότερα αναπτυσσόμενους τομείς της ταξιδιωτικής βιομηχανίας σήμερα (Hargrove 2002: 10).

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μία από τις κυριότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού, η οποία συνυπάρχει με το μαζικό τουρισμό ή και με άλλες εναλλακτικές μορφές. Στόχος του πολιτιστικού τουρισμού είναι η ανάδειξη και η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αρχαιολογικών, ιστορικών και αρχιτεκτονικών μνημείων, η ουσιαστική γνωριμία και η επαφή του επισκέπτη με την ιστορία, τον πολιτισμό και τον πραγματικό τρόπο ζωής της χώρας που επισκέπτεται. Με τον τρόπο αυτό ο πολιτιστικός τουρισμός συμβάλλει ταυτόχρονα στη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας περιοχής και παράλληλα έχει επιμορφωτικό χαρακτήρα για τον επισκέπτη (Βενετσανοπούλου 2006: 137-138). Θεωρείται φιλική προς το περιβάλλον μορφή τουρισμού αφού απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξής του είναι η προστασία του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Η ευαισθητοποίηση του κράτους, των ΟΤΑ, των επιχειρηματιών και του τοπικού πληθυσμού σε συνδυασμό με την εκπαίδευσή τους σε θέματα διαχείρισης και προστασίας του πολιτιστικού πλούτου και διάθεσης των πολιτιστικών προϊόντων είναι βασικά στοιχεία για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού (Σφακιανάκης 2000: 294)

Η τουριστικοπολιτιστική δραστηριότητα μπορεί να εκδηλωθεί με (Σφακιανάκης 2000: 294) :

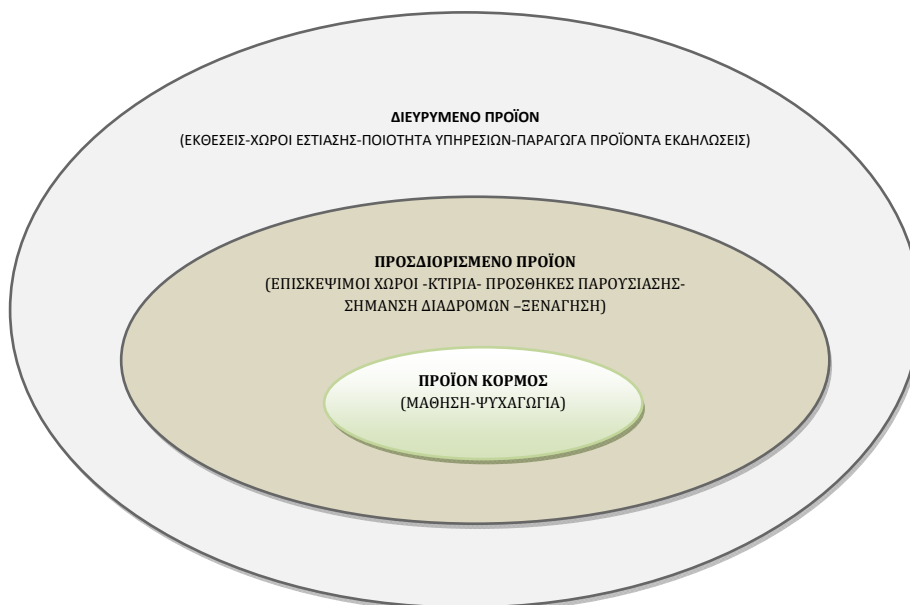
- Επισκέψεις σε μουσεία, αρχαιολογικούς χώρους, ιστορικά μνημεία, βιβλιοθήκες, αίθουσες τέχνης, παραδοσιακούς οικισμούς, μοναστήρια, αξιοθαύμαστες φυσικές περιοχές, κτίρια με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική κλπ.
- Παρακολουθήσεις θεατρικών παραστάσεων, συναυλιών, επιδείξεων παραδοσιακών χορών και τραγουδιών, αναπαραστάσεων ιστορικών γεγονότων και τοπικών εθίμων, παραγωγής τοπικών προϊόντων κλπ.
- Συμμετοχή σε πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως πανηγύρια, φεστιβάλ, κοινωνικές και πνευματικές δραστηριότητες, εκδρομές, ανασκαφές, χορούς κλπ.

Τα τελευταία χρόνια η αύξηση της ζήτησης από την πλευρά των τουριστών για περισσότερα πολιτιστικά θέλγητρα και η ανάγκη καλλιέργειας πολιτιστικών αγαθών προκειμένου κάθε τόπος να προσελκύσει περισσότερους τουρίστες φαίνεται να συγκλίνουν όλο και περισσότερο. Η ζήτηση για πολιτιστικό τουρισμό αυξάνεται όπου υπάρχουν οι αντίστοιχοι πόροι, εκδηλώνεται σε όλες τις εποχές του χρόνου και μόνο όταν αποτελεί συμπληρωματική δραστηριότητα μιας άλλης μορφής, του μαζικού

τουρισμού διακοπών, ακολουθεί τη δικής τους «εποχική» διάσταση (Κοκκώσης κ.συν 2011: 214-215).

Με δεδομένο ότι τα πρότυπα των τουριστών διαφοροποιούνται και οι τουρίστες από παθητικοί δέκτες επιδιώκουν σταδιακά κάποια συμμετοχή, η οργάνωση της παροχής υπηρεσιών πολιτιστικού τουρισμού πρέπει να είναι σχεδιασμένη στη βάση διαδοχικών και συνδυασμένων δραστηριοτήτων, που θα στοχεύουν στην κάλυψη του ελεύθερου χρόνου των τουριστών.

Σχήμα 1. Ο πολιτισμός ως τουριστικό προϊόν. Πηγή : Μπιτσάνη 2004: 207

Το *προϊόν κορμός* αποτελεί το σύνολο της ωφέλειας που έχει ο τουρίστας, τις άμεσες υπηρεσίες που καταναλώνει αγοράζοντας το συγκεκριμένο προϊόν (μάθηση, αναψυχή). Το *προσδιορισμένο προϊόν* αντιπροσωπεύει τα επιμέρους χαρακτηριστικά του προϊόντος που προσφέρονται σε συγκεκριμένα σημεία δωρεάν ή έναντι αντιτίμου (παρουσίαση -εξήγηση πολιτιστικών πόρων, οργάνωση δικτύου των πόρων, επιμέρους διαδρομές). Το *διευρυμένο προϊόν* περιλαμβάνει ειδικές εκθέσεις και εκδηλώσεις, παράγωγα προϊόντα (video, CD-ROM, κάρτες, αντίγραφα εκθεμάτων), συνοδευτικές υπηρεσίες (εστίαση, αναψυχή), κοινά προγράμματα επίσκεψης.

Η επιλογή, η ανάδειξη και η προβολή των ιδιαίτερων πολιτιστικών στοιχείων που εντοπίζονται σε ένα τόπο αποτελούν την αφετηρία ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού. Τα τελευταία χρόνια λόγω της αυξανόμενης ζήτησης προϊόντων πολιτιστικού τουρισμού γίνεται επιτακτικότερη η ανάγκη ανάπτυξης κατάλληλων σύνθετων προϊόντων. Η συμπλήρωσή τους με βιώσιμες δραστηριότητες και εκδηλώσεις

που δημιουργούν προϋποθέσεις συμμετοχής τουριστών είναι απαραίτητη ενέργεια υποστήριξης (Μπιτσάνη 2004: 207).

3.2 Τα Είδη του Πολιτιστικού Τουρίστα

Οι τουρίστες του πολιτιστικού τουρισμού προέρχονται, συνήθως από αναπτυγμένες χώρες, έχουν υψηλό επίπεδο παιδείας και εκπαίδευσης, μέσο και υψηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, ως επί των πλείστον είναι μέσης και μεγάλης ηλικίας και σέβονται τη φυσιογνωμία του τουριστικού προορισμού που επισκέπτονται (Κοκκώσης κ.συν 2011: 215). Είναι άτομα που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα άλλων λαών, τα γράμματα και τις τέχνες, λαϊκές παραδόσεις. Το ενδιαφέρον τους αυτό προϋπάρχει, έχουν διαβάσει για την πολιτιστική ταυτότητα και τα πολιτιστικά δρώμενα του τουριστικού προορισμού και με τα τουριστικά ταξίδια τους επιβεβαιώνουν τις γνώσεις τους (Σφακιανάκης 2000: 299).

Σύμφωνα με τον Ashworth (2004) οι βασικότερες κατηγορίες πολιτιστικών τουριστών με βάση τα δημογραφικά και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της κατανάλωσής τους είναι (Σαραντάκου 2010: 57) :

- *O Baedeker / Michelin πολιτιστικός τουρίστας.* Αποτελεί έναν ιδιαίτερο επιθυμητό τύπο up-scale επισκέπτη, είναι ο κύριος καταναλωτής πολιτιστικού τουρισμού.
- *O Lonely Planet / Rough Guide πολιτιστικός τουρίστας.* Αφορά στους νεότερους επισκέπτες που ξοδεύουν λιγότερα χρήματα και μένουν σε καταλύματα χαμηλού κόστους.
- *O Μαζικός πολιτιστικός τουρίστας.* Περιλαμβάνει τις αγορές μαζικού πολιτιστικού τουρισμού, συνεδριακού τουρισμού, κρουαζιέρας, συνταξιούχων που συνδυάζουν επισκέψεις περιοχών πολιτιστικού ενδιαφέροντος με φαγητό και ψυχαγωγία.

Οι πιο πρόσφατες προσεγγίσεις αναγνωρίζουν ότι η πλειοψηφία των τουριστών συμμετέχει σε κάποια πολιτιστική εμπειρία κατά τη διάρκεια του ταξιδιού. Οι τουρίστες με βάση το βαθμό ενδιαφέροντος για τον πολιτισμό μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες (Κοκκώσης κ.συν. 2011: 204-205):

1. Στους τουρίστες με ευρύτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον ή γενικούς τουρίστες (*general culture tourists*), οι οποίοι ταξιδεύουν για να αποκτήσουν εμπειρίες και

να γνωρίσουν τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες κάθε φορά διαφορετικής γεωγραφικής περιοχής (χώρα, πόλη, περιφέρεια) και

2. Στους τουρίστες με εξειδικευμένο πολιτιστικό ενδιαφέρον ή *εξειδικευμένους τουρίστες (specialized culture tourists)*, που είτε εστιάζουν το ενδιαφέρον τους σε μια συγκεκριμένη περιοχή στοχεύοντας να ανακαλύψουν και να κατανοήσουν το πολιτιστικό της υπόβαθρο, είτε συμμετέχουν/διερευνούν ένα συγκεκριμένο αντικείμενο ή δραστηριότητα (μουσεία, φεστιβάλ, μορφή τέχνης, τοπικές παραδόσεις, έθιμα)

Ο Silberberg (1995) και ο Lord (1999) αναγνωρίζουν τέσσερα (4) επίπεδα κινήτρου στους πολιτιστικούς τουρίστες και προσδιορίζουν και το μερίδιο που έχουν στη γενική τουριστική αγορά:

- Τουρίστες «που παρακινούνται πολύ» από τον πολιτισμό (15% της συνολικής αγοράς)
- Τουρίστες «που παρακινούνται εν μέρει» από τον πολιτισμό (30% της συνολικής αγοράς)
- Τουρίστες για τους οποίους ο πολιτισμός είναι μια «προσθήκη» σε ένα άλλο σημαντικό κίνητρο για το οποίο επέλεξαν τον προορισμό (20% της συνολικής αγοράς)
- Τουρίστες που συμμετέχουν «τυχαία» σε μια πολιτιστική εμπειρία (20% της συνολικής αγοράς)

Η τμηματοποίηση της πολιτιστικής ζήτησης συμβάλλει στην κατανόηση ότι ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει μία παράλληλη ή πρόσθετη έλξη στους μαζικούς τουριστικούς προορισμούς, αλλά και στην ανάπτυξη κατάλληλων στρατηγικών διαχείρισης για κάθε τμήμα της αγοράς πολιτιστικού τουρισμού. Οι ενέργειες προβολής και προώθησης για τον ειδικό πολιτιστικό τουρίστα θα πρέπει να γίνουν στον τόπο προέλευσης του τουρίστα και να υπάρξουν συνεργασίες και δικτύωση μεταξύ πολιτιστικών προϊόντων. Για το γενικό πολιτιστικό τουρίστα οι ενέργειες προβολής θα πρέπει να γίνουν στον τουριστικό προορισμό και να υπάρξουν συνεργασίες μεταξύ των πολιτιστικών και μη πολιτιστικών τουριστικών προϊόντων (Σαραντάκου 2010: 58-59).

3.3 Η Αμφίδρομη Σχέση Πολιτισμού και Τουρισμού

Ο πολιτισμός μπορεί κάλλιστα να θεωρηθεί ένα από τα κυριότερα γενεσιουργά αίτια του τουρισμού (Σφακιανάκης 2000: 292). Σε όποια στιγμή της ιστορίας και αν ανατρέξει κανείς θα δει πως ο τουρισμός και ο πολιτισμός είχαν πάντα μια αλληλένδετη σχέση. Όσο μεγαλύτερο πολιτιστικό ενδιαφέρον παρουσίαζε ένας τόπος τόσο περισσότερο γινόταν πόλος έλξης επισκεπτών από άλλες χώρες και περιοχές (Richards 2005:52-53).

Η πολιτιστική κληρονομιά είναι επικοινωνιακό εργαλείο, είναι πολιτιστικό αγαθό και πολιτιστικό όπλο. Αποτελεί μοναδικό πόρο, καθοριστικό και σημαντικό για την κατανόηση της πολιτιστικής ταυτότητας της κάθε χώρας ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ο τουρισμός είναι φορέας πολιτιστικών σχέσεων και δράσεων. Μπορεί να αποφέρει οφέλη στις τοπικές κοινωνίες και να προσφέρει σημαντικά μέσα και κίνητρα ώστε να φροντίσουν την κληρονομιά τους. Σε εθνικό επίπεδο γίνεται εφικτή η γνωριμία με τον κατά τόπους πολιτισμό, η αλληλοκατανόηση μεταξύ λαών και των ιδιαιτεροτήτων τους και αποθαρρύνονται οι εθνικιστικές απόψεις (Δημητσάντου –Κρεμέζη 1992).

Ο τουρισμός σήμερα αποτελεί ένα πολυσύνθετο φαινόμενο και έχει εξελιχθεί σ' ένα σημαντικό οικονομικό και αναπτυξιακό παράγοντα, συντελεστή κοινωνικών μεταλλαγών και φορέα πολιτισμικών σχέσεων. Επιπλέον προκαλεί πολύ μεγάλες και εγχώριες μετακινήσεις πληθυσμού, που συνεπάγεται σημαντικά έργα υποδομής και υποδοχής. Ο πολιτιστικός τουρισμός προσφέρει την περιήγηση στη φυσική, καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μιας περιοχής καθώς και στη σημερινή δημιουργία. Απορροφά ένα μεγάλο μέρος του τουριστικού ρεύματος που έχει ιδιαίτερες προσδοκίες για την επίσκεψη σε χώρους με σημαντική πολιτιστική κληρονομιά, οι οποίοι υπαγορεύουν ειδική μεταχείριση και για το λόγο αυτό απαιτείται μια ειδική οργάνωση και διαχείριση.

Οι συνθήκες που διαμορφώνουν την ιδιαιτερότητα του πολιτιστικού τουρισμού, σε σχέση με τις άλλες μορφές τουρισμού, καθορίζονται από τη διπολική σχέση πολιτισμός –τουρισμός. Πρόκειται για μια δυναμική σχέση αμφίδρομης αλληλεπίδρασης, με θετικές και αρνητικές επιπτώσεις, που δημιουργείται από την εμπλοκή δύο μερών διαφορετικής σύστασης και συμφερόντων: αφενός της ευάλωτης πολιτιστικής κληρονομιάς που απαιτεί την προστασία της, τη σωστή ερμηνεία και προβολή της και αφετέρου του δυναμικού τουρισμού, που απαιτεί επιτυχή οργάνωση και κερδοφόρα διαχείριση. Η σχέση πολιτισμού – τουρισμού ισορροπεί όταν ο τουρισμός είναι

επικερδής και παράλληλα τηρεί τους όρους που εξασφαλίζουν τη διατήρηση των σημαντικών χαρακτηριστικών και της σημασίας ενός τόπου (Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού 2002).

3.3.1 Θετικές Επιδράσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού

Ο πολιτιστικός τουρισμός εφόσον σέβεται την πολιτιστική κληρονομιά και τις παραδόσεις της χώρας υποδοχής μπορεί να έχει ευεργετικές επιδράσεις στην οικονομία της χώρας αυτής και παράλληλα να συμβάλλει στη διατήρηση και προβολή του πολιτιστικού της αποθέματος. Προσδίδει αξία στην περιηγητική εμπειρία, δίνει μεγαλύτερη ικανοποίηση στις διευρυμένες απαιτήσεις της τουριστικής αγοράς, προσφέρει λύση στο εποχικό πρόβλημα της εποχικότητας που αντιμετωπίζει ο τουρισμός, ενθαρρύνοντας την τοπική επιχειρηματικότητα με τη δημιουργία μικρομεσαίων επιχειρήσεων, κυρίως οικογενειακού χαρακτήρα, που σχετίζονται με την εξυπηρέτηση των τουριστών, την παρασκευή τοπικών προϊόντων διατροφής και την κατασκευή χειροτεχνημάτων και ειδών λαϊκής τέχνης, συμβάλλοντας στην επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου (Αποστολόπουλος κ.συν. 2009: 128, Χριστογιάννης 2006 :97).

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού απορροφά τόσο εξειδικευμένο όσο και ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό και συμβάλλει στη μείωση της ανεργίας των κοινωνικά ευπαθών ομάδων όπως των γυναικών και των νέων. Το τοπικό πολιτιστικό κεφάλαιο ελκύει κυρίως εύπορους τουρίστες που επιλέγουν διακοπές μακράς διάρκειας, με αποτέλεσμα να ενισχύεται το τοπικό εισόδημα, να δημιουργείται πρόσθετη πηγή φορολογικών εσόδων και να αυξάνεται η εισροή συναλλάγματος (Αποστολόπουλος κ.συν. 2009: 128). Παράλληλα αναδεικνύει πολιτιστικούς θησαυρούς, που είχαν παραγκωνιστεί παγκοσμίως, προωθεί την τοπική αυτογνωσία και υπερηφάνεια και τη διατήρηση φολκλορικών παραδόσεων μιας περιοχής (φεστιβάλ, πανηγύρια) (Χριστογιάννης 2006 :97).

Σήμερα ο πολιτιστικός τουρισμός χρησιμοποιείται ως εργαλείο ανάπτυξης και αναγέννησης περιοχών που δεν ήταν παραδοσιακά τουριστικές, με οικονομίες φθίνουσες (αστικές, βιομηχανικές, αγροτικές). Οι τουριστικές στρατηγικές σε αυτές τις περιοχές θεωρούν την πολιτιστική κληρονομιά ως ένα σημαντικό πεδίο ανάπτυξης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να προάγει τον τουρισμό (Jolliffe et al. 2001:149-150,

Σαραντάκου 2010 : 396, 398). Ειδικότερα ο πολιτιστικός τουρισμός, στις περιοχές της υπαίθρου που βασίζονται στον αγροτικό τομέα, δίνει τη δυνατότητα τόνωσης της μη-γεωργικής απασχόλησης και αντιμετώπισης της ανεργίας, αυξάνει τη ζήτηση σε αγροτικά προϊόντα, ενισχύει την τοπική οικονομία υπαίθρου και συγκρατεί τον πληθυσμό στον τόπο καταγωγής του (Αποστολόπουλος κ. συν. 2009:129).

Ο πολιτιστικός τουρισμός συμβάλλει στον εμπλουτισμό του τοπικού πολιτιστικού πλούτου με την ίδρυση μουσείων και πολιτιστικών κέντρων, τη διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, την αναβίωση εθίμων. Σημαντικά είναι τα εκπαιδευτικά οφέλη που δημιουργούνται με την οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων από τα μουσεία και τα πολιτιστικά κέντρα, που απευθύνονται τόσο στους τουρίστες όσο και στους κατοίκους της περιοχής, αλλά και με την πραγματοποίηση μαθημάτων παραδοσιακής μουσικής, χορού κ.α. (Αποστολόπουλος κ. συν. 2009:128-129).

3.3.2 Αρνητικές Επιπτώσεις του Πολιτιστικού Τουρισμού

Σε πολλές περιπτώσεις τα οφέλη του πολιτιστικού τουρισμού συνοδεύτηκαν από ένα πολύ μεγαλύτερο κόστος στο πεδίο της μακροπρόθεσμης κοινωνικής, οικονομικής και πολιτισμικής ανάπτυξης ενός τόπου. Στις αρνητικές επιπτώσεις του πολιτιστικού τουρισμού συγκαταλέγονται η υποβάθμιση των τοπικών οικοσυστημάτων, η αλλοίωση της αρχιτεκτονικής και γενικότερα της πολιτιστικής φυσιογνωμίας των τουριστικών περιοχών, η εξασθένηση των τοπικών πολιτιστικών παραδόσεων και ηθών και τέλος η φθορά των φυσικών και πολιτιστικών πόρων εξαιτίας της αλόγιστης διαχείρισής τους (Πασχαλίδης κ. συν. 2002:237-238).

Προκειμένου να αποφευχθούν οι αρνητικές επιπτώσεις του πολιτιστικού τουρισμού είναι απαραίτητο να δημιουργείται «τουριστική συνείδηση» στους κατοίκους των χωρών εκείνων που στηρίζονται στην τουριστική ανάπτυξη. Το κράτος, οι δημόσιοι και οι ιδιωτικοί φορείς αλλά και τα σχολεία και τα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα πρέπει να δραστηριοποιούνται προς αυτή την κατεύθυνση και να μεριμνούν για την άρση συγκρούσεων μεταξύ τουριστών και ντόπιων παραγόντων. Η κίνηση για την καλλιέργεια της τουριστικής συνείδησης θα πρέπει να αποβλέπει στην αρμονική ανάπτυξη του δίδυμου Πολιτισμός-Τουρισμός, χωρίς την εμπορευματοποίηση του πολιτισμού. Η συνεργασία των τοπικών παραγόντων υποδοχής των τουριστών αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη βιώσιμου τουρισμού, αυτού που συνδυάζει την οικονομική ανάπτυξη με την προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος

και την εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής. Η τουριστική βιομηχανία θα πρέπει να ενθαρρύνει την συμμετοχή της τοπικής κοινότητας όχι μόνο στη διαχείριση των τουριστικών πόρων αλλά και στη λήψη αποφάσεων για τον τύπο και την κλίμακα του τουρισμού που επιθυμούν (Χριστογιάννης 2006:97-98).

3.4 Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού

Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού (ICOMOS International Cultural Tourism Charter) υπογράφηκε το 1976 στις Βρυξέλες και υιοθετήθηκε στην 7η Γ.Σ. του ICOMOS το 1985 στο Ροστόκ της Γερμανίας. Βασικός στόχος της είναι να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στον περιορισμό των κινδύνων και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων του τουρισμού στην κληρονομιά και στα πολιτιστικά αγαθά. Επιπλέον στοχεύει να εξισορροπήσει τις αντικρουόμενες προθέσεις ή τις αντιπαραθέσεις των παραγόντων του τουρισμού και των συντελεστών της προστασίας της κληρονομιάς. Εκφράζει μια πρόθεση διαχείρισεως καλής πρακτικής και επιχειρεί να υπαγορεύσει στους τουριστικούς παράγοντες και τους επισκέπτες ένα «κώδικα συμπεριφοράς» απέναντι στην πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου που προσελκύει το τουριστικό ενδιαφέρον.

Η Χάρτα , στη νέα της μορφή, αποτελείται από δύο μέρη:

A/ Τις Γενικές Αρχές, οι οποίες επισημαίνουν ότι ο βασικός σκοπός της διατήρησης ενός πολιτιστικού τόπου ή αγαθού συνίσταται στην ανάδειξη των σημαντικών χαρακτηριστικών του και της σημασίας του, η οποία πρέπει να είναι κατανοητή και προσιτή, τόσο στον επισκέπτη, όσο και στον τοπικό πληθυσμό.

B/ Τα έξι Άρθρα ή Αρχές της που έχουν τους εξής στόχους:

- Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ενός τόπου να παρέχει ευκαιρίες για κατανόησή της από τους κατοίκους του τόπου και τους επισκέπτες.
- Η διαχείριση της σχέσης μεταξύ των Πολιτιστικών Τόπων και του Τουρισμού να γίνεται με ένα τρόπο (αειφόρο) για τις παρούσες και μέλλουσες γενιές.
- Η Διατήρηση και ο Τουριστικός σχεδιασμός να διασφαλίζει μια εποικοδομητική εμπειρία για τον επισκέπτη.
- Η τοπική κοινότητα να συμμετέχει στο σχεδιασμό της διατήρησης των πολιτιστικών αγαθών του τόπου της και της τουριστικής πρακτικής σ' αυτόν.

- Οι σχετικές δραστηριότητες να ωφελούν την τοπική κοινότητα.
- Τα προγράμματα προβολής του τουρισμού να προστατεύουν και να προάγουν τα χαρακτηριστικά της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Είναι προφανές ότι για την επιτυχή εφαρμογή της Χάρτας είναι απαραίτητη η προσαρμογή των αρχών της στις κατά τόπους συνθήκες και πρακτικές, με τη συνεργασία των φορέων των ενδιαφερομένων για τον πολιτισμό και των άμεσα εμπλεκόμενων με τον τουρισμό (Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού 2002).

Κεφάλαιο 4

Η Συμβολή του Πολιτισμού στην Ανάδειξη και Προβολή ενός Τόπου

4.1 Marketing και Branding Τόπου

Η προβολή θετικής εικόνας ενός τόπου, ως τόπου με διεθνή κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, καινοτόμο και δημιουργικό περιβάλλον, υψηλή αισθητική ποιότητα του δομημένου περιβάλλοντος, έντονη πολιτιστική δράση και γενικότερα ξεχωριστή πολιτιστική ταυτότητα, μπορεί να συντελέσει στη βελτίωση της τουριστικής ελκυστικότητας, αποφέροντας σημαντικά οικονομικά οφέλη (Κόνσολα 2006: 109).

Το Μάρκετινγκ του Τόπου, ως στρατηγικά σχεδιασμένη διαδικασία, μπορεί να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο προώθησης της εικόνας των πόλεων, συμβάλλοντας στην οικονομική τους ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητά τους (Δέφνερ κ. συν. 2006:162). Δεν είναι απλά η «προώθηση» ή η «πώληση» ενός τόπου ως τουριστικού προορισμού. Η προώθηση της εικόνας είναι ένα από τα στάδια του μάρκετινγκ πριν την πώληση και απαιτεί τον σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός Στρατηγικού Σχεδίου Μάρκετινγκ του Τόπου. Η πώληση αποτελεί την κύρια επιδίωξη της διαδικασίας μάρκετινγκ και ειδικότερα αποτελεί τον τελευταίο στόχο της φάσης προώθησης (Μεταξάς 2005 : 67)

Σύμφωνα με τους Kotler (1999) «το μάρκετινγκ του τόπου μπορεί να είναι επιτυχημένο όταν οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι αποκτούν ικανοποίηση από την κατανάλωση των αγαθών και των υπηρεσιών που τους παρέχει ο τόπος και οι προσδοκίες των αγορών στόχων (επενδύσεις, επισκέπτες κλπ) ικανοποιούνται, στο βαθμό που τα αγαθά και οι υπηρεσίες που τους παρέχει ο τόπος είναι και αυτά που επιθυμούν να λάβουν» (Δέφνερ κ. συν. 2006:146).

Ο προσδιορισμός του οράματος αποτελεί την πρώτη φάση στην ανάπτυξη ενός Στρατηγικού Σχεδίου Μάρκετινγκ. Οι δημόσιες αρχές και οι ιδιωτικοί φορείς

συνεργάζονται για να οριστούν οι στόχοι και τα κίνητρα ανάπτυξης, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις δεν ταυτίζονται μεταξύ του δημοσίου τομέα και των ιδιωτών. Τόσο το όραμα για το τόπο όσο και οι αντικειμενικοί στόχοι και οι στρατηγικές σχετίζονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του και με βάση αυτά θα πρέπει να σχεδιάζεται και το Στρατηγικό Σχέδιο Μάρκετινγκ (Μεταξάς 2005:68).

Η ανάπτυξη νέων τουριστικών προϊόντων, η εδραίωση υπαρχόντων και η συνδυασμένη τοποθέτησή τους στην αγορά πρέπει να στηρίζεται σε ένα ολοκληρωμένο σχέδιο προώθησης (marketing plan). Το σχέδιο προώθησης πρέπει να αντιμετωπίσει με συστηματικό τρόπο θέματα τμηματοποίησης της αγοράς, σχεδιασμού των προϊόντων, τιμολόγησης των επιμέρους στοιχείων, καναλιών διανομής και προβολής. Ειδικότερα, κατά προϊόν πρέπει να περιλαμβάνει : α) Δομή προϊόντος - εικόνα - κωδικοποίηση (slogan) β) Μήνυμα επικοινωνίας γ) Μέσα και δ) χρονοδιάγραμμα εφαρμογής.

Η συστηματική παρακολούθηση της αγοράς αποτελεί προϋπόθεση για τον καθορισμό των στόχων του σχεδίου προώθησης αλλά και για τις ετήσιες αναπροσαρμογές και βελτιωτικές παρεμβάσεις. Ο φορέας διαχείρισης του τουριστικού προϊόντος θα πρέπει να διακινεί τυποποιημένο ερωτηματολόγιο σε ένα δείγμα τουριστών (στις πύλες εισόδου/ στα ξενοδοχεία) και σε συνεννόηση με τους tour operators να έχει πρόσβαση σε συγκεντρωτικά στοιχεία που έχουν συλλεχθεί με ερωτηματολόγια από το σύνολο των πελατών που διακινούν. Από την ανάλυση των ερωτηματολογίων προκύπτουν τα τμήματα - στόχοι, οι αναγκαίες διορθωτικές κινήσεις και η κατάλληλη μέθοδος προβολής (Μπιτσάνη 2004: 209-210).

Οι έρευνες αγοράς θα πρέπει να διερευνούν τις διεθνείς τουριστικές τάσεις, τη συμπεριφορά και τα κίνητρα των τουριστών, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, καθώς και τα πλεονεκτήματα/μειονεκτήματα των πόλεων προκειμένου να γίνουν ανταγωνιστικές στη διεθνή τουριστική και πολιτιστική αγορά. Θα πρέπει να αναλύουν τις καινοτομικές δράσεις προώθησης και προβολής, την ανάληψη σημαντικών γεγονότων (events) και να συγκεντρώνουν πληροφορίες για επιτυχείς εφαρμογές Place Marketing. Επίσης είναι πολύ σημαντικό οι έρευνες αγοράς και οι τμηματοποιήσεις των αγορών στόχων να μη περιορίζονται μόνο στο εξωτερικό περιβάλλον των πόλεων/ περιφερειών, αλλά να εφαρμόζονται και στο εσωτερικό περιβάλλον, αφού όλες οι παραγωγικές δυνάμεις των πόλεων (επιχειρήσεις, κάτοικοι, δημόσιοι φορείς και οργανισμοί), που συνεισφέρουν στην παραγωγή του τελικού παραγόμενου αγαθού

(εικόνα της πόλης), αποτελούν ταυτόχρονα και καταναλωτές του αγαθού αυτού (Δέφνερ κ. συν. 2006: 150).

Μία αξιόπιστη εκστρατεία προβολής πρέπει να στηρίζεται στην πραγματική εικόνα του τουριστικού τόπου και στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του που είναι άμεσα αναγνωρίσιμα και ήδη αξιοποιημένα. Απαραίτητα μέτρα για την προβολή τους είναι η σύνταξη πληροφοριακών φυλλαδίων και εξειδικευμένων οδηγιών κατά τμήμα αγοράς και τουριστικό προϊόν, η δημιουργία και έκδοση εύχρηστων θεματικών χαρτών, η συμμετοχή σε εκθέσεις τουριστικών πρακτόρων και η δημοσιοποίησή τους στο διεθνή Τύπο (Μπιτσάνη 2004: 210).

Το Μάρκετινγκ του Τόπου δεν είναι μια τυχαία διαδικασία, απαιτεί τεχνογνωσία, γνώση των ιδιαιτεροτήτων της περιοχής στην οποία αποφασίζεται να εφαρμοστεί, συμμετοχή όλων των ομάδων στο εσωτερικό περιβάλλον της περιοχής και κοινή εκπροσώπηση συμφερόντων, με άξονα την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα στο σύνολό της (Δέφνερ κ. συν. 2006: 162).

Τα τελευταία χρόνια ο όρος «Μάρκετινγκ του Τόπου» τείνει να ταυτιστεί με το νέο όρο «Branding του Τόπου». Με τον όρο αυτό εννοούμε την απόδοση συγκεκριμένης χωρικής ταυτότητας σε μία περιοχή ή πόλη ώστε να διαμορφωθεί μία κεντρική ιδέα για τα χαρακτηριστικά και τη χωρική ιδιαιτερότητά της. Η διαδικασία στοχεύει να διαμορφώσει μια ιστορία γύρω από τα βασικά χαρακτηριστικά ενός τόπου. Κυρίαρχο ρόλο διαδραματίζουν (Δέφνερ κ. συν. 2012: 20,24):

- *Η πολιτιστική βιομηχανία.* Οι πόλεις χρησιμοποιούν ως κύριο στοιχείο της προβολής τους εικόνες μουσείων, γεγονότων και σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής
- *Οι επιδόσεις της περιοχής.* Η υψηλή θέση μιας πόλης σε μια σειρά παγκόσμιες ιεραρχήσεις (με βάση τη ποιότητα ζωής, τον αριθμό των επιχειρήσεων, την ποιότητα πολιτιστικών υποδομών) αποτελεί στοιχείο επιτυχίας και υπερηφάνειας
- Η συσχέτιση τόπων με *ιστορικές ή σύγχρονες προσωπικότητες*
- *Ο σχεδιασμός των λογότυπων, σλόγκαν και των εικόνων που προβάλλονται σε σχέση με ένα τόπο*

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι μια στρατηγική Marketing και Branding του Τόπου αφορά στη δημιουργία και χρήση επικοινωνιακών εργαλείων προκειμένου μία πόλη, μία περιφέρεια ή μια χώρα να βελτιώσει την εικόνα και τη φήμη της, να προσελκύσει επισκέπτες, επενδύσεις ή νέους κατοίκους και να δημιουργήσει συναισθήματα ταύτισης και περηφάνιας στους υφιστάμενους κατοίκους (Δέφνερ κ. συν. 2012: 18)

4.2 Ο Ρόλος των Μουσείων στην Τοπική Ανάπτυξη

Τα μουσεία αποτελούν έναν από τους σημαντικότερους πόρους, οι οποίοι μπορούν να αναδείξουν την πολιτιστική ταυτότητα των πόλεων και να αυξήσουν την τουριστική δραστηριότητα σ' αυτές. Ο ρόλος τους ως οργανισμοί προβολής πολιτισμού, ειδικά αν κάποιο μουσείο έχει ιδιαίτερες προδιαγραφές και χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να τονίσουν την μοναδικότητά του, μπορεί να συνδεθεί με τη εικόνα της πόλης και να συνεισφέρει στην γνωστοποίησή της σε ένα ευρύ κοινό το οποίο παρουσιάζει ενδιαφέρον για επισκέψεις σε μουσειακούς χώρους.

Τις τελευταίες δεκαετίες τα μουσεία παίζουν σημαντικό ρόλο στην αναζωογόνηση και στην οικονομική ανάπτυξη των πόλεων. Για να το πετύχουν όμως αυτό έπρεπε να δραστηριοποιηθούν με τέτοιο τρόπο που να υπερβαίνει το «παραδοσιακό» χαρακτήρα της έκθεσης αντικειμένων για να αποτελέσουν και να λειτουργήσουν ως μοχλός επισκεπτών της πόλης στην οποία βρίσκονται μέσα από την προσφορά ιδιαίτερων και διαφοροποιημένων εμπειριών (Παπαναστασούλη 2017)

Τα μουσεία σήμερα λειτουργούν ως χώροι όπου οι άνθρωποι και οι κοινότητες συναντιούνται και ως πόροι για εκπαίδευση και ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων, φορείς αγαθών και υπηρεσιών όλων των τύπων και αρχιτεκτονικά σύμβολα στην υπηρεσία της βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων, δίνοντας παράλληλα στις πόλεις χαρακτηριστική εικόνα και αίσθηση, ενώ αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες που τα καθιστούν σημαντικούς εταίρους στην τοπική ανάπτυξη. Ειδικότερα, τα μουσεία συμβάλλουν στη δημιουργία τοπικού κοινωνικού κεφαλαίου, με τη δημιουργία περισσότερων χώρων με ελεύθερη πρόσβαση και τη διοργάνωση πολιτιστικών γεγονότων που εκτείνονται πέρα από το άμεσο αντικείμενό τους. Ο κοινωνικός ρόλος τους γίνεται τώρα αντιληπτός από τη τοπική αυτοδιοίκηση ως τρόπος με τον οποίο ομάδες και άτομα κερδίζουν αναγνώριση, τρόπος περιορισμού των κοινωνικών εντάσεων και αύξησης της δημιουργικότητας.

Ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων παραμένει πρωταρχικός λόγος για την ύπαρξή τους σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Στις μέρες μας τα μουσεία δεν εξαντλούνται μόνο στην εξοικείωση των παιδιών με την τοπική ιστορία ή με την παγκόσμια τέχνη, αλλά μέσα από τα κατάλληλα προγράμματα προωθούν την αξία της δημιουργικότητας. Επιπλέον λειτουργούν ως χώροι όπου αναπτύσσονται δεξιότητες που μπορεί να αποδειχτούν προς όφελος όχι μόνο των δραστηριοτήτων του μουσείου αλλά και ολόκληρης της περιοχής. Η συντήρηση, η αναπαλαίωση και η τεκμηρίωση αφορούν κυρίως τις κύριες δραστηριότητες ενός μουσείου, παράλληλα όμως μπορούν να ενδιαφέρουν οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους όπως εταιρείες που χρησιμοποιούν πολιτιστικό απόθεμα (αρχεία, αντικείμενα, μοντέλα, φωτογραφίες και λογισμικό) για να δημιουργήσουν εμπορικά αγαθά και υπηρεσίες (Ψαρρού 2010).

Η λειτουργία των μουσείων και των πολιτιστικών χώρων σε μια συγκεκριμένη περιοχή συμβάλλει γενικότερα στην ανάπτυξη του ατόμου αλλά και της κοινωνίας μέσω της αύξησης της γνώσης και των δεξιοτήτων του ατόμου, της ενίσχυσης της δημιουργικότητας και της έμπνευσης, της αναγνώρισης και κατανόησης των χαρακτηριστικών πολιτιστικών στοιχείων της κοινότητας, αλλά και των διαφορετικών πολιτισμών, της αντιμετώπισης της ανεργίας και του εγκλήματος, της δημιουργίας αισθήματος υπηρηφάνειας για τον τόπο, της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής και γενικότερα της δημιουργίας ενεργών πολιτών (Brida et al 2011).

4.3 Η Ελλάδα ως Χώρα Πολιτιστικού Τουρισμού

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα ξεκίνησε ήδη από το 1950, με την προστασία και την ποιοτική ανάδειξη των περιβαλλοντικών και πολιτιστικών αξιών ως τουριστικών πόρων υψηλής στάθμης επιλεκτικού τουρισμού και την ισόρροπη κατανομή των αντίστοιχων δραστηριοτήτων στο χώρο (Χριστογιάννης 2006 :100). Ωστόσο το πολιτιστικό κίνητρο δεν μπόρεσε αυτοδύναμα να κινητοποιήσει μεγάλα ποσοστά τουριστών να επισκεφτούν τη χώρα, αλλά λειτούργησε συμπληρωματικά σε μια μεγάλη ποικιλία ταξιδιών (διακοπών, επαγγελματικών ή ειδικών μορφών) που είχαν προορισμό την Ελλάδα (Τσάρτας 2010: 105).

Αν και η προβολή και η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν έχει ακόμα αναπτυχθεί στο επίπεδο που θα μπορούσε να αποτελέσει έναν ισχυρό και αυτοδύναμο πόλο προσέλκυσης των ειδικά πολιτισμικών τουριστών, συνιστά μια επένδυση με

εξασφαλισμένα οφέλη στον τομέα του γενικού τουρισμού (Πασχαλίδης κ. συν. 2002: 239).

Η τουριστική εικόνα της χώρας είναι εστιασμένη στο δίπτυχο ήλιος-θάλασσα που αφορά κυρίως την παράκτια και νησιωτική Ελλάδα. Παρά τις προσπάθειες υποστήριξης του πολιτιστικού και άλλων μορφών εναλλακτικού τουρισμού που γίνεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω Οδηγιών ή Χρηματοδοτικών μέσων, η Ελλάδα δεν έχει καταφέρει να πείσει την τουριστική αγορά ότι διαθέτει και άλλα προϊόντα πέραν της απόλαυσης του ήλιου και της θάλασσας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι προσπάθειες που γίνονται είναι συχνά αποσπασματικές και εμφανίζουν σημαντική χρονική υστέρηση σε σύγκριση με άλλες χώρες (Παυλογεωργάτος κ. συν. 2005: 70,81).

Η Ελλάδα με το σπάνιο φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον αποτελεί χώρα πρότυπο για την εφαρμογή του πολιτιστικού τουρισμού (Μέντης 2007:103). Έχει τη δυνατότητα να προωθήσει μια νέα μορφή τουρισμού σε συνδυασμό με τη βελτίωση του μαζικού καλοκαιρινού τουρισμού. Η νέα αυτή μορφή θα πρέπει να επικεντρωθεί στις γνωστές και ευρύτερα άγνωστες πολιτιστικές περιοχές της χώρας, έχοντας σκοπό τη διάδοση του ελληνικού πολιτισμού προωθώντας το σύνολο της πολιτιστικής της κληρονομιάς (Χριστογιάννης 2006 :101).

Κατά την τελευταία δεκαετία το πολιτιστικό κίνητρο συνδέθηκε με πολλά προγράμματα ανάπτυξης πολιτιστικού τουρισμού τα οποία υλοποιούνται σε τουριστικές περιοχές με μικρή ανάπτυξη και αφορούν συνήθως μορφές του τοπικού πολιτισμού που δεν σχετίζονται με την αρχαιότητα (Τσάρτας 2010: 104).

Απαραίτητα μέτρα για την στήριξη του πολιτιστικού τουρισμού είναι (Μέντης 2007:103-104):

- Η προστασία, ανάδειξη και σηματοδότηση των αρχαιολογικών και ιστορικών τόπων
- Η προστασία και ανάδειξη των φυσικών και παραδοσιακών χώρων
- Η πολιτισμική χαρτογράφηση
- Η θεσμοποίηση κυρίαρχων ιστορικών γεγονότων
- Η δημιουργία Πολιτιστικών Θυλάκων
- Η διατήρηση της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς
- Η ανάδειξη του θαλασσοκεντρικού πολιτισμού της Ελλάδας

- Η ενίσχυση και ανάδειξη του θαλάσσιου πολιτιστικού τουρισμού
- Τα κίνητρα για τη δημιουργία σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής
- Η διαμόρφωση πολιτιστικών δικτύων και η κατάλληλη σύνδεσή τους με τα πολιτιστικά κέντρα
- Η κατάρτιση πολιτιστικών προγραμμάτων
- Η διαμόρφωση ενός θεσμικού πολιτιστικού πλαισίου
- Η παροχή σύγχρονων υπηρεσιών (συγκοινωνίες, πάρκινγκ κλπ.)

Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να οδηγήσει στην προστασία και ανάδειξη του πολιτιστικού αποθέματος της χώρας. Η βιώσιμη ανάπτυξη απαιτεί σχεδιασμό και μελέτη της συγκεκριμένης δραστηριότητας σε όλα τα επίπεδα (εθνικό, περιφερειακό και τοπικό), αλλά και επίτευξη συναίνεσης ανάμεσα στο κρατικό μηχανισμό και την τοπική κοινωνία (Παυλογεωργάτος κ. συν. 2005: 83).

Κεφάλαιο 5

Μεθοδολογία

5.1 Στόχοι Έρευνας-Ερευνητικά Ερωτήματα

Στην προηγούμενη ενότητα ο πολιτιστικός τουρισμός παρουσιάστηκε ως μία από τις κυριότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού που δημιουργεί οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και εκπαιδευτικά οφέλη στη περιοχή υποδοχής, συμβάλλοντας στη βιώσιμη ανάπτυξη. Επιπλέον έγινε γενική αναφορά στη συμβολή του πολιτισμού στην ανάδειξη και προβολή ενός τόπου και στο ρόλο των μουσείων στην τοπική ανάπτυξη. Στο ερευνητικό μέρος της παρούσας πτυχιακής διατριβής επιχειρείται μια προσέγγιση σχετικά με την επιρροή του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας. Στόχοι της πρωτογενούς έρευνας είναι:

- να δείξει ότι η διατήρηση και η προβολή μνημείων και χώρων πολιτιστικής κληρονομιάς δίνουν σε ένα τόπο σημαντικό ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην παγκόσμια τουριστική προσφορά.
- να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα για τον τρόπο με τον οποίο ο πολιτισμός μπορεί να αναδειχτεί ζωτικός παράγοντας για την οικονομική ανάπτυξη συμβάλλοντας στον εμπλουτισμό, τη διαφοροποίηση και την ποιοτική αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος.
- να φανεί η σημασία του μάρκετινγκ και της ενεργητικής συμμετοχής των τοπικών ομάδων συμφερόντων για την επιβίωση των τουριστικών περιοχών.

Πιο συγκεκριμένα η παρούσα μελέτη επιδιώκει να διερευνήσει:

- Αν η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου.
- Κατά πόσο η επικράτηση δεσμεύσεων και περιορισμών στην περιοχή, λόγω προστασίας του πολιτιστικού αποθέματος, προάγουν ή ανακόπτουν την ανάπτυξη.
- Σε ποιο βαθμό η ύπαρξη ενός τόσο αναγνωρίσιμου πολιτιστικού αγαθού ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά της περιοχής.

- Εάν υπάρχει δυνατότητα περαιτέρω ανάπτυξης και συνδυασμού του πολιτιστικού τουρισμού με άλλες Ειδικές Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.
- Τη σημασία της συνεργασίας των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, των πολιτιστικών συλλόγων/οργανισμών και των τοπικών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.
- Την ανάγκη ανάπτυξης δράσεων προβολής και ανάδειξης της περιοχής.

5.2 Μεθοδολογία και Δείγμα Έρευνας

Η συλλογή των πληροφοριών πραγματοποιήθηκε με πρωτογενή ποσοτική έρευνα με τη χρήση ερωτηματολογίου. Οι ποσοτικές μέθοδοι έρευνας είναι αυτές που μας επιτρέπουν την οργάνωση δεδομένων σε ορισμένες κατηγορίες, τείνουν να είναι πιο δομημένες και σε πολλές περιπτώσεις βοηθούν στη σύγκριση μεταξύ κατηγοριών δεδομένων (Μπούνια 2015: 156). Η χρήση ερωτηματολογίου είναι η πλέον κατάλληλη μέθοδος όταν επιδιώκουμε συμμετοχή πολλών ατόμων σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Επιπλέον η συλλογή δημογραφικών στοιχείων κρίνεται απαραίτητη για να δούμε, στην ανάλυση των αποτελεσμάτων, κατά πόσο ορισμένες ομάδες ανθρώπων ανταποκρίνονται με ένα συγκεκριμένο τρόπο (Foster 2008:31).

Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκαν τέσσερα διαφορετικά ερωτηματολόγια που απευθύνονταν στους τουρίστες/επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών, στους τοπικούς επιχειρηματίες, στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και στους πολιτιστικούς οργανισμούς/συλλόγους της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας.

Για το ερωτηματολόγιο που απευθύνθηκε στους τουρίστες/επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών πραγματοποιήθηκε πιλοτική έρευνα σε ένα μικρό αριθμό (δέκα) ερωτώμενων, με την παρουσία του ερευνητή, ώστε να εντοπιστούν τυχόν προβληματικά σημεία. Τα σχόλια που υπήρξαν ήταν θετικά τόσο ως προς το μέγεθός του όσο και ως προς την κατανόηση και την ευκολία στη συμπλήρωσή του.

Η διανομή και η χρήση των στοιχείων των ερωτηματολογίων έγινε κατόπιν σχετικής έγκρισης από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Φωκίδας (παράρτημα Α). Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν στους τουρίστες μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψής τους προκειμένου να καταγραφεί το επίπεδο ικανοποίησής τους, τα κίνητρα και οι απόψεις τους. Συνολικά δόθηκαν και απαντήθηκαν άμεσα 285 ερωτηματολόγια (60 στην αγγλική

γλώσσα και 225 στην ελληνική γλώσσα) κατά το χρονικό διάστημα 28 Οκτωβρίου (ημέρα δωρεάν εισόδου στα Μουσεία) με 24 Δεκεμβρίου 2017.

Στους επιχειρηματίες των Δελφών ζητήθηκε η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου με τη μέθοδο «πόρτα-πόρτα». Για τη συμμετοχή άλλων επιχειρήσεων της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας υπήρξε συνεργασία με τους κατοίκους της περιοχής, οι οποίοι έλαβαν το ερωτηματολόγιο με e-mail και fax και συνέβαλαν σημαντικά στη διεξαγωγή της έρευνας. Συνολικά δόθηκαν 80 ερωτηματολόγια και απαντήθηκαν 75 σε διάστημα δύο μηνών (Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2017). Με τον τρόπο αυτό επιχειρήθηκε η καταγραφή των απόψεων των επιχειρηματιών όλης της περιοχής προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τη συμβολή Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών στην ανάπτυξη του συνόλου της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας. Το 25,10% των επιχειρήσεων, που συμμετείχαν στην έρευνα, ήταν εστιατόρια-ταβέρνες-καφέ και το 19,8% ήταν καταστήματα με είδη λαϊκής τέχνης. Οι περισσότερες επιχειρήσεις ήταν στους Δελφούς με το ποσοστό να είναι 53,3% (Παράρτημα Β).

Για τη διανομή των ερωτηματολογίων σε φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης έγινε τηλεφωνική επικοινωνία με τα αρμόδια τμήματα Δημοτικών Συμβουλίων του Δήμου Δελφών και του Δήμου Δωρίδας. Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε με e-mail και ζητήθηκε να διανεμηθεί σε όλους τους εκπροσώπους (Δημάρχους, Αντιδημάρχους, Προέδρους Δημοτικών Συμβουλίων, Μέλη Δημοτικών Συμβουλίων, Προέδρους και Μέλη Δημοτικών Ενοτήτων). Συνολικά δόθηκαν 25 ερωτηματολόγια και απαντήθηκαν 17 κατά το χρονικό διάστημα 27 Οκτωβρίου 2017 με 10 Ιανουαρίου 2018 (Παράρτημα Γ).

Στους πολιτιστικούς οργανισμούς/συνλόγους, κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας με τους εκπροσώπους τους, το ερωτηματολόγιο προωθήθηκε με e-mail, συνοδευόμενο από μία διευκρινιστική επιστολή για το σκοπό της έρευνας (Παράρτημα Δ). Στοιχεία απαραίτητα για την επικοινωνία αντλήθηκαν από τα αρμόδια γραφεία και τις ιστοσελίδες των Δήμων. Το ερωτηματολόγιο στάλθηκε συνολικά σε 31 πολιτιστικούς συνλόγους, 10 μουσεία, 1 πολιτιστικό κέντρο και 1 θεματικό πάρκο. Η συγκεκριμένη φάση της έρευνας πραγματοποιήθηκε από 15 Νοεμβρίου 2017 έως και 15 Ιανουαρίου 2018 και συγκεντρώθηκαν συνολικά 26 ερωτηματολόγια. Ειδικότερα στην έρευνα ανταποκρίθηκαν :

- Το Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών
- Το Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας
- Η Αρχαιολογική Συλλογή Γαλαξιδίου

- Το Μουσείο Δελφικών Εορτών-Οικία Εύας και Άγγελου Σικελιανού
- Το Ιστορικό Μουσείο Αθανασίου Διάκου
- Το Λαογραφικό Μουσείο Λιδορικού
- Το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών
- Το «Vagonetto» -Μεταλλευτικό Πάρκο Φωκίδας
- 18 Πολιτιστικοί Σύλλογοι (Παράρτημα Ε)

Επιπλέον για τους σκοπούς της παρούσας μελέτης επιχειρήθηκε μία συνοπτική περιγραφή του φυσικού, κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της περιφερειακής ενότητας Φωκίδας και αντλήθηκαν στοιχεία από την Ελληνική Στατιστική Υπηρεσία που αφορούν στην επισκεψιμότητα του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών κατά την τελευταία πενταετία 2012-2016.

Η επιλογή της μεθοδολογίας της έρευνας έγινε με στόχο να διαμορφωθεί μια σφαιρική εικόνα λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της περιοχής, το μέγεθος της επισκεψιμότητας του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών, το τουριστικό προφίλ των επισκεπτών και τις απόψεις των φορέων των άμεσα εμπλεκόμενων με τον τουρισμό.

5.3 Ερωτηματολόγια

Τα ερωτηματολόγια συντάχθηκαν με γνώμονα να συλλεχθούν τα απαραίτητα στοιχεία ώστε να επιτευχθούν οι στόχοι της έρευνας. Στην επικεφαλίδα των ερωτηματολογίων γράφτηκε ένας μικρός πρόλογος που περιγράφει το σκοπό της έρευνας και τοποθετήθηκε το λογότυπο του Ανοιχτού Πανεπιστημίου Κύπρου, ώστε να ελκύσει την προσοχή των ερωτώμενων. Τα ερωτηματολόγια είναι τυπωμένα σε ένα φύλλο διπλής όψης για να χρησιμοποιηθούν με ευκολία. Οι ερωτήσεις είναι ευανάγνωστες. Οι κλειστές ερωτήσεις είναι εύκολες στη συμπλήρωση, με τετραγωνάκια για τη σημείωση της απάντησης, ενώ οι ανοιχτές ερωτήσεις περιλαμβάνουν ένα πλαίσιο ανάλογο με την έκταση των πιθανών απαντήσεων. Στην αρχή τοποθετήθηκαν ερωτήσεις εύκολες προκειμένου να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του ερωτώμενου, στη συνέχεια ακολούθησαν οι ερωτήσεις που απαιτούν περισσότερο χρόνο για τις απαντήσεις και στο τέλος εκείνες που αποσκοπούν να δώσουν πληροφόρηση για κάθε ερωτώμενο. Τα ερωτηματολόγια κλείνουν με μια ευχαριστήρια φράση προς τον ερωτώμενο για τη συμμετοχή του.

Το ερωτηματολόγιο που απευθύνεται στους τουρίστες/επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών περιλαμβάνει ερωτήσεις κλειστού τύπου με τις απαντήσεις να είναι προκαθορισμένες. Οι ερωτήσεις διατυπώνονται με τις εξής μορφές:

- *Πολλαπλής επιλογής αλλά μιας απάντησης*, ο ερωτώμενος μπορεί να επιλέξει μία απάντηση από περισσότερες επιλογές
- *Διχοτομικές*, αυτές που επιδέχονται δύο πιθανές απαντήσεις και ο ερωτώμενος πρέπει να επιλέξει τη μία
- *Πολλαπλής απάντησης*, ο ερωτώμενος μπορεί να επιλέξει περισσότερες απαντήσεις από περισσότερες επιλογές
- *Βαθμονόμησης*, [με εναλλακτικές απαντήσεις α) από το 1 έως το 5, όπου 1 πολύ χαμηλή, 5 πολύ υψηλή β) Καθόλου-Λίγο-Πολύ-Πάρα πολύ γ) με σύνολο 100 βαθμών]

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από είκοσι τρεις ερωτήσεις. Συντάχθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να παρέχει πληροφορίες για το προσωπικό και τουριστικό προφίλ των επισκεπτών, τη συχνότητα που πραγματοποιούνται ταξίδια με σκοπό την επίσκεψη ενός μουσείου, τη συχνότητα και το λόγο της επίσκεψής τους στο Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών, τη μορφή του ταξιδιού, την πρόθεσή τους να το επισκεφτούν ξανά αλλά και να το προτείνουν σε φίλους και συγγενείς. Οι επισκέπτες αξιολογούν τις παρεχόμενες υπηρεσίες (parking, αναψυκτήριο, χώρους υγιεινής, υποδομές για άτομα με αναπηρίες, πωλητήριο, ξεναγήσεις) και ερωτώνται για τη σημασία της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών στη περιοχή, τη πιθανότητα να επισκεφτούν τη περιοχή ανεξάρτητα από την ύπαρξή του και τις πραγματοποιηθείσες διανυκτερεύσεις σε αυτή. Επιπλέον διερευνάται η πιθανότητα συνδυασμού της επίσκεψής τους στο Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών με περιήγηση σε κάποιο παραδοσιακό χωριό ή παραλία ή άλλο ιστορικό/πολιτιστικό μνημείο του νομού, ο βαθμός ικανοποίησης από το τουριστικό προϊόν που προσφέρει η περιοχή και το ενδιαφέρον τους για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου τουριστικού πακέτου που θα συνδύαζε την επίσκεψή τους στο Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών με περιήγηση στην περιοχή της Φωκίδας και θα περιλάμβανε διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία. Στο τέλος οι ερωτήσεις αναφέρονται στα δημογραφικά, κοινωνικά, οικονομικά χαρακτηριστικά των επισκεπτών όπως εθνικότητα, φύλο, ηλικία, εκπαιδευτικό επίπεδο, οικογενειακή κατάσταση, επάγγελμα, μηνιαίο εισόδημα. Το πλήρες κείμενο του ερωτηματολογίου για τους έλληνες επισκέπτες παρατίθεται στο παράρτημα Z1 και το ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε για τους αλλοδαπούς επισκέπτες στο παράρτημα Z2.

Το ερωτηματολόγιο που απευθύνεται στους τοπικούς επιχειρηματίες έχει συνολικά δεκατέσσερις ερωτήσεις. Ο ερωτώμενος καλείται να εκφράσει το βαθμό ικανοποίησής του από την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής, να αξιολογήσει την συμπεριφορά των ντόπιων επιχειρηματιών ως προς τους τουρίστες, να εκφράσει τη γνώμη του για το βαθμό και τον τρόπο με τον οποίο ο Αρχαιολογικός Χώρος/Μουσείο Δελφών συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη και κατά πόσο η ύπαρξή του επηρεάζει την απόφαση των τουριστών να επισκεφτούν την περιοχή. Στη συνέχεια ζητείται από τον ερωτώμενο να εκφράσει τη γνώμη του για το ποιος είναι ο πιο υπεύθυνος για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας, τι πρέπει να αλλάξει ή να βελτιωθεί και σε ποιο βαθμό μπορούν να εφαρμοστούν άλλες Ειδικές Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού.

Το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο σχεδιάστηκε περιλαμβάνοντας τρεις κοινές ερωτήσεις με τα ερωτηματολόγια για τους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης και τους πολιτιστικούς οργανισμούς / συλλόγους. Τα ερωτήματα αυτά αφορούν στη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη, στη δυνατότητα ανάπτυξης της περιοχής παρά την ύπαρξη δεσμεύσεων και περιορισμών, λόγω προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, και στο βαθμό που η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου.

Στο τέλος του ερωτηματολογίου καταγράφονται τα στοιχεία της επιχείρησης όπως το είδος, ο τόπος, το έτος ίδρυσης και ο αριθμός των απασχολούμενων. Οι παραπάνω ερωτήσεις παρουσιάζονται αναλυτικά στο παράρτημα Η και έχουν τις εξής μορφές:

- *Βαθμονόμησης (Πάρα πολύ –Πολύ—Αρκετά-Λίγο-Καθόλου)*
- *Πολλαπλής επιλογής αλλά μίας απάντησης*
- *Διχοτομικές (Ναι/Όχι)*
- *Διαβαθμισμένης κλίμακας [από το 1 έως το 5 (1Καθόλου- 2 Λίγο- 3 Αρκετά- 4 Πολύ- 5 Πάρα πολύ)]*
- *Κατάταξης, ο ερωτώμενος δίνει στις απαντήσεις του σειρά προτεραιότητας/σημαντικότητας*

Τα ερωτηματολόγια που απευθύνονται στους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης και στους πολιτιστικούς οργανισμούς/συνδέσμους αποτελούνται από εννέα ερωτήσεις εκ των οποίων οι τρεις είναι κλειστές. Οι ερωτήσεις είναι ίδιες, προσαρμοσμένες στη φύση του αντίστοιχου φορέα. Αφορούν στις πραγματοποιηθείσες αλλά και μελλοντικές δράσεις με στόχο την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, στο βαθμό συμβολής τους και στο

ενδεχόμενο συνεργασίας με τις τοπικές ομάδες συμφερόντων. Στο τέλος ζητούνται στοιχεία για τον φορέα και την ιδιότητα του ερωτώμενου. Στο παράρτημα Θ και Ι αντίστοιχα παρουσιάζονται τα ερωτηματολόγια των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των πολιτιστικών οργανισμών/ συλλόγων.

5.4 Περιορισμοί Έρευνας

Η έρευνα που διεξάγεται με ερωτηματολόγια απαιτεί μεγάλα δείγματα για τη συναγωγή αντιπροσωπευτικών και αξιόπιστων αποτελεσμάτων. Εξαρτάται από τη επιθυμία των ανθρώπων να συμμετάσχουν ή όχι. Συνήθως συμμετέχουν άτομα που θέλουν να εκφράσουν μια ευχάριστη ή δυσάρεστη εμπειρία τους ή έχουν τη διάθεση και το χρόνο να απαντήσουν (Foster 2008: 31, Μπούνια 2015: 165).

Στη παρούσα έρευνα δυσχέρειες προέκυψαν κατά τη συλλογή των ερωτηματολογίων:

- Των τουριστών/επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών λόγω της χαμηλής επισκεψιμότητας, ιδιαίτερα των αλλοδαπών τουριστών την περίοδο που διεξαγόταν η έρευνα (Νοέμβριο-Δεκέμβριο 2017), αλλά και εξαιτίας της έλλειψης ελεύθερου χρόνου των επισκεπτών με οργανωμένα γκρουπ καθώς η συνεργασία με τους ξεναγούς ήταν ανεπαρκής.
- Των τοπικών επιχειρήσεων επειδή το συγκεκριμένο διάστημα πολλές τουριστικές επιχειρήσεις ήταν κλειστές, ιδιαίτερα εκείνες που η έδρα τους είναι εκτός της περιοχής των Δελφών.
- Των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, εξαιτίας μη συμμετοχής στην έρευνα λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας, όπως δήλωσαν προφορικά, με αποτέλεσμα τον περιορισμό του δείγματος της έρευνας.
- Των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων λόγω απροθυμίας των εκπροσώπων τους να συμμετάσχουν στην έρευνα και λόγω έλλειψης εμπειριών σε παρόμοιες έρευνες.

5.5 Στατιστική Ανάλυση Αποτελεσμάτων

Πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονική καταχώριση των στοιχείων που συλλέχθηκαν από τα ερωτηματολόγια στο πρόγραμμα excel, κατόπιν κωδικοποίησης των ανοικτών ερωτήσεων. Για την ανάλυση χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS 22.0. Οι

μέσες τιμές (mean), οι τυπικές αποκλίσεις (Standard Deviation=SD) και οι διάμεσοι (median) και τα ενδοτεταρτημοριακά εύρη (interquartile range) χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή των ποσοτικών μεταβλητών. Οι απόλυτες (N) και οι σχετικές (%) συχνότητες χρησιμοποιήθηκαν για την περιγραφή των ποιοτικών μεταβλητών. Για τη σύγκριση αναλογιών χρησιμοποιήθηκε το Pearson's χ^2 test ή το Fisher's exact test όπου ήταν απαραίτητο. Για τη σύγκριση ποσοτικών μεταβλητών μεταξύ δυο ομάδων χρησιμοποιήθηκε το μη παραμετρικό κριτήριο Mann-Whitney. Για τη σύγκριση ποσοτικών μεταβλητών μεταξύ περισσοτέρων από δυο ομάδων χρησιμοποιήθηκε το μη παραμετρικό κριτήριο Kruskal-Wallis. Για τον έλεγχο της σχέσης δυο ποσοτικών μεταβλητών χρησιμοποιήθηκε ο συντελεστής συσχέτισης του Spearman (r). Η συσχέτιση θεωρείται χαμηλή όταν ο συντελεστής συσχέτισης (r) κυμαίνεται από 0,1 έως 0,3, μέτρια όταν ο συντελεστής συσχέτισης κυμαίνεται από 0,31 έως 0,5 και υψηλή όταν ο συντελεστής είναι μεγαλύτερος από 0,5. Η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης (linear regression analysis) με τη διαδικασία διαδοχικής ένταξης/αφαίρεσης (stepwise) χρησιμοποιήθηκε για την εύρεση ανεξάρτητων παραγόντων που σχετίζονται με τη βαθμολογία ικανοποίησης των τουριστών από την οποία προέκυψαν συντελεστές εξάρτησης (β) και τα τυπικά σφάλματά τους (standard errors=SE). Η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης έγινε με τη χρήση λογαριθμικών μετασχηματισμών. Τα επίπεδα σημαντικότητας είναι αμφίπλευρα και η στατιστική σημαντικότητα τέθηκε στο 0,05.

Κεφάλαιο 6

Περιοχή Μελέτης - Νομός Φωκίδας

6.1 Βασικά Γεωγραφικά και Δημογραφικά Στοιχεία

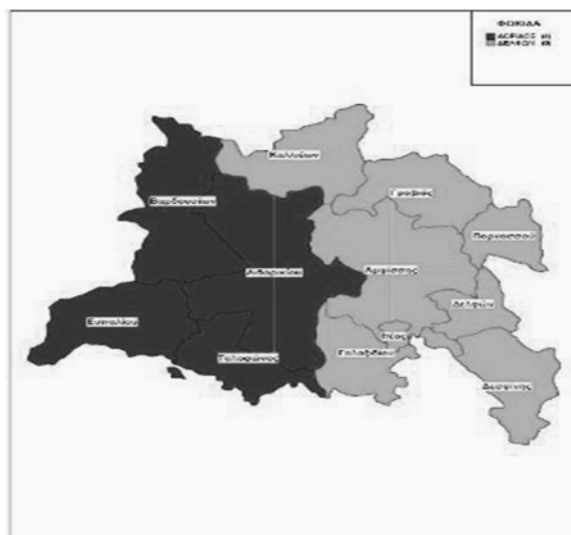
Ο νομός Φωκίδας βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας και συνορεύει ανατολικά με τη Βοιωτία, βόρεια με τη Φθιώτιδα, δυτικά με την Αιτωλοακαρνανία και σε όλη τη νότια πλευρά βρέχεται από τον Κορινθιακό Κόλπο. Εκτείνεται σε 2.121 τ. χλμ., από τα οποία τα 36 τ. χλμ. είναι πεδινά, τα 560 τ. χλμ. δάση και τα υπόλοιπα ημιορεινά με χαμηλή βλάστηση και πετρώδες έδαφος (Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας).

Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ο μόνιμος πληθυσμός του νομού έφτανε τους 48.284 κατοίκους, ενώ το 2011 μειώθηκε σε ποσοστό 16,45% φτάνοντας στους 40.343 κατοίκους, με πυκνότητα πληθυσμού 19,07 άτομα/ τετρ. χιλ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας 2015-2019 : 14). Από την ανάλυση των δημογραφικών δεικτών προκύπτει ότι η πληθυσμιακή ομάδα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού (ηλικίες 15-64) αντιστοιχεί στο 62,4% του συνολικού πληθυσμού της Π.Ε. Φωκίδας, η πληθυσμιακή ομάδα 65 ετών και άνω αντιστοιχεί στο 26,4% ενώ η ηλικιακή ομάδα 0-14 ετών αντιστοιχεί στο 11,3% καταδεικνύοντας την ένταση του φαινομένου της υπογεννητικότητας που αντιμετωπίζει η περιοχή (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ.Δελφών 2014-2019:27).

Με το Ν. 3852/2010 «Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης – Πρόγραμμα Καλλικράτης» (ΦΕΚ 87/τ.Α'/ 7-6-2010) στο νομό Φωκίδας συστήθηκαν δύο δήμοι:

- **Δήμος Δελφών** με έδρα την **Άμφισσα** και ιστορική έδρα τους Δελφούς αποτελούμενος από τους πρώην δήμους *Άμφισσας, Γαλαξιδίου, Γραβιάς, Δελφών, Δεσφίνας, Ιτέας, Καλλιέων και Παρνασσού* οι οποίοι καταργήθηκαν.
- **Δήμος Δωρίδος** με έδρα το **Λιδωρίκι** αποτελούμενος από τους πρώην δήμους *Βαρδουσίων, Ευπαλίου, Λιδωρικού και Τολοφώνος* οι οποίοι καταργήθηκαν.

Σχήμα 2: Χάρτης Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας.

Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δ. Δελφών 2014-2019 :23

6.2 Φυσικό Περιβάλλον

Τα κυριότερα βουνά του νομού Φωκίδας είναι : 1) ο Παρνασσός μήκους 30 χλμ. που εκτείνεται κατά τα ανατολικά όρια του νομού 2) η Κίρφης ή Ξεροβούνι, νότια του Παρνασσού από τον οποίο χωρίζεται με το φαράγγι του ποταμού Πλειστου 3) η Γκιώνα, το υψηλότερο βουνό της Στερεάς Ελλάδας ύψους 2.512 μέτρων και 4) τα Βαρδούσια, οροσειρά που αποτελεί συνέχεια της Οίτης.

Οι σημαντικότεροι ποταμοί του νομού είναι : 1) ο Κηφισός, ο οποίος πηγάζει από τη Λιλαία, προχωρεί ΝΑ δια μέσου της Φωκίδας και καταλήγει στον Ευβοϊκό κόλπο και 2) ο Μόρνος, ο οποίος πηγάζει ΝΔ από τη βάση της Οίτης και καταλήγει στον Κορινθιακό κόλπο κοντά στη Ναύπακτο. Τη δεκαετία του 1970, με την κατασκευή του φράγματος, ο Μόρνος μετατράπηκε σε λίμνη για την ύδρευση της Αττικής.

Άφθονα κοιτάσματα βωξίτη υπάρχουν σε πολλές θέσεις των ορεινών περιοχών του νομού και ιδίως στη ζώνη Παρνασσού-Γκιώνας. Τα πετρώματα που κυριαρχούν είναι ασβεστόλιθοι, κυρίως δολομίτες.

Η χλωρίδα της Φωκίδας είναι Μεσογειακού τύπου και ολόκληρη η περιοχή της Γκιώνας και των παραφυάδων της παρουσιάζει πλούσια βλάστηση από πυκνά δάση ελάτης και ημεροκέδρου. Στη περιοχή των Βαρδουσίων, της Βαρνάκοβας και στο δυτικό τμήμα του Παρνασσού συναντάμε δασώδεις συστάδες δρυών και μαύρης πεύκης. Τα έλατα στην Γκιώνα, τον Παρνασσό και τα Βαρδούσια φτάνουν ως το υψόμετρο των 1500-1800μ.

Στην κοιλάδα του Κηφισού καλλιεργούνται λαχανικά, κηπευτικά, δημητριακά, πατάτες και σταφύλια. Στη μικρή κοιλάδα του Ευπαλίου και στην κοιλάδα της Άμφισσας παράγεται η φημισμένη ελιά Αμφίσσης από την καλλιέργεια 600.000 περίπου μεγάλων ελαιόδεντρων.

Η άλλοτε πλούσια πανίδα της περιοχής σήμερα, λόγω της λαθροθηρίας, είναι εξαιρετικά φτωχή. Στην ορεινή Φωκίδα υπάρχουν αγριόχοιροι, λαγοί, αγριοκάτσικα, κουνάβια, ασβοί, αλεπούδες, αγριόγατες και σπάνια ζαρκάδια. Οι αετοί και οι πέρδικες που κάποτε αφθονούσαν, σήμερα σπανίζουν (Φωκίδα -Τουριστικός Οδηγός 2005: 12-13).

6.3 Υποδομές Μεταφορών-Υγεία

Το οδικό δίκτυο της Φωκίδας έχει συνολικό μήκος 950χλμ, 300χλμ το εθνικό και 650χλμ το επαρχιακό. Το δίκτυο αυτό σχεδόν στο σύνολό του είναι παλαιό(προ του 1956), με γεωμετρικά χαρακτηριστικά εκτός προδιαγραφών, με ελλιπή συντήρηση και ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα ως προς την κατάσταση του οδοστρώματος, τα πρανή και την οδική σήμανση και ασφάλεια. Η σύνδεσή της Φωκίδας με την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, παρά τις μικρές σχετικά χιλιομετρικές αποστάσεις, δεν είναι ικανοποιητική, αφού η μορφολογία του εδάφους και η ύπαρξη πολλών ορεινών οικισμών δε διευκολύνει τόσο τη μεταξύ τους σύνδεση, όσο και τη σύνδεσή τους με άλλες περιοχές.

Σε ιδιαίτερα αξιόλογη θέση βρίσκεται το λιμάνι της Ιτέας αφού χωροταξικά τοποθετείται μεταξύ του Ιονίου και του Αιγαίου Πελάγους, που αριθμούν πλήθος τουριστικών πόλων – προορισμών υψηλής ζήτησης.

Λόγω της παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης, στην Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας έχει αυξηθεί το ποσοστό του πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλό δείκτη έντασης εργασίας και αυξήθηκε το ποσοστό του ανασφάλιστου πληθυσμού, με αποτέλεσμα να περιοριστεί η πρόσβασή του σε υπηρεσίες υγείας και άλλες υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος. Η κάλυψη των ιατρικών αναγκών πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας πραγματοποιείται από 2 Κέντρα Υγείας (Ιτέας-Λιδορικού) καθώς και από τα Περιφερειακά Ιατρεία που εδρεύουν σε επίπεδο δημοτικής ενότητας (σύνολο 17 Περιφερειακά Ιατρεία). Σε ότι αφορά, την δευτεροβάθμια περίθαλψη ο πληθυσμός καλύπτεται από το Γενικό Νοσοκομείο Άμφισσας. Τα κυριότερα προβλήματα των μονάδων υγείας είναι η ανεπαρκής στελέχωσή τους και η έλλειψη του απαραίτητου εξοπλισμού (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας 2015-2019 : 31-88).

6. 4 Οικονομία-Απασχόληση

Σύμφωνα με στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Υπηρεσίας που αφορούν στη διαχρονική εξέλιξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας και των Περιφερειακών Ενοτήτων, σε τρέχουσες τιμές, τη χρονική περίοδο 2000-2012 η Π.Ε. Φωκίδας παρουσιάζει την μικρότερη συνεισφορά στη συνολική οικονομική δραστηριότητα της χώρας μετά την Ευρυτανία (το έτος 2012 φτάνει μόλις το 5,63% επί του συνόλου της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας). Όσον αφορά την εξέλιξη της ανεργίας, στη Φωκίδα παρατηρείται δραματική αύξηση των ποσοστών της ανεργίας ιδιαίτερα την περίοδο μετά το 2009, όπου τα ποσοστά της τριπλασιάζονται ως αποτέλεσμα των δυσμενών οικονομικών συνθηκών που διαμορφώθηκαν την εν λόγω περίοδο.

Ο πρωτογενής τομέας (γεωργία-δασοκομία-αλιεία) στη Π.Ε. Φωκίδας διατηρεί ένα πολύ σημαντικό μέγεθος της οικονομικής ζωής, αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος και απασχόλησης για μεγάλο μέρος του πληθυσμού αλλά και καθοριστικό παράγοντα για τη διατήρηση της κοινωνικής και οικονομικής συνοχής. Συνολικά, ακολουθεί τις τάσεις που επικρατούν σε εθνικό επίπεδο και παρουσιάζει παραγωγική συρρίκνωση.

Τα γεωργικά προϊόντα αποτελούν σε πολλές περιπτώσεις τη πρώτη ύλη για πολύ σημαντικές υφιστάμενες ή αναδυόμενες μεταποιητικές δραστηριότητες που σχετίζονται με την πρωτογενή παραγωγή: οινοποιία, παραγωγή και τυποποίηση λαδιού, τυροκομία και παρασκευή γαλακτοκομικών προϊόντων, παρασκευή προϊόντων από μέλι, συσκευασία, τυποποίηση, μεταποίηση οπωροκηπευτικών, συσκευασία και τυποποίηση αλιευμάτων και προϊόντων υδατοκαλλιέργειας, σφαγή, επεξεργασία και μεταποίηση κρέατος.

Τα τελευταία 25 χρόνια ο κλάδος της θαλάσσιας ιχθυοκαλλιέργειας (τσιπούρας και λαβρακίου), αναπτύχθηκε με γοργούς ρυθμούς. Σήμερα στη Φωκίδα εδρεύουν 15 μονάδες και παράγονται 4.900 τόνοι ψαριών από ιχθυοκαλλιέργεια (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας 2015-2019 : 48-61).

Η κτηνοτροφία ως δραστηριότητα εντατικά εφαρμόζεται στα ορεινότερα διαμερίσματα των δημοτικών ενοτήτων και κυρίως στην δημοτική ενότητα Λιδορικού. Η κτηνοτροφική δραστηριότητα στην δημοτική ενότητα Βαρδουσίων είναι σχετικά περιορισμένη, κάτι που οφείλεται και στην πληθυσμιακή αποδυνάμωση της περιοχής (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δωρίδος 2014-2019: 69).

Η Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας δεν αποτελεί προορισμό μαζικού τουρισμού. Το σημαντικό φυσικό και πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης ειδικών μορφών τουρισμού όπως ο πολιτιστικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας, ο αγροτουρισμός και ο οικοτουρισμός, ο περιπατητικός, ο θρησκευτικός, ο συνεδριακός και ο θαλάσσιος τουρισμός (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας 2015-2019 : 76).

6.5 Πολιτιστικά Στοιχεία

Η Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας περιλαμβάνει ιδιαίτερα σημαντικό πολιτιστικό απόθεμα που αποτελείται από ιστορικούς χώρους και μνημεία, εκκλησίες και μονές, λαογραφικό πλούτο, πολιτιστικές υποδομές καθώς και σημαντική αρχιτεκτονική κληρονομιά.

Στη Φωκίδα βρίσκεται το Αρχαιολογικό Μουσείο των Δελφών ένα από τα σημαντικότερα μουσεία όχι μόνο της Ελλάδας, αλλά και ολόκληρου του σύγχρονου κόσμου. Τα εκθέματα που φιλοξενεί στις αίθουσές του είναι από τα πιο σπουδαία ευρήματα της ιστορίας του πολιτισμού (Παρτίδα 2016).

Ο Αρχαιολογικός Χώρος των Δελφών και η ευρύτερη περιοχή η οποία περιβάλλεται από τους ορεινούς όγκους του Παρνασσού, της Γκιώνας και της Κίρφης και εκτείνεται μεταξύ των οικισμών Άμφισσας, Αράχωβας, Δελφών, Δεσφίνας, Ιτέας, Κίρρας, Αγίου Γεωργίου, Αγίου Κωνσταντίνου και Σερνικακίου, αποτελεί ένα μνημείο υψηλής αισθητικής, παγκόσμιας ιστορικής αξίας και εξέχουσας καλλιτεχνικής σημασίας. Από το 1987 έχει εγγραφεί στον κατάλογο των Μνημείων της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς της UNESCO με στόχο την προστασία από κάθε είδους φθορά και καταστροφή.

Για την προστασία της περιοχής η πολιτεία, ήδη, από το 1991 έχει θεσμοθετήσει τις ζώνες προστασίας του Αρχαιολογικού Χώρου των Δελφών και του ευρύτερου Δελφικού Τοπίου. Το 2012 τα όρια των Ζωνών αυτών επανακαθορίστηκαν με την αριθ. ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/35829/1801 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού και Τουρισμού (ΦΕΚ 147/τ. Α.Α.Π. /2-5-2012) με στόχο να διατηρηθεί αναλλοίωτη η μοναδική ποιότητα του μνημείου που γεννάται από την οικεία αρμονία ανάμεσα στα ερείπια του ιερού και το ανέπαφο περιβάλλον (Τσαρούχα κ. συν. 2018).

Η Εφορεία Αρχαιοτήτων Φωκίδας που είναι υπεύθυνη για τον Αρχαιολογικό Χώρο και το Μουσείο Δελφών, πραγματοποιεί σειρά εκπαιδευτικών προγραμμάτων, στα μουσεία

και τους αρχαιολογικούς χώρους αρμοδιότητάς της, τα οποία απευθύνονται είτε σε μαθητές της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είτε σε οργανωμένες ομάδες και συλλόγους. Συχνά οι εκπαιδευτικές δράσεις οργανώνονται στο πλαίσιο πολιτιστικών εκδηλώσεων, όπως είναι η Διεθνής Ημέρα Μουσείων, οι Ευρωπαϊκές Ημέρες Πολιτιστικής Κληρονομιάς, οι εκδηλώσεις της Πανσελήνου, κ.ά. ή προγραμματίζονται ύστερα από συνεννόηση με τους ενδιαφερόμενους φορείς και εκπαιδευτικούς. Πολλά από αυτά τα προγράμματα προσαρμόζονται σε ομάδες ατόμων με κινητικά προβλήματα. Ταυτόχρονα πραγματοποιούνται εκπαιδευτικές δράσεις στις οποίες συμμετέχουν άτομα με μερική ή ολική απώλεια όρασης και περιλαμβάνουν οργανωμένες ξεναγήσεις, δια της αφής, σε επιλεγμένα εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δελφών 2014-2019:54).

Εκτός από τα μνημεία του αρχαιολογικού χώρου των Δελφών, η ευρύτερη περιοχή περιλαμβάνει πλήθος μνημείων και αρχαιολογικών χώρων από τους προϊστορικούς έως τους νεώτερους χρόνους με ιδιαίτερη αρχαιολογική, ιστορική, αισθητική και κοινωνική αξία (Τσαρούχα κ. συν. 2018). Παράλληλα λειτουργούν το Αρχαιολογικό Μουσείο της Άμφισσας, το Ναυτικό και Ιστορικό Μουσείο του Γαλαξιδίου, το Μουσείο Δελφικών Εορτών στην οικία των Άγγελου Σικελιανού και Εύας Πάλμερ στους Δελφούς, η σπάνια θεματική «Δημοτική Πινακοθήκη "Σπύρος Παπαλουκάς"» στην Άμφισσα, η Αρχαιολογική Συλλογή στο Λιδορίκι, ενώ πλήθος είναι ακόμη τα μικρότερα μουσεία λαογραφικού και ιστορικού περιεχομένου σε πολλά χωριά της περιοχής.

Το πολιτιστικό προφίλ της περιοχής έχει επηρεαστεί καθοριστικά και από την εμβληματική παρουσία και δράση του Ευρωπαϊκού Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών, του πρώτου και μοναδικού εθνικού Πολιτιστικού Φορέα της χώρας μας με ιδρυτικό στόχο την προώθηση του Ευρωπαϊκού Πολιτισμού. Το Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών διοργανώνει από το 1985 Διεθνείς Συναντήσεις Αρχαίου Ελληνικού Δράματος, έχει συμμετάσχει σε πλήθος διεθνών συνεργασιών και συμπαραγωγών, έχει αναπτύξει πλούσιο εικαστικό πρόγραμμα, στο πλαίσιο του οποίου δημιούργησε στους Δελφούς Πάρκο Γλυπτικής και μόνιμη συλλογή έργων σύγχρονης τέχνης. Παράλληλα, διοργανώνει πλήθος επιστημονικών και πολιτιστικών συναντήσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων υψηλού κύρους και διεθνούς απήχησης.

Ένα μοναδικό στον ελληνικό χώρο θεματικό πάρκο λειτουργεί στην περιοχή, το «Μεταλλευτικό Πάρκο Φωκίδας- Vagonetto». Η ιδέα για τη δημιουργία του γεννήθηκε από τους ίδιους τους ανθρώπους που δούλεψαν στα μεταλλεία και θέλησαν να

διαφυλάξουν και να εκθέσουν τις μνήμες του τόπου, άρρηκτα πλέον συνδεδεμένες με τη διαδικασία εξόρυξης του βωξίτη.

Ο επετειακός κύκλος εκδηλώσεων στη περιοχή είναι ιδιαίτερα ευρύς και σ' αυτόν αποδίδεται μεγάλη αξία από την τοπική κοινωνία. Η περιοχή γιορτάζει την κήρυξη της Επανάστασης στη Ρούμελη, το Μοναστήρι του Προφήτη Ηλία (24η Μαρτίου 1821), την απελευθέρωση του Κάστρου των Σαλώνων (10η Απριλίου 1821, το πρώτο Κάστρο που περιήλθε σ' ελληνικά χέρια κατά την Επανάσταση), τη μάχη στο Χάνι της Γραβιάς (8η Μαΐου 1821), τη ναυμαχία της Αγκάλης στην Ιτέα (27 Σεπτεμβρίου 1827) και αποδίδει τιμές στην ανάμνηση πολλών ακόμη γεγονότων (κερδισμένων μαχών ή ολοκαυτωμάτων) της περιόδου της Επανάστασης και της Εθνικής Αντίστασης.

Σημαντικός είναι ο κύκλος των πολιτιστικών δραστηριοτήτων και παραδοσιακών εθίμων την περίοδο της Αποκριάς (πασίγνωστα είναι τα έθιμα του Στοιχειού της Χάρμαινας στην Άμφισσα και του Αλευρομουτζουρώματος στο Γαλαξίδι), σημαντικές τυγχάνουν ακόμη και οι εκδηλώσεις πνεύματος και τέχνης την καλοκαιρινή περίοδο (όπως τα ιστορικά «Φωκικά» που ξεκίνησαν από τη δεκαετία του 1960 και συνεχίζονται μέχρι σήμερα).

Αξιόλογα φεστιβάλ που διεξάγονται κάθε καλοκαίρι είναι το πολυήμερο μουσικό και φυσιολατρικό φεστιβάλ «Ήχοι του Δάσους» στην Αγία Τριάδα Καλοσκοπής και το φεστιβάλ της Ποτιδάνειας Ευπαλίου με μουσικές και θεατρικές παραστάσεις (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δελφών 2014-2019: 53-54, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δωρίδος 2015-2019: 131).

Κατά τους καλοκαιρινούς μήνες διεξάγονται τα καθιερωμένα πανηγύρια, διατηρώντας αρκετά από τα παραδοσιακά στοιχεία. Επιπλέον διοργανώνονται εκδηλώσεις προβολής των τοπικών προϊόντων, όπως η «Γιορτή της Τράτας» στην Ερατεινή Τολοφώνας, η «Γιορτή Χταποδιού» στη Σπηλιά Τολοφώνας, η «Γιορτή της πίτας» στο Τείχιο Ευπαλίου, η «Γιορτή του Ψαρά» στο Μαραθιά Ευπαλίου, η «Γιορτή του τσίπουρου» στην Ποτιδάνεια Ευπαλίου και στο Αλποχώρι Βαρδουσίων, η «Γιορτή καλαμποκιού» στη Μανάγουλη Ευπαλίου (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δωρίδος 2015-2019: 131).

6.6 Προοπτικές Ανάπτυξης Ε.Ε.Μ.Τ. στο Νομό Φωκίδας

Ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις αναπτυξιακές προοπτικές του νομού Φωκίδας. Τα κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού είναι η εστίαση στον αρχαιολογικό τουρισμό, συνδεδεμένος αποκλειστικά με το χώρο των Δελφών, στο χιονοδρομικό τουρισμό (χιονοδρομικό Κέντρο Παρνασσού) στον ορεινό και οικολογικό τουρισμό, συνδεδεμένος με αυθεντικά ορεινά τοπία και φύση και τέλος η εστίαση στον παραθαλάσσιο τουρισμό των νοτίων παραλίων της Φωκίδας (Καρίκης κ.συν. 2013: 5).

Υπάρχουν επίσης δυνατότητες για περαιτέρω ανάπτυξη του πολιτιστικού και χιονοδρομικού τουρισμού αλλά και άλλων μορφών ειδικού και εναλλακτικού τουρισμού, όπως ο θαλάσσιος, ο συνεδριακός, ο θρησκευτικός, ο ορεινός τουρισμός/οικοτουρισμός, αγροτουρισμός, ο γεωτουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός/ τουρισμός περιπέτειας.

➤ Πολιτιστικός Τουρισμός

Ο οικισμός της Χάρμαινας στην Άμφισσα αποτελεί ένα σημαντικό μνημείο της νεότερης προβιομηχανικής κληρονομιάς. Η αναπαλαίωσή του θα αναδείξει την τοπική ιστορία, θα διατηρήσει τις παραδοσιακές μεθόδους κατεργασίας των δεμάτων, θα προβάλλει εκείνους τους τομείς παραγωγικής διαδικασίας που τείνουν εκλείψουν (κουδουνάδικα, σχοινάδικα, οινοποιία) αλλά και τη σύγχρονη παραδοσιακή διαδικασία της εκμετάλλευσης του ελαιώνα της Άμφισσας.

Η δημιουργία «Πάρκου Ναυτικής Παράδοσης» στο Γαλαξίδι μπορεί να περιλαμβάνει τα σημαντικότερα μνημεία και τους πολιτιστικούς φορείς που συνδέονται με την ναυτική ιστορία του Γαλαξιδίου (όπως το Ναυτικό Μουσείο Γαλαξιδίου και τον Ιερό Ναό του Αγίου Νικολάου), και να πραγματοποιεί δράσεις όπως ίδρυση Κέντρου Καταγραφής και Τεκμηρίωσης της ναυτικής παράδοσης με συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού και άλλων τεκμηρίων, ίδρυση Εργαστηρίου Ναυπηγικής όπου θα μπορούν να διδάσκονται οι τεχνικές κατασκευής και συντήρησης παραδοσιακών σκαριών και διοργάνωση εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων.

➤ Χιονοδρομικός Τουρισμός

Στο χιονοδρομικό κέντρο Παρνασσού ιδιαίτερα σημαντική θα μπορούσε να είναι η διοργάνωση διεθνών χειμερινών αγώνων καθώς και η δημιουργία προγραμμάτων

ενημέρωσης των μαθητών των σχολείων για τις χειμερινές αθλητικές δραστηριότητες που προσφέρονται.

➤ *Θαλάσσιος Τουρισμός*

Η παράκτια ζώνη του νομού ενδείκνυται και προσφέρει δυνατότητες παραπέρα ανάπτυξης θαλάσσιου τουρισμού με βασικά κέντρα την Ιτέα, το Γαλαξίδι και την Ερατεινή. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη κατάλληλα οργανωμένης υποδομής για παροχή υπηρεσιών πχ: ομπρέλες, καθίσματα παραλίας, χώρος για beach volley, παρουσία ναυαγοσώστη, αναψυκτήρια, εστιατόρια, αποδυτήρια, χώροι υγιεινής, παροχή ιατρικών υπηρεσιών, δυνατότητα εκμίσθωσης θαλάσσιων μέσων αναψυχής (κανό, jet-ski κτλ) ακόμα και η λειτουργία σχολών εκμάθησης θαλάσσιων αθλημάτων. Στα τουριστικά λιμάνια Γαλαξιδίου και Ιτέας θα μπορούσαν να προσφέρονται θαλάσσιες διαδρομές / περιηγήσεις προς το νησί Τριζόνια και τη Ναύπακτο.

➤ *Συνεδριακός Τουρισμός*

Η βελτίωση και η επέκταση των υπάρχοντων συνεδριακών κέντρων καθώς και η δημιουργία νέων καθίσταται ιδιαίτερα αναγκαία για την τουριστική αναβάθμιση της περιοχής καθώς έχει διαπιστωθεί ότι ο συνεδριακός τουρισμός πραγματοποιείται σε περιόδους εκτός αιχμής και συνήθως συνδυάζεται με εκδρομές και επισκέψεις αξιοθέατων στην τριγύρω περιοχή (Καρίκης κ.συν. 2013: 6-8).

➤ *Θρησκευτικός Τουρισμός*

Τα μοναστήρια και οι εκκλησίες, με την πλήρη και ορθολογική εκμετάλλευση τους μπορούν να αποτελέσουν μόνιμο και δυναμικό πόλο έλξης.

Η Μονή του Προφήτη Ηλία στη περιοχή του Χρισσού αποτελεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο η ίδρυση του οποίου ανάγεται στο 1019 μ.Χ, έχει συνδεθεί με ιδιαίτερα σημαντικές στιγμές της νεώτερης ιστορίας και στο μεταβυζαντινό καθολικό του υπάρχει ξυλόγλυπτο τέμπλο εξαιρετικής τέχνης (Τσαούχα 2012: 960).

Η Ι. Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Βαρνάκοβας στο Τείχιο Ευπαλίου, ξακουστό βυζαντινό μοναστήρι που ιδρύθηκε το 1077 μ.Χ. , διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο κατά τους αγώνες του έθνους, αφού διατηρούσε σχολείο κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας και σήμερα παρά τις καταστροφές, σώζει σπουδαίο ιστορικό αρχείο και βιβλιοθήκη, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η υπόγεια κρύπτη και οι βυζαντινές τοιχογραφίες της.

Η Ι. Μονή των Αγίων Αυγουστίνου και Σεραφείμ του Σαρώφ είναι ένα από τα ομορφότερα σύγχρονα μοναστήρια της Ελλάδας, που μπορεί να καυχηθεί ότι έχει το μεγαλύτερο καμπαναριό στο κόσμο με 400 σήμαντρα και 62 καμπάνες. Στη Μονή λειτουργούν παιδικές κατασκηνώσεις, γήπεδα άθλησης, παιδικές χαρές, ζωολογικός

κήπος ενώ κατά καιρούς διοργανώνονται και διάφορες εκδηλώσεις (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δωρίδας 2015-2019: 97,130).

➤ *Ορεινός Τουρισμός και Οικοτουρισμός*

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 σε συνδυασμό με τις υφιστάμενες παραδοσιακές διαδρομές που διαμορφώθηκαν μέσα στους αιώνες μπορεί να οδηγήσει τον επισκέπτη σε σημεία με ιδιαίτερο γεωλογικό ενδιαφέρον και σπήλαια, όπως το Κωρύκειο Άνδρο, σε τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, όπως ο Εθνικός Δρυμός Παρνασσού και υπέροχα αγροτικά τοπία όπως ο απέραντος ελαιώνας του Δελφικού τοπίου (Τσαούχα 2012: 962).

Η οροσειρά Βαρδουσίων αποτελεί κύριο πόλο έλξης πολλών ορειβατών και στην ευρύτερη περιοχή της υπάρχουν ενδιαφέρουσα χωριά διαμονής και πρόσβασης όπως: η Αρτοτίνα, ο Αθανάσιος Διάκος, η Μουσουνίτσα, η Βίνιανη, η Καλοσκοπή, ο Πολύδροσος, το Λιδωρίκι, η Συκιά, οι Πενταγιοί αλλά και άλλοι οικισμοί. Επίσης, υπάρχουν δυνατότητες για ενδιαφέρουσες οικοτουριστικές διαδρομές και περιηγήσεις σε φαράγγια ή χαράδρες. Η χαράδρα της Ρέκας, είναι από τα μεγαλύτερα και ομορφότερα φαράγγια της χώρας. Επίσης η ρεματιά του Λαζορέματος είναι μια περιοχή ιδιαίτερης ομορφιάς, μεγάλης οικολογικής σημασίας με ενδημικά είδη φυτών, αρπακτικά πουλιά, αγριόγιδα, κλπ (Καρίκης κ.συν. 2013: 10).

➤ *Αγροτουρισμός*

Έμφαση πρέπει να δοθεί στα παραδοσιακά τοπικά προϊόντα, στην καλλιέργεια της ελιάς και την παραγωγή λαδιού, στα αρωματικά φυτά και βότανα, καθώς και στην «οικολογική» κτηνοτροφία.

Τα κτηνοτροφικά προϊόντα των ορεινών περιοχών όπως το κρέας, το γάλα, το γιαούρτι και το τυρί θα μπορούσαν με κατάλληλες ενέργειες να χαρακτηριστούν βιολογικά ή τουλάχιστον προϊόντα ορεινής κτηνοτροφίας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δωρίδος 2015-2019: 92). Παρατηρείται έλλειψη στην παρουσία γνήσιων αγροτουριστικών καταλυμάτων. Η δημιουργία τέτοιων καταλυμάτων σε αγροτικές εκτάσεις θα παρείχε τη δυνατότητα για αθλητικές δραστηριότητες, ενασχόληση με την κηπουρική, μάζεμα φρούτων και αρωματικών φυτών, περιποίηση ζώων, παρακολούθηση τεχνικών βιολογικής καλλιέργειας και παροχή σπιτικού πρωινού με προϊόντα του αγροκτήματος, ασχολίες που σίγουρα θα αποτελούσαν πόλο έλξης για τουρίστες που επιδιώκουν εναλλακτικές τουριστικές εμπειρίες (Καρίκης κ.συν. 2013: 11).

➤ *Γεωτουρισμός*

Στα πλαίσια του γεωτουρισμού λειτουργεί το Μεταλλευτικό Πάρκο Φωκίδας «Vagonetto». Το θεματικό αυτό πάρκο έχει ως στόχο όχι μόνο να παρουσιάσει τους χώρους λειτουργίας ενός μεταλλείου, αλλά να ενημερώσει, να ψυχαγωγήσει και να εκπαιδεύσει τις νέες γενιές τιμώντας τους ανθρώπους που εργάστηκαν και προβάλλοντας τη μεταλλευτική ιστορία της Φωκίδας (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δελφών 2014-2019: 53-54).

➤ *Αθλητικός Τουρισμός/Τουρισμός Περιπέτειας*

Σε περιοχές της Φωκίδας όπου υπάρχει κατάλληλη οδική υποδομή και καλή οδική σύνδεση με αρκετά χωριά, η ίδρυση ενός ποδηλατικού κέντρου για νέους και έμπειρους ποδηλάτες βουνού θα ήταν ιδιαίτερα ενδιαφέρον εγχείρημα για το νομό.

Το αναρριχητικό κέντρο Συκιάς με τις αρνητικές του κλίσεις είναι ένα από τα καλύτερα της Ευρώπης και συγκεντρώνει πλήθος ορειβατών και φυσιολατρών.

Απαραίτητη κρίνεται η έκδοση ενός οδηγού, γραμμένου σε διάφορες γλώσσες, που θα περιέχει πληροφορίες για όλα τα αναρριχητικά πεδία της Γκιώνας με φωτογραφίες και κατάλληλα σχεδιαγράμματα.

Πολλά είναι τα αξιόλογα σπήλαια, που θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο ενδιαφέροντος και αξιοποίησης, όπως το σπήλαιο «Επτάστομος», που βρίσκεται στον Εθνικό Δρυμό Παρνασσού, τα σπήλαια Αγίας Ελεούσας-Πολυδρόσου, Νεραϊδοσπηλιά-Βάργιανης, Καταβόθρα-Αγόριανης κ.α.

Άλλες δραστηριότητες που θα μπορούσαν να προταθούν για την περιοχή είναι rafting, canyoning, paintball, τοξοβολία, θαλάσσιο σκι και ιππασία (Καρίκης κ.συν. 2013: 12-13).

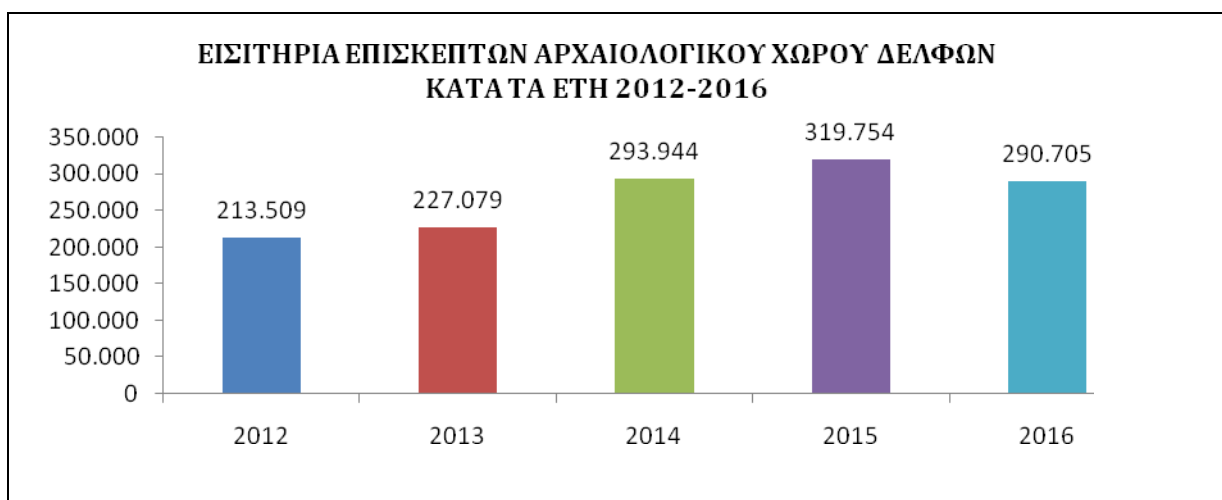
Η ενίσχυση νέων τουριστικών δραστηριοτήτων και η δημιουργία υποδομών που θα προσφέρουν στον επισκέπτη ολοκληρωμένες υπηρεσίες και θα στηρίζεται στην υψηλή ποιότητα του τουριστικού προϊόντος, θα συμβάλλουν στην αύξηση των επισκεπτών στην περιοχή, στην ενθάρρυνση του τοπικού πληθυσμού να παραμείνει στον τόπο καταγωγής του και στη δημιουργία δευτερογενών ωφελειών στην τοπική και περιφερειακή οικονομία χωρίς να θίγονται ή να υποβαθμίζονται τα μνημεία και το περιβάλλον τους (Τσαρούχα 2012: 961).

Κεφάλαιο 7

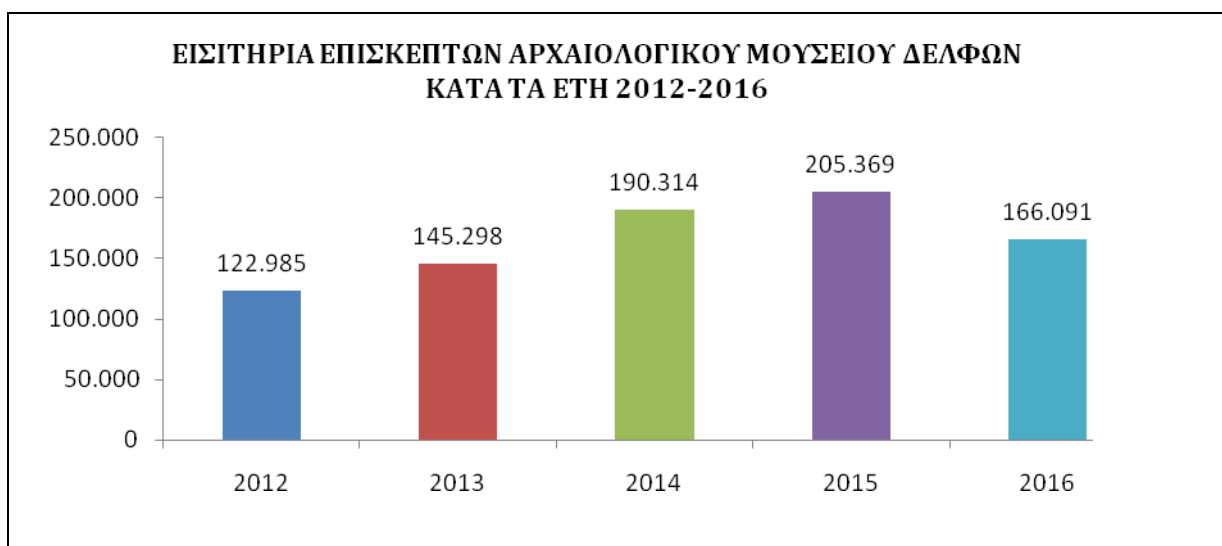
Αποτελέσματα της Έρευνας

7.1 Στοιχεία Επισκεψιμότητας του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών

Στα γραφήματα 1 και 2 παρατίθενται αναλυτικά τα αποτελέσματα που προέκυψαν λαμβάνοντας υπόψη τα εισιτήρια των επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών για τα έτη 2012-2016.

Γράφημα 1. Η εξέλιξη της επισκεψιμότητας του Αρχαιολογικού Χώρου Δελφών κατά τα έτη 2012-2016. Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ.

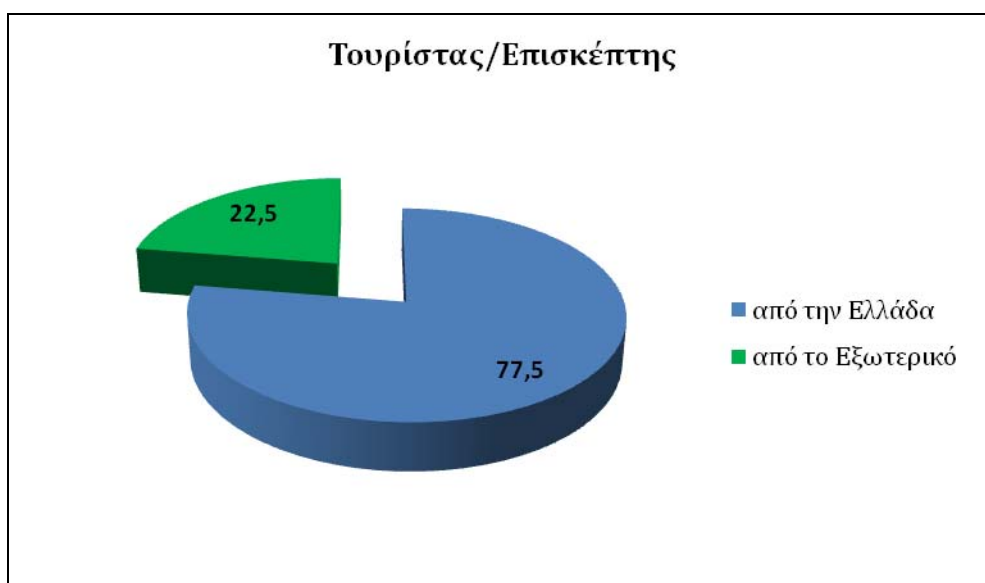
Γράφημα 2. Η εξέλιξη της επισκεψιμότητας του Αρχαιολογικού Μουσείου Δελφών κατά τα έτη 2012-2016. Πηγή : ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Αναλύοντας τα αποτελέσματα παρατηρείται μια σταθερή αύξηση της επισκεψιμότητας που φαίνεται να ήταν μειωμένη, ως αποτέλεσμα της βαθιάς κρίσης της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα ο αριθμός των επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου Δελφών το 2015 εμφανίζεται αυξημένος σε σχέση με το 2012 πλησιάζοντας το ποσοστό 50% και 67% αντίστοιχα.

7.2 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων Τουριστών/Επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών

7.2.1 Δημογραφικά Στοιχεία Τουριστών/Επισκεπτών

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερωτηματολογίων η πλειοψηφία των τουριστών-επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών ήταν γυναίκες με το ποσοστό να είναι 54,7% και το 29,1% ήταν 36-45 ετών. Σχεδόν οι μισοί από τους συμμετέχοντες (49,5%) ήταν ανώτατης εκπαίδευσης, ενώ το 22,1% είχε και μεταπτυχιακές σπουδές. Το 44,9% των τουριστών ήταν άγαμοι και το 33,7% ήταν έγγαμοι με παιδιά που εξαρτιόνταν από εκείνους. Το 35,1% των τουριστών ήταν ιδιωτικοί υπάλληλοι, το 22,8% ελεύθεροι επαγγελματίες και το 20,0% δημόσιοι υπάλληλοι (Παράρτημα Κ -Πίνακας 1). Το 77,5% των συμμετεχόντων ήταν τουρίστες από την Ελλάδα (Γράφημα 3).

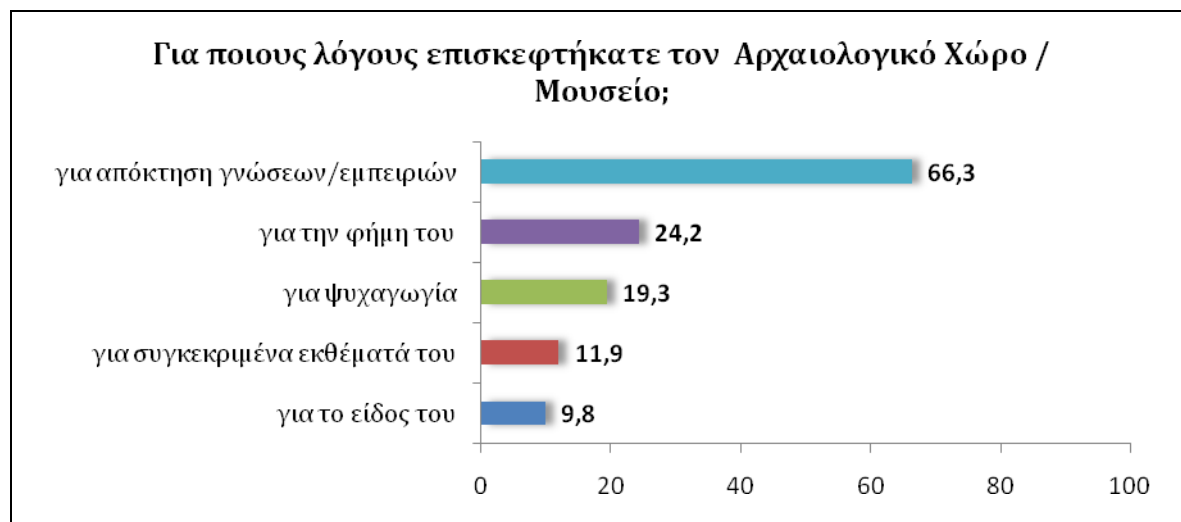

Γράφημα 3. Προέλευση Τουριστών/Επισκεπτών.

7.2.2 Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη στον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών

Το 47,4% των τουριστών, που συμμετείχαν στην έρευνα, δήλωσε ότι όταν ταξιδεύει έχει μερικές φορές στις προτεραιότητές του την επίσκεψη κάποιου μουσείου. Το 61,4% των συμμετεχόντων επισκέφτηκαν τον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο για πρώτη φορά και το 11,2% είχε έρθει με οργανωμένο γκρουπ. Ο κυριότερος λόγος επίσκεψης του αρχαιολογικού χώρου/μουσείου ήταν η απόκτηση γνώσεων/εμπειριών σε ποσοστό 66,3% και ακολουθεί η φήμη του σε ποσοστό 24,2%. Ακόμα, το 89,5% των συμμετεχόντων θα επισκέπτονταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον και το 99,3% θα τον πρότεινε σε φίλους/συγγενείς. Το 45,6% των συμμετεχόντων βρήκε την επίσκεψη ενδιαφέρουσα και το 26,7% εκπαιδευτική. Επιπροσθέτως το 86,0% των συμμετεχόντων θεωρούσε πάρα πολύ σημαντική την ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου σ' αυτό τον τόπο ενώ το 40,7% δήλωσε πως αν δεν υπήρχε ο χώρος αυτός δεν θα επισκέπτονταν την περιοχή (Παράρτημα Λ- Πίνακας 2).

Στο γράφημα 4. δίνονται οι λόγοι για τους οποίους επισκέφτηκαν οι συμμετέχοντες τον Αρχαιολογικό Χώρο/ Μουσείο, με φθίνουσα σειρά.

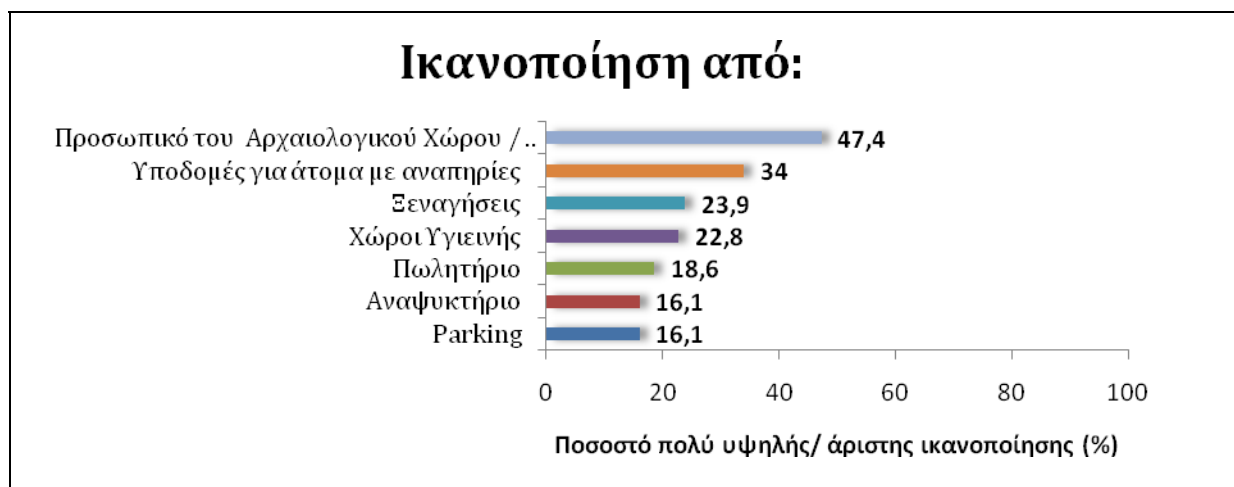
Γράφημα 4. Λόγοι επίσκεψης Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών.

Το 47,4% των συμμετεχόντων υπήρξαν πάρα πολύ ικανοποιημένοι από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου / Μουσείου και το 34,0% από τις υποδομές για άτομα με αναπηρίες (Πίνακας 3).

Ικανοποίηση από:	Πολύ χαμηλή 1	2	3	4	Πολύ υψηλή/ Άριστη 5
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου / Μουσείου	5 (1,8)	11 (3,9)	39 (13,7)	95 (33,3)	135 (47,4)
Parking	49 (17,2)	40 (14)	81 (28,4)	69 (24,2)	46 (16,1)
Αναψυκτήριο	21 (7,4)	28 (9,8)	104 (36,5)	86 (30,2)	46 (16,1)
Χώροι Υγιεινής	8 (2,8)	19 (6,7)	102 (35,8)	91 (31,9)	65 (22,8)
Υποδομές για άτομα με αναπηρίες	10 (3,5)	10 (3,5)	94 (33)	74 (26)	97 (34,0)
Πωλητήριο	8 (2,8)	19 (6,7)	119 (41,8)	86 (30,2)	53 (18,6)
Ξεναγήσεις	23 (8,1)	12 (4,2)	115 (40,4)	67 (23,5)	68 (23,9)

Πίνακας 3. Στοιχεία αξιολόγησης του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου.

Στο γράφημα 5. δίνονται τα ποσοστά πολύ υψηλής/ άριστης ικανοποίησης από τους διάφορους τομείς του αρχαιολογικού χώρου/μουσείου, με φθίνουσα σειρά.

Γράφημα 5. Βαθμός Ικανοποίησης από τον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο.

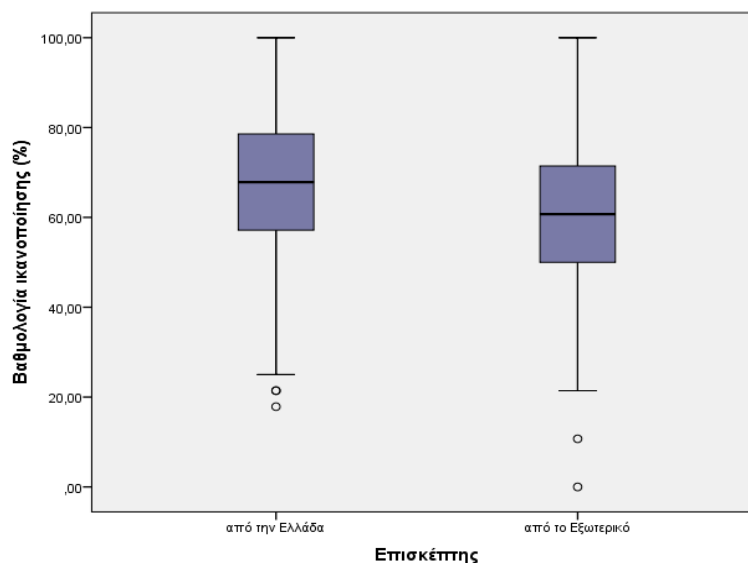
Στη συνέχεια αθροίστηκαν οι επιμέρους τομείς ικανοποίησης και το άθροισμά τους μετατράπηκε σε 100αία κλίμακα. Έτσι η βαθμολογία ικανοποίησης από τον αρχαιολογικό χώρο/ μουσείο μπορεί να κυμανθεί από 0% έως 100%, με τις υψηλότερες τιμές να υποδηλώνουν μεγαλύτερη ικανοποίηση (Πίνακας 4).

	Ελάχιστη τιμή	Μέγιστη τιμή	Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (ενδ. εύρος)
Βαθμολογία ικανοποίησης (%)	0,0	100,0	65,1 (17,3)	64,3 (53,6 - 75,0)

Πίνακας 4. Βαθμολογία ικανοποίησης από τον Αρχαιολογικό χώρο/ Μουσείο.

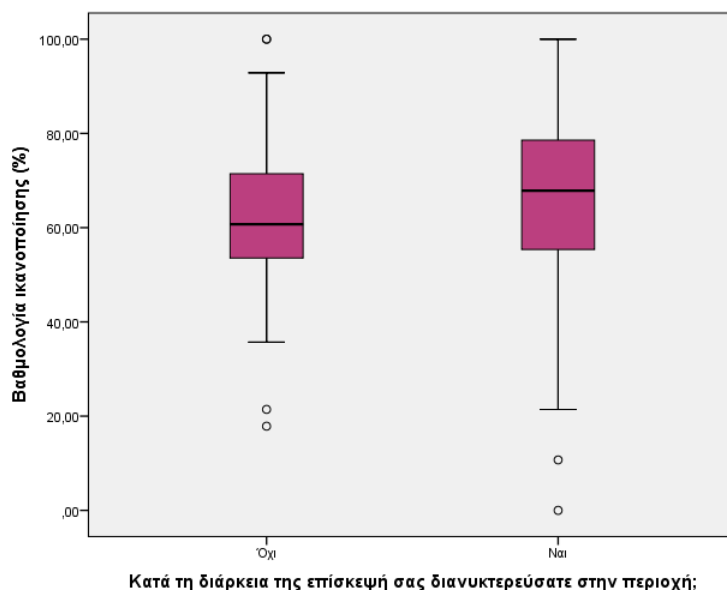
Η βαθμολογία ικανοποίησης κυμαινόταν από 0% μέχρι 100%, με τη μέση τιμή να είναι 65,1% (SD=17,3%). Μόνο ένας από τους συμμετέχοντες (0,4%) δεν ήταν καθόλου ικανοποιημένος, σημειώνοντας μηδενική βαθμολογία, ενώ απόλυτα ικανοποιημένα (βαθμολογία 100%) υπήρξαν 12 άτομα (4,2%).

Στον πίνακα 5. (Παράρτημα Μ) δίνεται η βαθμολογία ικανοποίησης ανάλογα με τα δημογραφικά στοιχεία των τουριστών και με τα στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψή τους στον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο. Σημαντικά περισσότερο ικανοποιημένοι υπήρξαν οι τουρίστες από την Ελλάδα (Γράφημα 6).

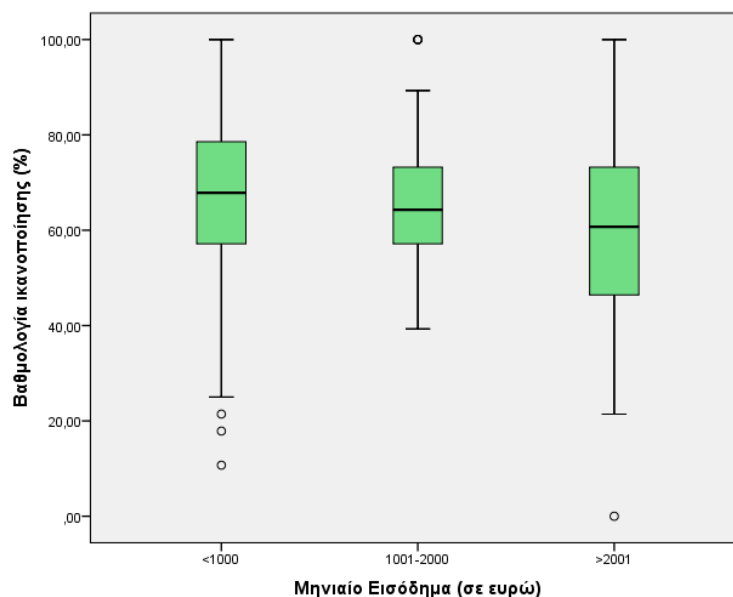
Γράφημα 6. Βαθμολογία ικανοποίησης ανάλογα με την προέλευση του επισκέπτη.

Επίσης περισσότερο ικανοποιημένοι παρουσιάζονται εκείνοι που διανυκτέρευσαν στην ευρύτερη περιοχή του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών (Γράφημα 7).

Γράφημα 7. Βαθμολογία ικανοποίησης ανάλογα με το αν διανυκτέρευσαν στην περιοχή κατά τη διάρκεια της επίσκεψής τους.

Επιπλέον παρατηρείται ότι όσο αυξάνεται το μηνιαίο εισόδημα των συμμετεχόντων τόσο μειώνεται η ικανοποίησή τους από τον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο (Γράφημα 8).

Γράφημα 8. Βαθμολογία ικανοποίησης ανάλογα με το μηνιαίο εισόδημα του επισκέπτη.

Στον πίνακα 6. δίνεται ο συντελεστής συσχέτισης του Spearman της βαθμολογίας ικανοποίησης με το πόσο σημαντική θεωρούσαν την ύπαρξη του αρχαιολογικού χώρου/μουσείου στον συγκεκριμένο τόπο.

		Βαθμολογία ικανοποίησης (%)
Πόσο σημαντική θεωρείτε την ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου σ' αυτό τον τόπο;	r	0,10
	P	0,090

Πίνακας 6. Συντελεστής συσχέτισης της ικανοποίησης των επισκεπτών με το πόσο σημαντική θεωρούσαν την ύπαρξη του αρχαιολογικού χώρου/μουσείου στον συγκεκριμένο τόπο.

Η συσχέτιση της βαθμολογίας ικανοποίησης με το πόσο σημαντική θεωρούσαν την ύπαρξη του αρχαιολογικού χώρου στον συγκεκριμένο τόπο δεν υπήρξε σημαντική.

Στη συνέχεια έγινε πολυπαραγοντική γραμμική παλινδρόμηση έχοντας σαν εξαρτημένη μεταβλητή τη βαθμολογία ικανοποίησης και σαν ανεξάρτητες τα δημογραφικά στοιχεία των τουριστών και τα στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψή τους στον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο. Με τη μέθοδο διαδοχικής ένταξης/αφαίρεσης (stepwise method) και τη χρήση λογαριθμικών μετασχηματισμών, βρέθηκαν τα αποτελέσματα του πίνακα 7.

		β^*	SE**	P
Επισκέπτης	από την Ελλάδα (αναφ.)			
	από το Εξωτερικό	-0,05	0,03	0,050
Μηνιαίο Εισόδημα (σε ευρώ)		-0,04	0,01	0,045

*συντελεστής εξάρτησης **τυπικό σφάλμα συντελεστή

Πίνακας 7. Συσχέτιση της ικανοποίησης των επισκεπτών με τα δημογραφικά τους στοιχεία.

Η προέλευση του επισκέπτη και το μηνιαίο εισόδημά του βρέθηκαν να σχετίζονται ανεξάρτητα με τη βαθμολογία ικανοποίησης. Συγκεκριμένα:

- Οι τουρίστες από το εξωτερικό ήταν σημαντικά λιγότερο ικανοποιημένοι σε σύγκριση με τους τουρίστες από την Ελλάδα.
- Όσο αυξάνεται το μηνιαίο εισόδημα των συμμετεχόντων τόσο μειώνεται η ικανοποίησή τους από τον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο.

Στον πίνακα 8. που ακολουθεί δίνεται η ικανοποίηση από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου ανάλογα με το αν θα επισκέπτονταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο στο μέλλον και με το αν θα πρότειναν την επίσκεψη στο συγκεκριμένο Αρχαιολογικό Χώρο/ Μουσείο σε φίλους-συγγενείς.

		Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου / Μουσείου;		P Mann-Whitney test
		Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (ενδ. εύρος)	
Θα επισκεπτόσασταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον;	Όχι	4 (1,2)	4 (4 - 5)	0,502
	Ναι	4,2 (0,9)	4 (4 - 5)	
Θα προτείνατε την επίσκεψη στο συγκεκριμένο Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο σε φίλους/συγγενείς;	Όχι	3 (2,8)	3 (1 - 5)	0,545
	Ναι	4,2 (0,9)	4 (4 - 5)	

Πίνακας 8. Συσχέτιση της ικανοποίησης των επισκεπτών από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου με την πρόθεσή τους να το επισκεφτούν ξανά ή να το προτείνουν σε φίλους/συγγενείς.

Η ικανοποίηση από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου / Μουσείου δεν διέφερε σημαντικά ούτε με το αν θα επισκέπτονταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον ούτε με το αν θα πρότειναν την επίσκεψη στο συγκεκριμένο Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο σε φίλους-συγγενείς.

Επιπλέον η σημαντικότητα ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου ανάλογα με το αν θα επισκέπτονταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον δεν διέφερε (Πίνακας 9).

		Πόσο σημαντική θεωρείτε την ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου σ' αυτό τον τόπο;		P Mann-Whitney test
		Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (ενδ. εύρος)	
Θα επισκεπτόσασταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον;	Όχι	3,7 (0,7)	4 (4 - 4)	0,115
	Ναι	3,9 (0,4)	4 (4 - 4)	

Πίνακας 9. Συσχέτιση της σημαντικότητας ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου με την πρόθεση των τουριστών να το ξαναεπισκεφτούν στο μέλλον.

7.2.3 Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη της περιοχής της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας

Στο πίνακα 10. παρουσιάζονται τα στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη των συμμετεχόντων στην ευρύτερη περιοχή του νομού Φωκίδας.

		N	%
Κατά τη διάρκεια της επίσκεψή σας διανυκτερεύσατε στην περιοχή;	Όχι	69	24,2
	Ναι	216	75,8
Συνδυάσατε την επίσκεψή σας με βόλτα σε κάποιο παραδοσιακό χωριό ή παραλία της περιοχής ;	Όχι	37	13,0
	Ναι	248	87,0
Κατά τη παραμονή σας στην περιοχή επισκεφτήκατε κάποιο από τα παρακάτω μουσεία;	Μουσείο Δελφικών Εορτών Άγγελου Σικελιανού	38	13,3
	Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας	7	2,5
	Λαογραφικό Μουσείο Άμφισσας	8	2,8
	Λαογραφικό Μουσείο Επταλόφου	4	1,4
	Λαογραφικό Μουσείο Καστριώτισσας	2	0,7
	Λαογραφικό Μουσείο Γαλαξιδίου	21	7,4
	Ναυτικό και Εθνολογικό Μουσείο Γαλαξιδίου	14	4,9
	Ιστορικό Μουσείο Αθανασίου Διάκου	7	2,5
	Μεταλλευτικό Πάρκο «Vagonetto»	12	4,2

	Άλλα μνημεία /αξιοθέατα της περιοχής	45	15,8
Αν ναι, ποια;	Ιερά Μονή Οσίου Λουκά	2	0,8
	Αρχαιολογικός χώρος Ιτέας	1	0,4
	Λαογραφικό Μουσείο Αράχωβας	1	0,4
	Λαογραφικό Μουσείο Ζωριανού	2	0,7
	Κασταλία Πηγή	1	0,4
	Σχολή Τουριστικών Επαγγελματιών Γαλαξιδίου	1	0,4
	Χάνι Γραβιάς	1	0,4
	Χιονοδρομικό Κέντρο	1	0,4
Θα σας ενδιέφερε ένα ολοκληρωμένο τουριστικό πολιτιστικό πακέτο που θα συνδύαζε την επίσκεψή σας στο Αρχαιολογικό Χώρο/ Μουσείο Δελφών με περιήγηση στη περιοχή της Φωκίδας περιλαμβάνοντας διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία;	Όχι	80	28,1
	Ναι	205	71,9

Πίνακας 10. Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη στην περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας.

Το 75,8% των επισκεπτών του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου διανυκτέρευσε στην περιοχή και το 87,0% συνδύασε την επίσκεψή του με βόλτα σε κάποιο παραδοσιακό χωριό ή παραλία της περιοχής. Ακόμα το 71,9% των τουριστών θα ενδιαφέρονταν για ένα ολοκληρωμένο τουριστικό πολιτιστικό πακέτο που θα συνδύαζε την επίσκεψή τους στο Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών με περιήγηση στη περιοχή της Φωκίδας περιλαμβάνοντας διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία.

Στο πίνακα 11. δίνεται η ικανοποίηση των τουριστών από το συνολικό τουριστικό προϊόν που προσφέρει η περιοχή.

Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένοι από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά του συνολικού τουριστικού προϊόντος που προσφέρει η περιοχή;	Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (Ενδ. εύρος)
Φυσικά αξιοθέατα	29,8 (14,8)	30 (20 - 40)
Πολιτιστικά αξιοθέατα (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, εκκλησίες, θέατρα, εκθέσεις)	28,3 (13,5)	25 (20 - 35)
Υποδομή (οδικό δίκτυο, μέσα μαζικής μεταφοράς, σταθμός λεωφορείων)	12,6 (7)	10 (10 - 20)
Διαμονή, φαγητό, ψυχαγωγία	16 (8,5)	15 (10 - 20)
Ποιότητα υπηρεσιών	13,1 (7,5)	10 (5 - 20)

Πίνακας 11. Βαθμός ικανοποίησης του τουριστικού προϊόντος.

Πιο ψηλά αξιολογήθηκαν τα φυσικά αξιοθέατα και ακολουθούν τα πολιτιστικά αξιοθέατα καθώς και η διαμονή, το φαγητό και η ψυχαγωγία.

Στο γράφημα 9. παρουσιάζεται η μέση ικανοποίηση των συμμετεχόντων από το συνολικό τουριστικό προϊόν που προσφέρει η περιοχή ανά τομέα, με φθίνουσα σειρά.

Γράφημα 9.Βαθμός ικανοποίησης τουριστικού προϊόντος της περιοχής.

7.3 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων Τοπικών Επιχειρήσεων

Η μέση διάρκεια λειτουργίας των επιχειρήσεων, που συμμετείχαν στην έρευνα, ήταν 26,0 έτη (SD=19,8 έτη) και ο διάμεσος αριθμός απασχολούμενων ήταν 2 (2 - 4) (Παράρτημα Β).

Το 46,7% των συμμετεχόντων ήταν λίγο ικανοποιημένοι από την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής ενώ το 26,7% δεν ήταν καθόλου ικανοποιημένοι. Επίσης, το 40,0% των συμμετεχόντων αξιολόγησαν ως μέτρια τη συμπεριφορά των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες και το 37,3% ως καλή. Το 66,7% των συμμετεχόντων πίστευε ότι η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών επηρεάζει πάρα πολύ την απόφαση των τουριστών να επισκεφτούν την περιοχή (Πίνακας 12).

		N	%
Είστε ικανοποιημένος από την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής;	Πάρα πολύ	0	0,0
	Πολύ	3	4,0
	Αρκετά	17	22,7
	Λίγο	35	46,7
	Καθόλου	20	26,7
Πως αξιολογείτε τη	Άριστη	5	6,7

συμπεριφορά των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες;	Πολύ καλή	12	16,0
	Καλή	28	37,3
	Μέτρια	30	40,0
Πιστεύετε ότι η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών επηρεάζει την απόφαση των τουριστών να επισκεφτούν την περιοχή;	Πάρα πολύ	50	66,7
	Πολύ	12	16,0
	Αρκετά	8	10,7
	Λίγο	2	2,7
	Καθόλου	3	4,0

Πίνακας 12. Οι απόψεις των συμμετεχόντων για την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής τους.

Τα μεγαλύτερα ποσοστά υψηλής συμβολής του αρχαιολογικού χώρου/μουσείου στην τοπική ανάπτυξη βρέθηκαν στην προσέλκυση τουριστών και στην ενίσχυση των τοπικών επιχειρήσεων, με ποσοστά 81,3% και 46,7% αντίστοιχα (Πίνακας 13).

Κατά τη γνώμη σας με ποιο τρόπο και πόσο συμβάλλει ο Αρχαιολογικός Χώρος/ Μουσείο Δελφών στην τοπική ανάπτυξη	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Πολύ/ Πάρα πολύ (%)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	
Προσελκύει τουρίστες	3 (4,0)	5 (6,7)	6 (8,0)	12 (16,0)	49 (65,3)	81,3
Ενισχύει τις τοπικές επιχειρήσεις	5 (6,7)	20 (26,7)	15 (20,0)	12 (16,0)	23 (30,7)	46,7
Συμβάλλει στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων στην περιοχή	16 (21,3)	23 (30,7)	16 (21,3)	9 (12,0)	11 (14,7)	26,7
Δημιουργεί θέσεις εργασίας	11 (14,7)	26 (34,7)	15 (20)	8 (10,7)	15 (20,0)	30,7
Αυξάνει το εισόδημα των κατοίκων	14 (18,7)	17 (22,7)	22 (29,3)	10 (13,3)	12 (16,0)	29,3

Συμβάλλει στην εμπλοκή των γυναικών και των νέων στην αγορά εργασίας	11 (14,7)	25 (33,3)	23 (30,7)	5 (6,7)	11 (14,7)	21,4
Άλλο*	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	1 (33,3)	2 (66,7)	100,0

*Σαν «άλλο» δόθηκαν οι απαντήσεις: «δεν συμβάλλει όσο θα έπρεπε» και «ενισχύει την διάδοση της τοπικής ιστορίας»

Πίνακας 13. Η συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου στην τοπική ανάπτυξη.

Στο γράφημα 10. δίνονται οι τρόποι που συμβάλλει πολύ/πάρα πολύ ο αρχαιολογικός χώρος στην τοπική ανάπτυξη, με φθίνουσα σειρά.

Γράφημα 10. Η συμβολή του Αρχαιολογικού του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου στην τοπική ανάπτυξη.

Το 32,0% των συμμετεχόντων θεωρούσε ότι η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών ενισχύει αρκετά τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου και το 20,0% ότι τα ενισχύει πολύ. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρούσε ότι οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών δεν προάγουν την ανάπτυξη με το ποσοστό να είναι 77,3%. Το 42,7% των συμμετεχόντων θεωρούσε πάρα πολύ σημαντική τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής (Πίνακας 14).

		N	%
Η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου;	Πάρα πολύ	11	14,7
	Πολύ	15	20,0
	Αρκετά	24	32,0
	Λίγο	16	21,3
	Καθόλου	9	12,0
Οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών προάγουν την ανάπτυξη;	Όχι	58	77,3
	Ναι	17	22,7
Πόσο σημαντική θεωρείτε τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής:	Πάρα πολύ	32	42,7
	Πολύ	15	20,0
	Αρκετά	17	22,7
	Λίγο	9	12,0
	Καθόλου	2	2,7

Πίνακας 14. Οι απόψεις των συμμετεχόντων για την συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου και την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού

Το 68,0% των συμμετεχόντων θεωρούσαν πολύ/πάρα πολύ υπεύθυνους για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, στην περιφερειακή ενότητα Φωκίδας, τις τοπικές αρχές και το 60,0% το κράτος (Πίνακας 15).

Ποιος θα λέγατε ότι είναι ο πιο υπεύθυνος για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας;	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Πολύ/ Πάρα πολύ (%)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	
Κράτος	23 (30,7)	22 (29,3)	10 (13,3)	10 (13,3)	10 (13,3)	60,0
Τοπικές Αρχές	33 (44,0)	18 (24,0)	8 (10,7)	10 (13,3)	6 (8,0)	68,0
Πολιτιστικοί Οργανισμοί/ Σύλλογοι	6 (8,0)	16 (21,3)	27 (36,0)	22 (29,3)	4 (5,3)	29,3
Ταξιδιωτικά γραφεία	12 (16,0)	20 (26,7)	18 (24,0)	12 (16,0)	13 (17,3)	42,7
Κάτοικοι της περιοχής	23 (30,7)	11 (14,7)	20 (26,7)	15 (20,0)	6 (8,0)	45,4
Άλλο	1 (100,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	0 (0,0)	100,0

*Σαν «άλλο» δόθηκε η απάντηση «συνολική και ομαδική προσπάθεια»

Πίνακας 15. Οι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.

Τα υψηλότερα ποσοστά βελτίωσης και αλλαγής αφορούσαν στην υποδομή και στην ενεργητική συμμετοχή των τοπικών ομάδων συμφερόντων, 57,3% και 44,0% αντίστοιχα (Πίνακας 16).

	Πιο σημαντικό 1	2	3	4	Λιγότερο σημαντικό 5	1 & 2 (%)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	
Ενίσχυση της ταυτότητας του τόπου	15 (20,0)	11 (14,7)	9 (12,0)	13 (17,3)	27 (36,0)	34,7
Υποδομή (τουριστικά καταλύματα, επιχειρήσεις εστίασης - αναψυχής, οδικό δίκτυο, ιατρική περίθαλψη)	25 (33,3)	18 (24,0)	13 (17,3)	14 (18,7)	5 (6,7)	57,3
Διαφήμιση / προώθηση	12 (16)	19 (25,3)	28 (37,3)	10 (13,3)	6 (8,0)	41,3
Διάδραση/ εκδηλώσεις/ Δραστηριότητες	6 (8,0)	14 (18,7)	14 (18,7)	19 (25,3)	22 (29,3)	26,7
Ενεργητική συμμετοχή των τοπικών ομάδων συμφερόντων (Ο.Τ.Α., Περιβαλλοντικοί, Πολιτιστικοί Φορείς, Επαγγελματίες, Ντόπιοι)	19 (25,3)	14 (18,7)	10 (13,3)	18 (24,0)	14 (18,7)	44,0

Πίνακας 16. Οι προτάσεις από τους συμμετέχοντες για αλλαγή και βελτίωση.

Στον πίνακα 17. δίνονται οι προτάσεις για τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην περιοχή.

	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ	Πάρα πολύ	Πολύ/ Πάρα πολύ (%)
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	
Πολιτιστικός τουρισμός	1 (1,3)	4 (5,3)	11 (14,7)	11 (14,7)	48 (64,0)	78,7
Χιονοδρομικός τουρισμός	2 (2,7)	4 (5,3)	13 (17,3)	30 (40,0)	26 (34,7)	74,7
Θαλάσσιος τουρισμός	4 (5,3)	14 (18,7)	27 (36,0)	17 (22,7)	13 (17,3)	40,0

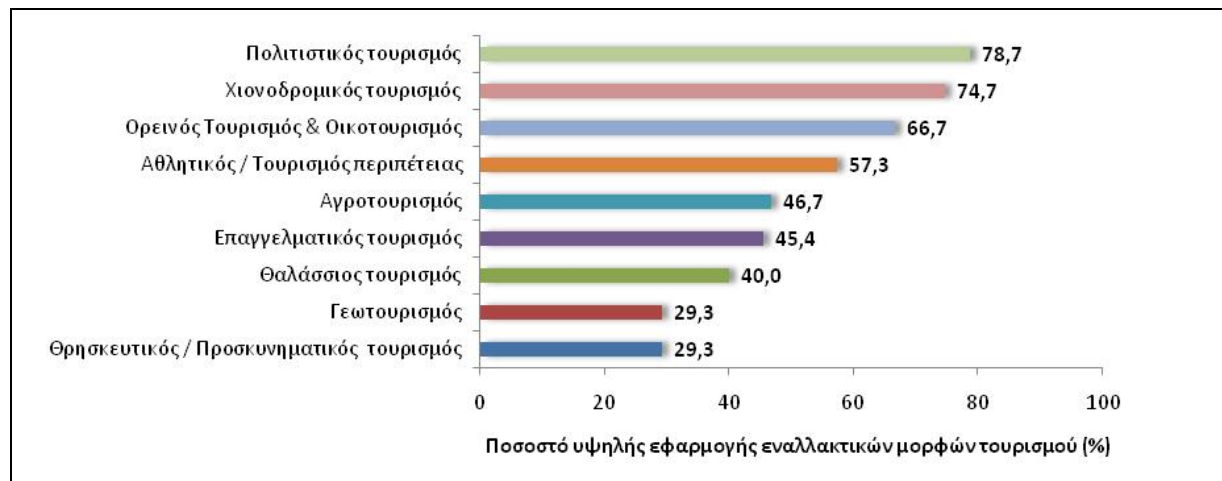

Επαγγελματικός τουρισμός	8 (10,7)	15 (20,0)	18 (24,0)	20 (26,7)	14 (18,7)	45,4
Θρησκευτικός / Προσκυνηματικός τουρισμός	11 (14,7)	20 (26,7)	22 (29,3)	13 (17,3)	9 (12,0)	29,3
Ορεινός Τουρισμός & Οικοτουρισμός	3 (4,0)	5 (6,7)	17 (22,7)	23 (30,7)	27 (36,0)	66,7
Αγροτουρισμός	4 (5,3)	16 (21,3)	20 (26,7)	18 (24,0)	17 (22,7)	46,7
Γεωτουρισμός	10 (13,3)	23 (30,7)	20 (26,7)	13 (17,3)	9 (12,0)	29,3
Αθλητικός / Τουρισμός περιπέτειας	3 (4,0)	12 (16,0)	17 (22,7)	22 (29,3)	21 (28,0)	57,3

Πίνακας 17. Οι προτάσεις για τις Ε.Ε.Μ.Τ που μπορούν να εφαρμοστούν στην περιοχή.

Ο πολιτιστικός και ο χιονοδρομικός τουρισμός σημείωσαν τα υψηλότερα ποσοστά και ακολουθούν ο ορεινός τουρισμός & οικοτουρισμός καθώς και ο αθλητικός / τουρισμός περιπέτειας.

Στο γράφημα 11. δίνονται οι προτάσεις για τις Ε.Ε.Μ.Τ. που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν πολύ/πάρα πολύ στην περιοχή, με φθίνουσα σειρά.

Γράφημα 11. Οι προτάσεις για τις Ε.Ε.Μ.Τ. που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν πολύ/πάρα πολύ στην περιοχή.

Στον πίνακα 18. δίνονται οι συντελεστές συσχέτισης του Spearman της συμπεριφοράς των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες με την ενίσχυση των υπολοίπων πολιτιστικών αγαθών από τον αρχαιολογικό χώρο/μουσείο καθώς και με τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

		Η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου;	Πόσο σημαντική θεωρείτε τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής;
Πως αξιολογείτε τη συμπεριφορά των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες;	r	0,31	0,23
	P	0,006	0,047

Πίνακας 18. Συντελεστές συσχέτισης της συμπεριφοράς των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες με την ενίσχυση των υπολοίπων πολιτιστικών αγαθών από το Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο και με τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Υπήρξε σημαντική θετική συσχέτιση. Συγκεκριμένα, όσο καλύτερα είχαν αξιολογήσει την συμπεριφορά των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες τόσο περισσότερο θεωρούσαν ότι ενισχύει η ύπαρξη του αρχαιολογικού χώρου τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου και τόσο σημαντικότερη θεωρούσαν τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.

Στον πίνακα 19. δίνεται η αξιολόγηση της συμπεριφοράς των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες ανάλογα με το αν θεωρούσαν ότι οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών προάγουν την ανάπτυξη ή όχι.

		Πως αξιολογείτε τη συμπεριφορά των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες;		P Mann-Whitney test
		Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (ενδ. εύρος)	
Οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών προάγουν την ανάπτυξη;	Όχι	3,1 (1,0)	3 (2 - 4)	0,751
	Ναι	3,2 (0,7)	3 (3 - 4)	

Πίνακας 19. Συσχέτιση της συμπεριφοράς των ντόπιων επαγγελματιών με τις απόψεις τους για τις δεσμεύσεις της περιοχής λόγω του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου.

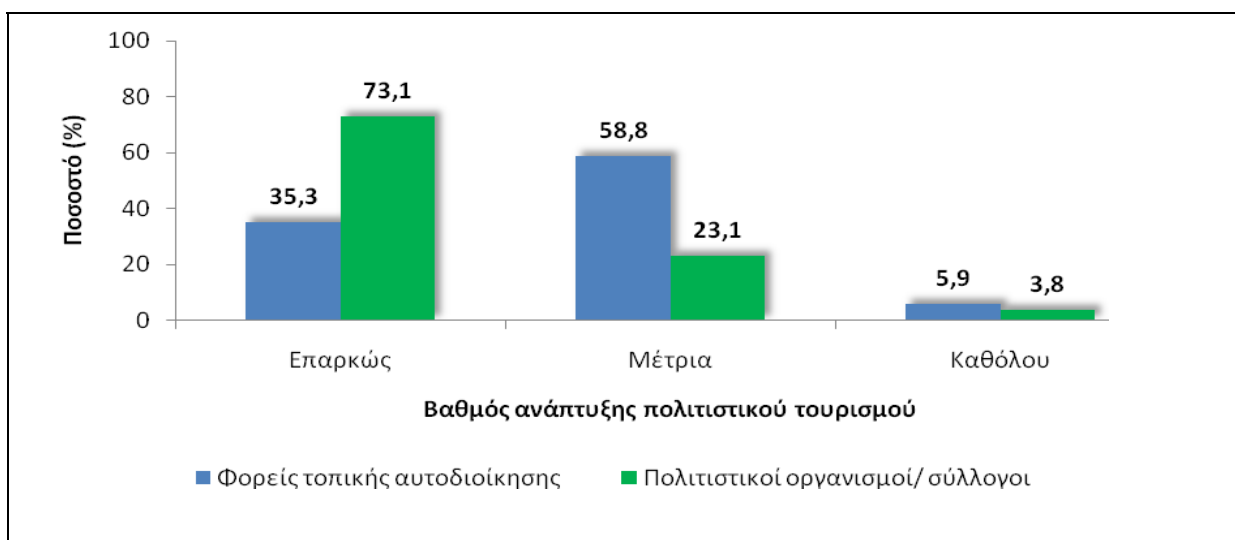
Η αξιολόγηση της συμπεριφοράς των ντόπιων επαγγελματιών που θεωρούσαν ότι οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του

Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών προάγουν την ανάπτυξη ήταν παρόμοια με εκείνων που είχαν αντίθετη άποψη.

7.4 Αποτελέσματα Ερωτηματολογίων Φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Πολιτιστικών Οργανισμών/Συλλόγων

Η πλειοψηφία τόσο των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης όσο και των πολιτιστικών οργανισμών/ συλλόγων, που συμμετείχαν στην έρευνα, θεωρούσε πάρα πολύ σημαντική τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας, με τα ποσοστά να είναι 58,8% και 84,6% αντίστοιχα, χωρίς ωστόσο να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Σημαντικά υψηλότερος ήταν ο βαθμός που οι πολιτιστικοί οργανισμοί/σύλλογοι έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού σε σύγκριση με το βαθμό που οι φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν επενδύσει στην ανάπτυξή του. Ακόμα, οι πολιτιστικοί σύλλογοι έχουν συμβάλει σε σημαντικά υψηλότερο ποσοστό στην ανάδειξη της τοπικής ιστορίας, στη διοργάνωση ετήσιων πολιτιστικών εκδηλώσεων αναβίωσης τοπικών εθίμων και στη διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε σύγκριση με τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης (Παράρτημα Ν-Πίνακας 20).

Στο γράφημα 12. δίνεται ο βαθμός που οι φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν επενδύσει στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και ο βαθμός που έχουν συμβάλει οι πολιτιστικοί οργανισμοί/ σύλλογοι.

Γράφημα 12. Η συμβολή των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.

Το 94,1% των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και το 96,2% των πολιτιστικών οργανισμών/συνλόγων δήλωσαν ότι υπάρχει συνεργασία με τις τοπικές ομάδες συμφερόντων. Ο κυριότερος τρόπος με τον οποίο διεξάγεται αυτή η συνεργασία είναι η συνδιοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και δράσεων σύμφωνα με το 82,4% των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και με το 92,3% των πολιτιστικών οργανισμών/συνλόγων (Πίνακας 21).

		Φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης		Πολιτιστικοί οργανισμοί/σύνλογοι		P
		N	%	N	%	
Υπάρχει συνεργασία με τις τοπικές ομάδες συμφερόντων (Πολιτιστικούς Φορείς, Ο.Τ.Α., Επαγγελματίες, Ντόπιους);	Όχι	1	5,9	1	3,8	1,000*
	Ναι	16	94,1	25	96,2	
Αν ναι με ποιο τρόπο διεξάγεται αυτή η συνεργασία ;	Συνδιοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων και δράσεων (ημερίδες, συνέδρια, εκθέσεις, παρουσίαση βιβλίων, εκπαιδευτικά προγράμματα)	14	82,4	24	92,3	0,369*
	Συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων με στόχο την επίλυση προβλημάτων της τοπικής κοινωνίας	12	70,6	-	-	-
	Κοινή συμμετοχή σε εκδηλώσεις που αφορούν στον τουρισμό	11	64,7	-	-	-
	Σύσταση επιτροπής τουρισμού	0	0,0	-	-	-
	Παροχή τεχνικής και οικονομικής υποστήριξης	1	5,9	-	-	-
	Χωρίς αιτιολόγηση	0	0,0	1	3,8	1,000*
	Συνεργασία στην εκπόνηση μελετών για την προστασία και ανάδειξη της πολιτιστικής	-	-	4	15,4	-

κληρονομιάς						
Άντληση κονδυλίων από τους ΟΤΑ και επαγγελματίες (χορηγίες)	-	-	2	7,7	-	
Ενημέρωση και προσφορά εκπαιδευτικών εισιτηρίων	-	-	1	3,8	-	

*Fisher's exact test

Πίνακας 21. Στοιχεία που αφορούν στη συνεργασία των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων με τις τοπικές ομάδες συμφερόντων.

Οι πολιτιστικοί οργανισμοί/σύλλογοι θεωρούσαν σε σημαντικά υψηλότερο βαθμό ότι η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου σε σύγκριση με τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης. Επίσης, το 58,8% των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης θεωρούσαν ότι οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών δεν προάγουν την ανάπτυξη ενώ το 61,5% των πολιτιστικών συλλόγων/οργανισμών είχαν αντίθετη άποψη (Πίνακας 22).

		Φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης		Πολιτιστικοί οργανισμοί/σύλλογοι		P
		N	%	N	%	
Η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου ;	Πάρα πολύ	6	35,3	13	50,0	0,050*
	Πολύ	4	23,5	5	19,2	
	Αρκετά	6	35,3	1	3,8	
	Λίγο	1	5,9	5	19,2	
	Καθόλου	0	0,0	2	7,7	
Οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών	Όχι	10	58,8	10	38,5	0,191**
	Ναι	7	41,2	16	61,5	

προάγουν την ανάπτυξη ;						
Αιτιολογείστε την άποψή σας	Ανάδειξη και διαφύλαξη πολιτιστικής κληρονομιάς – Προστασία της μοναδικότητας του τόπου	9	52,9	18	69,2	0,923**
	Περιορισμοί ανάπτυξης (ύπαρξη πολεοδομικών φραγμών, απουσία σημαντικών επενδύσεων)	12	70,6	-	-	-
	Έλλειψη κρατικής μέριμνας	1	5,9	0	0,0	0,395*
	Χωρίς αιτιολόγηση	2	11,8	2	7,7	1,000*
	Χωρίς απάντηση	1	5,9	5	19,2	0,376*
	Απουσία δικτύου σύνδεσης με άλλα μουσεία/σημεία ενδιαφέροντος	-	-	2	7,7	-
	Απαραίτητη η αποσαφήνιση των περιοριστικών όρων	-	-	5	19,2	-
	Ενίσχυση της ανάπτυξης μέσω των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού	-	-	4	15,4	-

*Fisher's exact test **Pearson's χ^2 test

Πίνακας 22. Οι απόψεις των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων για την επιρροή του αρχαιολογικού χώρου/Μουσείου στην τοπική ανάπτυξη.

Οι κυριότεροι τρόποι αναπτυξιακού σχεδιασμού της τοπικής αυτοδιοίκησης για τον πολιτιστικό τουρισμό ήταν η διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων, η τουριστική προβολή-προώθηση της εικόνας του τόπου-ανάδειξη των τοπικών προϊόντων και τα έργα υποδομής για την ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων, με ποσοστά 76,5%, 70,6% και 70,6% αντίστοιχα. Τα κυριότερα μελλοντικά σχέδια των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων για τον πολιτιστικό τουρισμό ήταν οι δράσεις ανάδειξης των πολιτιστικών-λαογραφικών στοιχείων και του φυσικού κάλλους της περιοχής, η συστηματική προβολή του τόπου-αύξηση επισκεψιμότητας και συμμετοχής των τουριστών και οι δράσεις ένταξης των

πολιτιστικών αγαθών στη κοινωνική ζωή, την παιδεία και την αισθητική αγωγή, με ποσοστά 80,8%, 65,4% και 57,7% αντίστοιχα (Πίνακας 23).

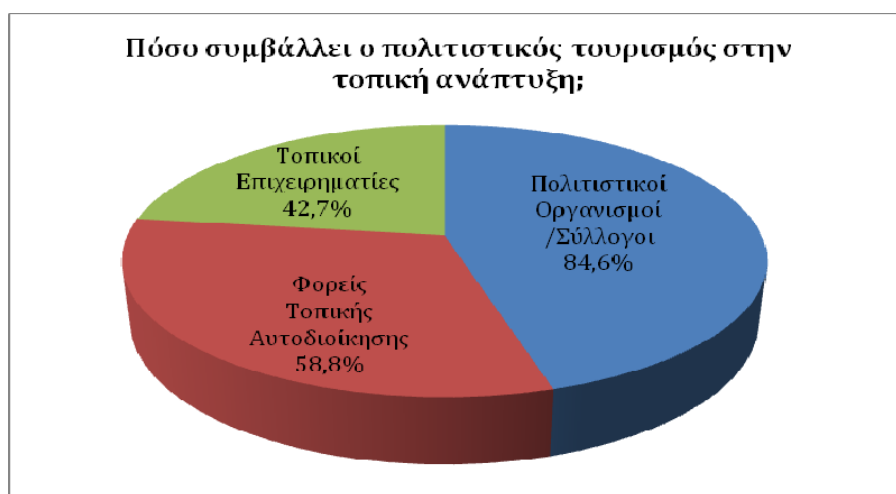
	Ποιος είναι ο μελλοντικός αναπτυξιακός σχεδιασμός της τοπικής αυτοδιοίκησης & των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων για τον πολιτιστικό τουρισμό;	N	%
Φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης	Τουριστική προβολή- Προώθηση της εικόνας του τόπου και ανάδειξη των τοπικών προϊόντων	12	70,6
	Διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών μέσω αναπτυξιακών προγραμμάτων (αναβάθμιση τοπικών μουσείων και εκθέσεων)	13	76,5
	Έργα υποδομής για την ανάδειξη των πολιτιστικών στοιχείων (μελέτες κατασκευής και συντήρησης οδικού δικτύου, αναπλάσεις πλατειών και δημοτικών χώρων)	12	70,6
	Διοργάνωση φεστιβάλ	1	5,9
	Συνεργασία των δύο Δήμων της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας	2	11,8
	Δημιουργία δικτύου σύνδεσης όλων των μουσείων/σημείων ενδιαφέροντος της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας	1	5,9
	Έλλειψη καινοτομιών ανάπτυξης Πολιτιστικού Τουρισμού	1	5,9
	Χωρίς απάντηση	1	5,9
Πολιτιστικοί οργανισμοί/σύλλογοι	Δράσεις έρευνας, μελέτης και προστασίας των πολιτιστικών αγαθών	9	34,6
	Δράσεις ένταξης των πολιτιστικών αγαθών στη κοινωνική ζωή, την παιδεία και την αισθητική αγωγή	15	57,7
	Δράσεις ανάδειξης των πολιτιστικών και λαογραφικών στοιχείων και του φυσικού κάλλους της περιοχής	21	80,8
	Δράσεις που ενθαρρύνουν την κινητικότητα των ατόμων (όπως σεμινάρια, θεατρικές παραστάσεις, εργαστήρια θεάτρου, masterclass μουσικής)	7	26,9
	Ενίσχυση της τοπικής ανάπτυξης μέσω των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ανάπτυξη διαδρομών περιήγησης, αγροτουρισμού, συνεδριακού τουρισμού, προσέγγιση ορειβατικών συλλόγων, οργάνωση αθλητικών δραστηριοτήτων)	11	42,3
	Συστηματική προβολή του τόπου- Αύξηση επισκεψιμότητας και συμμετοχής των τουριστών	17	65,4
	Συνεχείς συνεργασίες με τις τοπικές ομάδες συμφερόντων	7	26,9
	Κανένα σχέδιο ανάπτυξης λόγω έλλειψης πόρων	2	8,0

Πίνακας 23. Ο μελλοντικός αναπτυξιακός σχεδιασμός των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και των πολιτιστικών οργανισμών/συλλόγων για τον πολιτιστικό τουρισμό.

7.5 Συνοπτική Συσχέτιση των Αποτελεσμάτων της Έρευνας

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συσχέτιση των απαντήσεων που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες στην έρευνα σε βασικά ερωτήματα που τέθηκαν. Συγκεκριμένα το 40,7% των επισκεπτών παραδέχτηκε ότι η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου επηρέασε την απόφασή τους να επισκεφτούν την περιοχή και το 81,3% των επιχειρηματιών φαίνεται να κατανοεί ότι ο συγκεκριμένος αρχαιολογικός χώρος/ μουσείο ενισχύει την ελκυστικότητα του τόπου [πίνακες 2 (παράρτημα Λ) και 13].

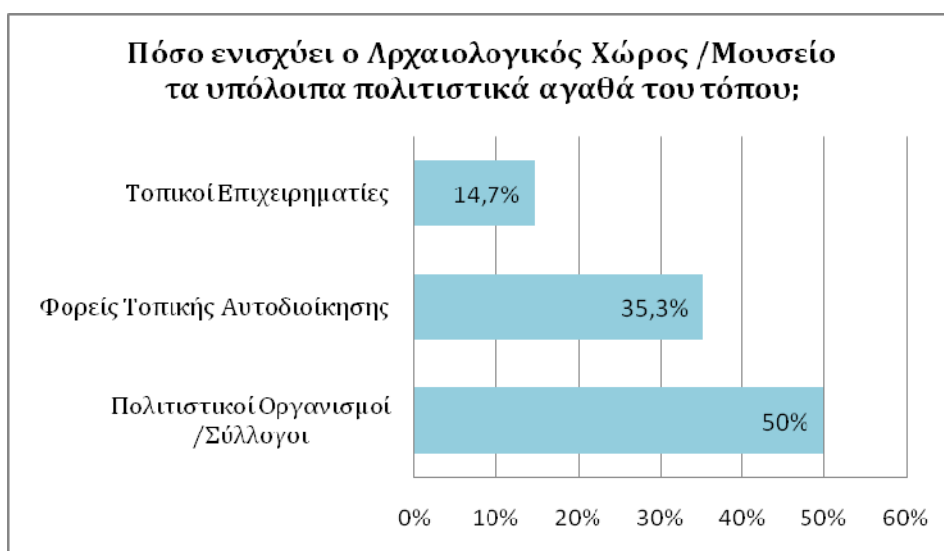
Οι εκπρόσωποι των πολιτιστικών Οργανισμών/συνδέσμων αναγνωρίζουν περισσότερο τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη και συγκεκριμένα σε ποσοστό 84,6%, έναντι των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των τοπικών επιχειρηματιών που ακολουθούν με ποσοστά 58,8% και 42,7% αντίστοιχα [πίνακες 14 και 20 (παράρτημα Ν)-γράφημα 13].

Γράφημα 13. Οι απόψεις για τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην τοπική ανάπτυξη.

Στην ερώτηση αν η ύπαρξη του αρχαιολογικού χώρου/μουσείου ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου το 50% των πολιτιστικών οργανισμών/συνδέσμων και το 35,3% των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης απάντησαν πάρα πολύ, ενώ μόλις το 14,7% των επιχειρηματιών συμφώνησε μαζί τους (πίνακες 14 και 22-γράφημα 14).

Γράφημα 14. Οι απόψεις για την επιρροή του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου στα άλλα πολιτιστικά αγαθά του τόπου.

Το 77,3% των επιχειρηματιών και το 58,8% των εκπροσώπων της τοπικής αυτοδιοίκησης θεωρεί ότι οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στην περιοχή δεν προάγουν την ανάπτυξη. Ίδια γνώμη έχει μόνο το 38,5% των πολιτιστικών οργανισμών/συνδέσμων που συμμετείχαν στην έρευνα (πίνακες 14 και 22-γράφημα 15).

Γράφημα 15. Οι απόψεις για την επιρροή των δεσμεύσεων της περιοχής στην τοπική ανάπτυξη.

Επίλογος

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Στην Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας ο τουρισμός αποτελεί δυναμικό κλάδο της οικονομίας με σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης. Το αξιόλογο φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα κατάλληλο για την ανάπτυξη όλων των μορφών τουρισμού, η ύπαρξη ενός αναγνωρισμένου διεθνώς πολιτιστικού χώρου (Αρχαιολογικός Χώρος/Μουσείου Δελφών), η δυνατότητα πολλαπλών επιλογών διαφορετικού τύπου τουριστικών προορισμών, η ύπαρξη του λιμανιού της Ιτέας, το σημαντικό πλεονέκτημα της γειτνίασης της περιοχής με την Αττική και της κεντρικής της θέσης στο σύνολο της Χώρας, η διοργάνωση πολιτιστικών γεγονότων με διαχρονική παρουσία (Φεστιβάλ Δελφών), ο μεγάλος αριθμός φορέων και συλλόγων εμπλεκόμενων με τον πολιτισμό, η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων από τους Ο.Τ.Α., το αυξανόμενο ενδιαφέρον των πολιτών για πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν τα δυνατά σημεία της περιοχής.

Παρά το γεγονός ότι υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης ειδικών εναλλακτικών μορφών τουρισμού, αυτές δεν έχουν αξιοποιηθεί επαρκώς και συντονισμένα. Στον τουριστικό τομέα υπάρχουν διαρθρωτικές αδυναμίες και έλλειψη σύνθετων τουριστικών προϊόντων. Η διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος είναι μικρή, η αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος για την ενίσχυση της ταυτότητας της περιοχής και τον εμπλουτισμό του τουριστικού προϊόντος είναι περιορισμένη και η ποιότητα των υποδομών (οδικό δίκτυο, τομέας υγείας) χαμηλή. Έντονη είναι η έλλειψη δικτύωσης και διασύνδεσης των πολιτιστικών πόρων. Δεν υπάρχει ένα συνολικό σχέδιο τουριστικής ανάπτυξης με τη συμμετοχή όλων των ομάδων συμφερόντων. Η κινητοποίηση και ο συντονισμός των αρμόδιων φορέων για την προβολή και αξιοποίηση του πολιτιστικού αποθέματος είναι ανεπαρκής.

Στα πλαίσια της γενικότερης οικονομικής κρίσης, σοβαρή απειλή για την περιοχή αποτελεί η έλλειψη εθνικών πόρων για χρηματοδότηση δράσεων πολιτισμού. Παρόλο αυτά, λόγω της αυξανόμενης ζήτησης νέων μορφών τουρισμού (που συνδέονται με το

περιβάλλον, τον πολιτισμό και τον παραδοσιακό τρόπο ζωής), η περιοχή παρουσιάζει σημαντικές ευκαιρίες ανάπτυξης και σύνδεσης του πολιτιστικού τουρισμού με άλλες E.E.M.T. Η χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών για την προώθηση πολιτιστικών δράσεων (δημιουργία ψηφιακού portal, σελίδες κοινωνικής δικτύωσης), η κινητοποίηση μεγάλου αριθμού πολιτιστικών συλλόγων και το ενδιαφέρον των πολιτών για πολιτιστικές δραστηριότητες πρέπει να αξιοποιηθούν.

Ο πολιτισμός και ο τουρισμός δύναται να αποτελέσει έναν βασικό πυλώνα ανάπτυξης. Η προστασία, η ανάδειξη και η αξιοποίηση της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί κρίσιμο σημείο και παράγοντα ανάπτυξης για την περιοχή. Απαραίτητο κρίνεται ένα σχέδιο στρατηγικής αναβάθμισης που θα εστιάζει:

- Στην αξιοποίηση των πολιτιστικών πόρων σε συνδυασμό με τη δημιουργία τουριστικών δραστηριοτήτων που θα συμβάλλουν τόσο στη διατήρηση, όσο και στη βελτίωση του επιπέδου ζωής των κατοίκων
- Στην αποσαφήνιση των περιοριστικών όρων της ευρύτερης περιοχής των Δελφών με σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής παράδοσης και κληρονομιάς παράλληλα με τις προσπάθειες για ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής
- Στη δημιουργία δικτύου σύνδεσης όλων των μουσείων/σημείων ενδιαφέροντος του νομού
- Στην ενίσχυση της δημιουργικής έκφρασης των κατοίκων και των πολιτιστικών συλλόγων
- Στη συγκρότηση ενός συλλογικού οργάνου με στόχο την προώθηση των θεμάτων του τουρισμού
- Στην εκπαίδευση των υπαλλήλων και όλων των φορέων που εμπλέκονται με τον τουρισμό σε θέματα διαχείρισης και προστασίας του πολιτιστικού πλούτου και διάθεσης των πολιτιστικών προϊόντων
- Στην σύνδεση του τουρισμού και του πολιτισμού μέσω οργάνωσης συνεργασιών όλων των φορέων που διαμορφώνουν το πολιτιστικό περιβάλλον με στόχο την αποφυγή αποσπασματικών και μη συντονισμένων δράσεων
- Στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος αξιοποιώντας τις δυνατότητες που προσφέρει ο φυσικός και πολιτισμικός πλούτος της περιοχής
- Στη δημιουργία απαραίτητων υποδομών ανάπτυξης Ειδικών Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού με στόχο την προσέλκυση διαφόρων ομάδων τουριστών και την επιμήκυνση της παραμονής τους στην περιοχή

- Στην ανάπτυξη συνεργασιών για τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου τουριστικού πακέτου, που να συνδυάζει την επίσκεψη σε πολιτιστικούς οργανισμούς με περιήγηση στην περιοχή περιλαμβάνοντας διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία
- Στην τουριστική αξιοποίηση της παραλιακής ζώνης με τη δημιουργία οργανωμένων παραλιών αλλά και των ορεινών περιοχών με τη κατασκευή σύγχρονων καταλυμάτων
- Στη δημιουργία ενός σύγχρονου, εύκολα προσπελάσιμου, οδικού δικτύου απαραίτητου για τη σύνδεση της ορεινής περιοχής με την παραλιακή ζώνη του νομού
- Στη σήμανση των μνημείων, των μονοπατιών και όλων των αξιοθέατων της περιοχής
- Στην αξιοποίηση της μαρίνας Ιτέας
- Στην αναβάθμιση των προσφερόμενων υπηρεσιών (συγκοινωνίες, πάρκινγκ, υγεία) του νομού
- Στην οργάνωση και προώθηση ενός σχεδίου μάρκετινγκ με στόχο την ανάδειξη της περιοχής ως πολιτιστικό, τουριστικό κέντρο διεθνούς εμβέλειας με επίκεντρο το διεθνή πόλο των Δελφών-Προβολή του brand name «Δελφοί»
- Στη χρήση των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνιών που θα επιτρέψει την απεξάρτηση από τους ενδιάμεσους (γραφείο ταξιδιών, tour operator) και την άμεση προώθηση των υπηρεσιών
- Στην προβολή των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του τόπου με την σύνταξη πληροφοριακών οδηγών, τη δημιουργία εύχρηστων θεματικών χαρτών, τη δημοσιοποίησή τους στο διεθνή τύπο και με τη συμμετοχή σε εκθέσεις τουριστικών πρακτόρων, ώστε να μπορέσει να ανταγωνιστεί, με επιτυχία, άλλους δημοφιλείς προορισμούς.

Η συνύπαρξη του μοναδικού φυσικού περιβάλλοντος και του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος αποτελεί το κύριο συγκριτικό πλεονέκτημα της περιοχής. Ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να συνδυαστεί και με άλλες ειδικές μορφές τουρισμού. Μια νέα αναπτυξιακή πνοή μπορεί να δοθεί στην περιοχή, αξιοποιώντας όλες τις δυνατότητες και τους πόρους που έχει στη διάθεσή της, με τον κατάλληλο στρατηγικό σχεδιασμό και με την απαιτούμενη πολιτική συμμετοχικής διαχείρισης όλων των φορέων των ενδιαφερόμενων για τον πολιτισμό και των άμεσα εμπλεκόμενων με τον τουρισμό.

Βιβλιογραφία

Αποστολόπουλος, Δ. Κ. & Σδράλη, Β. Δ. (2009) *Εναλλακτικός και Ήπιος Τουρισμός Υπαίθρου: Θεωρητική Προσέγγιση & Εφαρμογές*. Αθήνα: Δ.Β. Ελληνοεκδοτική Α.Ε.Ε.Ε.

Βαρβαρέσος, Σ. (2000) *Τουρισμός έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Προπομπός.

Βαρβαρέσος, Σ. (2008) *Οικονομική του Τουρισμού, Εννοιολογικές, Θεωρητικές και Μεθοδολογικές Προσεγγίσεις από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Προπομπός.

Βελισσαρίου, Ε. (2000) *Μάνατζμεντ Ειδικών και Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού*. Πάτρα: ΕΑΠ.

Βενετσανοπούλου, Γ. Μ. (2006) *Η Κρατική Συμβολή στον Τουρισμό, Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού. Ιστορική Εξέλιξη –Θεσμικό πλαίσιο*. Αθήνα: Interbooks.

Brida, G.J., Meleddu, M. & Pulina, M. (2011) *Factors influencing the intention to revisit a cultural attraction: The case study of the Museum of Modern and Contemporary Art in Rovereto*. Journal of Cultural Heritage.

Δέφνερ Α., Καραχάλης Ν., & Μεταξάς, Θ. (2012) *Το Marketing και Branding του τόπου στην Ελλάδα: Η θεωρία, η πρακτική και η διδασκαλία ενός πολυεπιστημονικού αντικειμένου*, στο: Δέφνερ Α. & Καραχάλης Ν. (επιμ.) *Marketing και Branding του Τόπου: Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα*. Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.

Δέφνερ Α., & Μεταξάς, Θ. (2006) *Ταυτότητα, Εικόνα και Μάρκετινγκ των Πόλεων: Η Περίπτωση της Νέας Ιωνίας στο Νομό Μαγνησίας*, στο: Κοκκώσης Χ., Ψυχάρης Γ. & Φώτης Γ. (επιμ.) *Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια*. 7ο Εθνικό Συνέδριο του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Εταιρείας Περιφερειακής Επιστήμης. Αθήνα: Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης, Γκοβοστης.

Δημητσάντου -Κρεμέζη Α. (1992) *Η αναθεωρημένη Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού και τα άρθρα που διασφαλίζουν την αρχιτεκτονική κληρονομιά*. Εισηγήσεις μελών της

Διεθνούς Επιστημονικής Επιτροπής Πολιτιστικού Τουρισμού του ICOMOS στις ετήσιες συναντήσεις (Βουδαπέστη 1994, Δελφοί 1995, Έβρα Πορτογαλίας, Σόφια. 1997, Ρόρος Νορβηγίας 1998, Μεξικό 1999). Εισηγήσεις σε διεθνή συνέδρια (UIA – Καΐρο 1992, Μαγιόρκα 1993, Αθήνα-ΤΕΕ 1993). Διαθέσιμο στο :

http://library.tee.gr/digital/books_notee/book_59509/book_59509_dimitsantou.pdf
(31/12/2017)

Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) (2012) *Μουσεία και Αρχαιολογικοί Χώροι (Επισκέψεις-εισπράξεις)/Νοέμβριος 2017*. Διαθέσιμο στο : <http://www.statistics.gr/el/statistics/-/publication/SCI21/-> (20/3/2018)

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δελφών 2014-2019 . Διαθέσιμο στο :
http://www.dimosdelfon.gr/attachments/article/1540/ΕΠ_ΔΗΜΟΥ%20ΔΕΛΦΩΝ_Α_ΦΑΣΗ_ΤΕΛΙΚΟ.pdf (26/2/2018)

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Δωρίδος 2015-2019 . Διαθέσιμο στο :
<http://www.dorida.gr/wp-content/uploads/ΤΕΛΙΚΟ-Α-ΦΑΣΗ-ΔΗΜΟΥ-ΔΩΡΙΔΟΣ-2015-2019.pdf> (26/2/2018)

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Στερεάς Ελλάδας 2015-2019. Διαθέσιμο στο :
https://pste.gov.gr/images/files/2016/diavoulefsis/PER_20160113_03.pdf
(14/2/2018)

Η Χάρτα του Πολιτιστικού Τουρισμού, 2002. Διαθέσιμο στο :
<<http://teeserver.tee.gr/online/epikaira/2002/2193/pg016.shtml> (9/11/2016)

Ηγουμενάκης Γ. Ν. (2000) *Τουρισμός και Ανάπτυξη*. Αθήνα: Interbooks.

Ηγουμενάκης Γ. Ν. & Κραβαρίτης Ν. Κ. (2004) *Τουρισμός Βασικές Έννοιες*. Αθήνα: Interbooks

Hargrove, M. C. (2002) *Heritage Tourism*. CRM, Cultural Resource Management, 25 (1), 10-11.

Herreman, Y. (2003) *Museums and Tourism: Culture and Consumption*. Museum International, 50 (3), 4-12.

Foster, H. (2008) *Evaluation Toolkit for Museum Practitioners*. East of England : Museum Hub.

Καρίκης Δ., & Τσαμαντάνης Χ. (2013) *Πολιτιστική Κληρονομιά και Τουριστικό προϊόν : Μελέτη προσέγγισης της επιρροής του Αρχαιολογικού Χώρου των Δελφών και το Μουσείο στην Π.Ε. Φωκίδας*.

Διαθέσιμο στο : < http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/46_karikis_tsamantanis_ersagr13.pdf (24/2/2018)

Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π. (2001) *Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον*. Αθήνα: Κριτική.

Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. & Γκρίμπα Ε. (2011) *Ειδικές και Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού – Ζήτηση και Προσφορά Νέων Προϊόντων Τουρισμού*. Αθήνα: Κριτική Α.Ε.

Κόνσολα Ν. (2006) *Πολιτιστική Ανάπτυξη και Πολιτική*. Αθήνα : Παπαζήση Α.Ε.Β.Ε.

Κραβαρτόγιαννος Δ. (2005) *Φωκίδα –Τουριστικός Οδηγός*. Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Φωκίδας. Άμφισσα: Αρχέτυπο

Jolliffe L. & Smith R. (2001) *Heritage, Tourism and Museums: the case of the North Atlantic islands of Skye, Scotland and Prince Edward Islands, Canada*. International Journal of Heritage Studies, 7 (2), 149-172

Λαγός Γ. Δ. (2005) *Τουριστική Οικονομική*. Αθήνα: Κριτική Α.Ε.

Lord, D. G. (1999) *The power of Cultural Tourism*. Keynote Presentation: Wisconsin Heritage Tourism Conference, Lac du Flambeau, Wisconsin.

McIntosh R.W., Goeldner C.R. & Ritchie J.R.B. (1995) *Tourism, Principles, Practices, Phisosophies*. 7η έκδοση, New York: Wiley

Μέντης, Κ. (2007) *Πολιτιστική Διαχείριση και Πολιτιστική Πολιτική*. Αθήνα: Μέντη

Μεταξάς, Θ.(2005)*Μάρκετινγκ του τόπου (πόλης):«προσδιορισμός,σχεδιασμός, εφαρμογή και αποτελεσματικότητα»*. ΑΕΙΧΩΡΟΣ , 4(2): 62-99

Middleton, C.T.V. & Hawkins R. (2004) *Τουριστικό Μάρκετινγκ για Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Αθήνα: Κριτική.

Mill, R. C. & Morrison, A.M. (1992) *The Tourism System London*. Prentice Hall Internasional.

Μοίρα, Π. (2009) *Θρησκευτικός Τουρισμός*. Αθήνα: Interbooks

Μπιτσάνη, Ε. Π. (2004). *Πολιτισμική Διαχείριση και Περιφερειακή Ανάπτυξη. Σχεδιασμός Πολιτιστικής Πολιτικής & Πολιτιστικού Προϊόντος*. Αθήνα: Διόνικος.

Μπούνια, Α. (2015) *Έρευνα επισκεπτών και αξιολόγηση: Η «φωνή» του κοινού*. Στο Νικονάνου, Ν., Μπούνια, Α., Φιλιππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη, Α., Γιαννούτσου, Ν. 2015. *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Κεφ 7. Διαθέσιμο στο: <<http://hdl.handle.net/11419/718> (22/1/2018)

McKercher, B. & Du Cros, H. (2002) *Cultural Tourism- The Partnership Between Tourism and Cultural Heritage Management*. New York : The Haworth Hospitality Press.

Νόμος 3852/2010. Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης (ΦΕΚ 87/τ.Α΄/ 7-6-2010). Διαθέσιμο στο : <http://www.et.gr/index.php/anazitisi-fek> (15/2/2018)

Παπαναστασούλη, Ν. (2017) *Η σημασία των μουσείων για την πολιτιστική ταυτότητα και την τουριστική ανάπτυξη των πόλεων. Το παράδειγμα του Διαχρονικού Μουσείου Λάρισας*. Διαθέσιμο στο : http://www.citybranding.gr/2017/06/blog-post_7.html (4/1/2018)

Παρτίδα, Δ. Ε. (2016) *Αρχαιολογικοί Χώροι*. Διαθέσιμο στο : <http://odysseus.culture.gr/h/3/gh351.jsp?obj_id=2507(15/2/2018)

Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας. Διαθέσιμο στο : <https://pste.gov.gr/periferiaki-enotita-fokidas/> (14/2/2018)

Πασχαλίδης, Γ. & Χαμπούρη-Ιωαννίδου, Α. (2002) *Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων*. Τόμος Α΄. Εισαγωγή στον Πολιτισμό. Πάτρα : Ε.Α.Π.

Παυλογεωργάτος, Γ. & Κωνσταντογλου, Μ. (2005) *Πολιτισμικός τουρισμός: η περίπτωση της Ελλάδας*, στο Βερνίκος, Ν., Δασκαλοπούλου, Σ., Μπαντιμαρούδης, Φ., Μπουμπάρης, Ν., Παπαγεωργίου Δ., (επιμ.) *Πολιτιστικές βιομηχανίες. Διαδικασίες, υπηρεσίες και αγαθά*. Αθήνα : Κριτική.

Richards, G. (2005) *The social context of cultural tourism*. In Richards, G. (ed.) *Cultural Tourism in Europe*. Wallingford : CAB International.

Σαραντάκου, Ε. (2010) *Ώριμοι Τουριστικοί Προορισμοί. Εξέλιξη και δυνατότητες μετάβασης σε ένα βιώσιμο μοντέλο θερινού-πολιτιστικού τουρισμού. Η ελληνική*

περίπτωση. Διδακτορική Διατριβή. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Τομέας Πολεοδομίας και Χωροταξίας.

Σφακιανάκης, Κ. Μ. (2000) *Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού*. Αθήνα: «Έλλην» - Γ. Παρίκος & ΣΙΑ Ε.Ε

Sharpley, R. (2005) *Tourism, tourist and society*. Huntingdon, Cambridgeshire NJ: ELM Publications.

Τσαρούχα, Α. & Καμάρα, Α. (2018) *Το Δελφικό τοπίο*. Διαθέσιμο στο : <http://www.delphi.diadrasis.net/el-gr/χώρος/ιστορία/δελφικότοπίο.aspx> (15/2/2018)

Τσαρούχα, Α. (2012) *Διαδρομές Πολιτισμού σε ένα Μνημείο της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, τους Δελφούς*. Πρακτικά επιστημονικής συνάντησης. Αρχαιολογικό Έργο Θεσσαλίας και Στερεάς Ελλάδας. Βόλος 15.3-18.3.2012. Τόμος II : Στερεά Ελλάδα. Γενική Επιμέλεια έκδοσης : Μαζαράκης Α. , Α. Επιμέλεια κειμένων : Αλεξανδρινού Α.. Εκτύπωση : Ιδέα & Τύπος – Λένης Σ. Φ.

Τσάρτας, Π., Σταυρινούδης, Θ., Ζαγκότση, Σ., Κυριακάκη, Α. & Βασιλείου, Μ. (2010) *Τουρισμός και Περιβάλλον*. Αθήνα : WWF Ελλάς.

Τσάρτας Α., Π. (2010), *Ελληνική Τουριστική Ανάπτυξη – Χαρακτηριστικά, διερευνήσεις, προτάσεις*. Αθήνα: Κριτική Α.Ε.

Υπουργική Απόφαση ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Α1/Φ43/35829/1801/2-5-2012. Έγκριση ανακαθορισμού των ορίων των Ζωνών Α' και Β' Προστασίας του Αρχαιολογικού Χώρου των Δελφών και του ευρύτερου Δελφικού Τοπίου (ΦΕΚ 147/τ. ΑΑΠ/2-5-2012) Διαθέσιμο στο : <http://www.et.gr/index.php/anazitisi-fek> (15/2/2018)

Φαρσάρη, Ι. (2009) *Εννοιολογικές Προσεγγίσεις* στο Σωτηριάδης, Μ. , Φαρσάρη, Ι. Σβορώνου, Ε. & Συμβουλίδου, Μ. (επιμ.) *Εναλλακτικές και Ειδικές Μορφές Τουρισμού-Σχεδιασμός Management και Marketing*. Αθήνα: Interbooks

Χριστογιάννης, Ι., Γ. (2006) *Ελληνική Πολιτιστική Διπλωματία*. Περιστέρι: Έλλην-Γ. Παρίκος & ΣΙΑ Ε.Ε.

Ψαρρού, Μ. (2010) *Βρυξέλλες: Μουσεία και Τοπική Αυτοδιοίκηση στην Ευρώπη – Λειτουργικές Σχέσεις, Προοπτικές και Μάνατζμεντ*. Διαθέσιμο στο : http://www.citybranding.gr/2010/11/blog-post_26.html#more (4/1/2018)

Παραρτήματα

Α. Έγγραφο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Φωκίδας

Ημ/νία: 24/10/2017

Α. Π.: ΥΠΠΟΑ/ΓΔΑΠΚ/ΕΦΑΦΩΚ/437417/288275/5135

Ημ/νία Έκδοσης 24/10/2017

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ &
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΦΩΚΙΔΟΣ

Έδρα Εφορείας: Αρχαιολογικό Μουσείο
Δελφών

Ταχ. Δ/ση: Κεντρικό ΕΛΤΑ Άμφισσας

Ταχ. Θυρίδα 90 Άμφισσα 33100

Πληρ.: Α. Τσαρούχα

ΤΗΛ: 2265082346-82313

FAX: 2265082966

E-mail: efafok@culture.gr

ΠΡΟΣ: κα Αργυρούλα Γαλάτου
Τύρας 36Α
Αθήνα 1142

ΚΟΙΝ.: Αρχαιολογικό Μουσείο Δελφών
Ενταύθα

Θέμα: Απάντηση σε αίτημα για την έγκριση διανομής-συλλογής ερωτηματολογίου στους επισκέπτες του Αρχαιολογικού χώρου και του Μουσείου Δελφών.
ΣΧΕΤ.: Η από 18-10-2017 αίτησή σας

Σε συνέχεια της σχετικής αίτησής σας για την έγκριση διανομής-συλλογής ερωτηματολογίου στους επισκέπτες του Αρχαιολογικού χώρου και του Μουσείου Δελφών, σας ενημερώνουμε ότι δεν έχουμε αντίρρηση από πλευράς των αρμοδιοτήτων μας για την διανομή και συλλογή του ερωτηματολογίου στην είσοδο του αρχαιολογικού χώρου Δελφών και στην έξοδο του Αρχαιολογικού Μουσείου δεδομένου ότι θα πραγματοποιηθεί για ερευνητικούς και επιστημονικούς λόγους.

Η διανομή - συλλογή του ερωτηματολογίου εγκρίνονται με την προϋπόθεση ότι δεν θα παρακωλύεται η επίσκεψη των επισκεπτών και το έργο του φυλακτικού προσωπικού.

Παραμένουμε στη διάθεσή σας για κάθε πληροφορία ή διευκρίνιση.

Η Προϊσταμένη της Εφορείας

Αθανασία Ψάλτη
Αρχαιολόγος ΠΕ

Β. Στοιχεία Τοπικών Επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα

		N	%
Είδος Επιχείρησης	ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ / ΤΑΒΕΡΝΕΣ / ΚΑΦΕ	20	25,10
	ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ	15	19,8
	ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΑ/ΞΕΝΟΔ ΟΧΕΙΑ	12	15,9
	ΛΟΙΠΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ (ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΡΟΥΧΩΝ, ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ, ΛΟΓΙΣΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ, ΒΕΝΖΙΝΑΔΙΚΑ, ΚΟΜΜΩΤΗΡΙΑ ΚΛΠ)	28	38,3
Τόπος Επιχείρησης	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ	4	5,3
	ΑΜΦΙΣΣΑ	16	21,3
	ΓΡΑΒΙΑ	1	1,3
	ΔΕΛΦΟΙ	40	53,3
	ΖΩΡΙΑΝΟ	1	1,3
	ΙΤΕΑ	10	13,4
	ΚΙΡΡΑ	1	1,3
	ΜΑΥΡΟΛΙΘΑΡΙ	2	2,7
Έτη λειτουργίας, μέση τιμή (SD) διάμεσος (ενδ. εύρος)		26,0 (19,8)	21 (11 - 37)
Αριθμός απασχολούμενων, μέση τιμή (SD) διάμεσος (ενδ. εύρος)		3,3 (2,9)	2 (2 - 4)

Γ. Εκπρόσωποι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης που συμμετείχαν στην έρευνα

1. Δήμαρχος Δ. Δελφών
2. Αντιδήμαρχος Δ. Δελφών
3. Αντιδήμαρχος Δ. Δελφών
4. Σύμβουλος Δ. Δελφών
5. Σύμβουλος Δ. Ε. Δελφών Δ. Δελφών
6. Πάρεδρος Δ.Ε. Δελφών Δ. Δελφών
7. Πάρεδρος Δ.Ε. Μαυρολιθαρίου Δ. Δελφών
8. Πάρεδρος Δ. Ε. Αθανασίου Διάκου Δ. Δελφών
9. Πρόεδρος Δ.Σ. Δ. Δωρίδος
10. Αντιδήμαρχος Δ. Δωρίδος
11. Αντιδήμαρχος Δ. Δωρίδος
12. Δημοτικός Σύμβουλος Δ. Δωρίδος
13. Δημοτικός Σύμβουλος Δ. Δωρίδος
14. Δημοτικός Σύμβουλος Δ. Δωρίδος
15. Δημοτικός Σύμβουλος Δ. Δωρίδος
16. Δημοτικός Σύμβουλος Δ. Δωρίδος
17. Πάρεδρος Δ. Ε. Ζωριάνου Δ. Δωρίδας

Δ. Διευκρινιστική Επιστολή

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ονομάζομαι Γαλάτου Αργυρώ και είμαι φοιτήτρια του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας με θέμα: «Πολιτιστικός τουρισμός και τοπική ανάπτυξη. Η συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου Δελφών στο Νομό Φωκίδας» διεξάγω έρευνα διανέμοντας τέσσερα (4) διαφορετικά ερωτηματολόγια τα οποία απευθύνονται στους επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου / Μουσείου Δελφών, στους φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης, στους πολιτιστικούς συλλόγους/οργανισμούς και στους τοπικούς επιχειρηματίες.

Με την παρούσα επιστολή μου ζητώ τη συνεργασία σας με τη συμπλήρωση του σχετικού ερωτηματολογίου. Οι απαντήσεις σας θα χρησιμοποιηθούν μόνο για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας. Η συμμετοχή θα είναι ανώνυμη και εθελοντική.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συνεργασία και την άμεση ανταπόκρισή σας.

Με εκτίμηση

Γαλάτου Αργυρούλα

Στοιχεία επικοινωνίας:

Κινητό: 6948070316

e-mail : a.galatou@yahoo.gr

Ε. Πολιτιστικοί Σύλλογοι που συμμετείχαν στην έρευνα

1. Πολιτιστικό Κέντρο Φωκίδας
2. Πολιτιστικός Σύλλογος Χρισσού
3. Μουσικοχορευτικός και Λαογραφικός Όμιλος Ιτέας «Το Χοροστάσι»
4. Πολιτιστικός Σύλλογος Γυναικών Δελφών «Εύα Σικελιανού»
5. Χορευτικός Λαογραφικός Όμιλος Δελφών «Λεκαριά»
6. Δελφικός Κύκλος
7. Φιλοπρόοδος Όμιλος Πυράς Παρνασσίδας «Η ΓΚΟΥΡΑ»
8. Πολιτιστικό Κέντρο Στρώμης
9. Σύλλογος Απανταχού Μαυρολιθαριτών
10. Πολιτιστικός & Λαογραφικός Όμιλος Γυναικών – Καστριώτισσας Παρνασσίδας
11. Πολιτιστικός Σύλλογος Νέων Γραβιάς
12. Αδελφότητα Αθανασίου Διάκου

13. Εξωραϊστικός Πολιτιστικός Σύλλογος Μουσούνιτσας
14. Πολιτιστικός Σύλλογος Λιδορικού
15. Σύλλογος Ζωριανιτών «Ο Άγιος Νικόλαος»
16. Πολιτιστικός Σύλλογος Κερασιάς
17. Σύλλογος Κροκυλιωτών «Ο Μακρυγιάννης»
18. Σύλλογος Υψηλοχωριτών Δωρίδας

Ζ. Ερωτηματολόγιο για τους Τουρίστες – Επισκέπτες του Αρχαιολογικού Χώρου και Μουσείου Δελφών

Ζ.1 Το Ερωτηματολόγιο στην Ελληνική Γλώσσα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ – ΕΠΙΣΚΕΠΤΕΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΔΕΛΦΩΝ

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης διπλωματικής εργασίας για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Στόχος της είναι να αξιολογήσει τη συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου Δελφών στην τοπική ανάπτυξη. Παρακαλούμε να συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο και να το επιστρέψετε στον ερευνητή. Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι ανώνυμη.

ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

1. Όταν ταξιδεύετε είναι στις προτεραιότητές σας η επίσκεψη κάποιου μουσείου; Ποτέ ☐ Σπάνια ☐ Μερικές Φορές ☐ Πάντα ☐	
2. Επισκέπτεστε τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο για πρώτη φορά; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	
3. Έχετε έρθει με οργανωμένο γκρουπ; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	
4. Για ποιους λόγους επισκεφτήκατε τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο; για ψυχαγωγία ☐ για τη φήμη του ☐ για απόκτηση γνώσεων/εμπειριών ☐ για συγκεκριμένα εκθέματά του ☐ για το είδος του ☐	
5. Θα επισκεπτόσασταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	
6. Θα προτείνατε την επίσκεψη στο συγκεκριμένο Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο σε φίλους/συγγενείς; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	
7. Πως χαρακτηρίζετε την επίσκεψή σας στον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο; Βαρετή ☐ Κουραστική ☐ Ωφέλιμη ☐ Ενδιαφέρουσα ☐ Εκπαιδευτική ☐ Ψυχαγωγική ☐	
8. Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένος από το προσωπικό του Αρχαιολογικού Χώρου / Μουσείου; (Δώστε την απάντησή σας για το βαθμό ικανοποίησής σας από 1 έως 5, όπου 1 πολύ χαμηλή, 5 πολύ υψηλή) 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐	
9. Παρακαλούμε να βαθμολογήσετε τις παρεχόμενες υπηρεσίες σε κλίμακα από 1 έως 5 (με άριστα το 5)	
• Parking	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Αναψυκτήριο	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Χώροι Υγιεινής	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Υποδομές για άτομα με αναπηρίες	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Πωλητήριο	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Ξεναγήσεις	1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
10. Πόσο σημαντική θεωρείτε την ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου σ' αυτό τον τόπο; Καθόλου ☐ Λίγο ☐ Πολύ ☐ Πάρα πολύ ☐	
11. Εάν δεν υπήρχε ο συγκεκριμένος Αρχαιολογικός Χώρος/Μουσείο θα επισκεπτόσασταν την περιοχή; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	
12. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας διανυκτερεύσατε στην περιοχή; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	
13. Συνδυάσατε την επίσκεψή σας με βόλτα σε κάποιο παραδοσιακό χωριό ή παραλία της περιοχής; ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐	

14. Κατά τη παραμονή σας στην περιοχή επισκεφτήκατε κάποιο από τα παρακάτω μουσεία;
(Σημειώστε με X)

- Μουσείο Δελφικών Εορτών Άγγελου Σικελιανού
- Αρχαιολογικό Μουσείο Άμφισσας
- Λαογραφικό Μουσείο Άμφισσας
- Λαογραφικό Μουσείο Επταλόφου
- Λαογραφικό Μουσείο Καστριώτισσας
- Λαογραφικό Μουσείο Γαλαξιδίου
- Ναυτικό και Εθνολογικό Μουσείο Γαλαξιδίου
- Ιστορικό Μουσείο Αθανασίου Διάκου
- Μεταλλευτικό Πάρκο «Vagonetto»
- Άλλα μνημεία /αξιοθέατα της περιοχής

.....

15. Σε ποιο βαθμό είστε ικανοποιημένοι από τα ακόλουθα χαρακτηριστικά του συνολικού τουριστικού προϊόντος που προσφέρει η περιοχή; (σύνολο 100 βαθμών)

Φυσικά αξιοθέατα	
Πολιτιστικά αξιοθέατα (μουσεία, αρχαιολογικοί χώροι, εκκλησίες, θέατρα, εκθέσεις)	
Υποδομή (οδικό δίκτυο, μέσα μαζικής μεταφοράς, σταθμός λεωφορείων)	
Διαμονή, φαγητό, ψυχαγωγία	
Ποιότητα υπηρεσιών	
ΣΥΝΟΛΟ	100

16. Θα σας ενδιέφερε ένα ολοκληρωμένο τουριστικό πολιτιστικό πακέτο που θα συνδύαζε την επίσκεψή σας στο Αρχαιολογικό Χώρο/ Μουσείο Δελφών με περιήγηση στη περιοχή της Φωκίδας περιλαμβάνοντας διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία;
ΝΑΙ ΟΧΙ

17. Επισκέπτης από την Ελλάδα **Επισκέπτης από το Εξωτερικό**

18. Φύλο: Άνδρας Γυναίκα

19. Ηλικία: <25 26-35 36-45 46-55 56-65 65+

20. Εκπαιδευτικό επίπεδο
Πρωτοβάθμια Δευτεροβάθμια Ανώτατη
Μεταπτυχιακός τίτλος Διδακτορικός τίτλος

21. Οικογενειακή Κατάσταση
Άγαμος Έγγαμος χωρίς παιδιά Έγγαμος με παιδιά εξαρτώμενα από εσάς
Έγγαμος με ανεξάρτητα παιδιά Χήρος/χήρα

22. Επάγγελμα
Δημόσιος υπάλληλος Ιδιωτικός υπάλληλος Ελεύθερος επαγγελματίας
Μαθητής /Φοιτητής Οικιακά Συνταξιούχος Άνεργος

23. Μηνιαίο Εισόδημα (σε ευρώ)
<1000 1001-1500 1501-2000 2001-2500 >2501

ΣΧΟΛΙΑ : .....

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ

Z.2 Το Ερωτηματολόγιο στην Αγγλική Γλώσσα

QUESTIONNAIRE FOR TOURISTS-VISITORS TO THE ARCHEOLOGICAL SITE AND MUSEUM OF DELPHI

This research is carried out within the framework of a thesis for the Program of Postgraduate Studies "Cultural Policy And Development" of the Open University of Cyprus. It's goal is to evaluate the contribution of the Archaeological site and the Museum of Delphi to the local development. Please, complete the questionnaire and return it to the researcher. Your contribution to the research is anonymous

OPEN UNIVERSITY OF CYPRUS

1. When you travel, is a visit to a museum within your priorities? Never ☐ Rarely ☐ Sometimes ☐ Always ☐
2. Are you visiting the Archaeological Site/Museum for the first time? YES ☐ NO ☐
3. Have you come with an organized group? YES ☐ NO ☐
4. What are your reasons for visiting the Archaeological Site/Museum? for recreation ☐ on account of its name ☐ to acquire knowledge/experiences ☐ for specific exhibits ☐ for its type ☐
5. Would you visit the Archaeological Site/Museum again in the future? YES ☐ NO ☐
6. Would recommend a visit to this particular Archaeological Site/Museum to friends/relatives? YES ☐ NO ☐
7. How would you describe your visit to the Archaeological Site/Museum ? Boring ☐ Tiring ☐ Useful ☐ Interesting ☐ Educational ☐ Recreational ☐
8. How satisfied are you with the staff of the Archaeological Site/Museum? (Give your answer on a scale of 1 to 5, with 1 being very low and 5 very high) 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
9. Please rate the services rendered on a scale of 1 to 5 (5 is excellent) <ul style="list-style-type: none">
• Parking 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Coffee-Snack bar 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Toilets 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Facilities for disabled persons 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Gift shop 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
• Guided tours 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐
10. How important do you consider the existence of the Archaeological Site/Museum in this area? Not at all ☐ Minimal ☐ Significant ☐ Very much ☐
11. If it were not for the existence of this Archaeological Site/Museum, would you have visited the area ? YES ☐ NO ☐
12. During your visit, did you stay overnight in the area? YES ☐ NO ☐
13. Did you combine your visit with a trip to a traditional village or beach in the area? YES ☐ NO ☐

14. During your stay in the area, did you visit any of the following museums (Mark with an X)

- Museum of Delphic Festivals
- Archaeological Museum of Amphiissa
- Amphiissa Folk Museum
- Eptalofos Folk Museum
- Kastriotissa Folk Museum
- Galaxidi Folk Museum
- Maritime Museum of Galaxidi
- Athanassios Diakos Historical Museum
- «Vagonetto» Fokis Mining Park Museum
- Other monuments/sites of the area

.....

15. How satisfied were you with the following characteristics of the total touristic product (total of 100 marks)

Places of natural beauty	
Cultural sites (museums, archaeological sites, churches, theaters, exhibitions)	
Infrastructure (road network, means of public transportation, bus station)	
Accommodation, meals, entertainment	
Quality of services	
TOTAL	100

16. Would you be interested in a tourist cultural package which would combine a visit to the Archaeological Site/Museum of Delphi with a trip to the Fokis region, including accommodation, meals and entertainment?
 YES NO

17. Visitor from Greece **Visitor from abroad**

18. Gender: Male Female

19. Age: <25 26-35 36-45 46-55 56-65 65+

20. Educational level
 Primary Education Secondary Education Higher Education
 Master's degree PhD

21. Marital Status
 Single Married without children Married with dependent children
 Married with financially independent children Widower/widow

22. Profession
 Civil Servant Private sector employee Independent professional
 High school/university student Housewife Pensioner Unemployed

23. Monthly income (in euro)
 <1000 1001-1500 1501-2000 2001-2500 >2501

Comments : .....

THANK YOU FOR YOUR PARTICIPATION

Η. Ερωτηματολόγιο για τις Τοπικές Επιχειρήσεις

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΤΟΠΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Η παρούσα έρευνα διεξάγεται στο πλαίσιο εκπόνησης διπλωματικής εργασίας για το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτιστική Πολιτική και Ανάπτυξη» του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου. Στόχος της είναι να αξιολογήσει τη συμβολή του Αρχαιολογικού Χώρου και του Μουσείου Δελφών στην τοπική ανάπτυξη. Παρακαλούμε να συμπληρώσετε το ερωτηματολόγιο και να το επιστρέψετε στον ερευνητή. Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι ανώνυμη.

ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

1. Είστε ικανοποιημένος από την τουριστική ανάπτυξη της περιοχής;					
Πάρα πολύ	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
☐	☐	☐	☐	☐	
2. Πως αξιολογείτε τη συμπεριφορά των ντόπιων επαγγελματιών ως προς τους τουρίστες;					
Άριστη	Πολύ καλή	Καλή	Μέτρια		
☐	☐	☐	☐		
3. Πιστεύετε ότι η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/Μουσείου Δελφών επηρεάζει την απόφαση των τουριστών να επισκεφτούν την περιοχή;					
Πάρα πολύ	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
☐	☐	☐	☐	☐	
4. Κατά τη γνώμη σας με ποιο τρόπο και πόσο συμβάλλει ο Αρχαιολογικός Χώρος/ Μουσείο Δελφών στην τοπική ανάπτυξη;					
	Πάρα πολύ	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου
Προσελκύει τουρίστες					
Ενισχύει τις τοπικές επιχειρήσεις					
Συμβάλλει στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων στην περιοχή					
Δημιουργεί θέσεις εργασίας					
Αυξάνει το εισόδημα των κατοίκων					
Συμβάλλει στην εμπλοκή των γυναικών και των νέων στην αγορά εργασίας					
Άλλο:.....					
.....					
5. Η ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών ενισχύει τα υπόλοιπα πολιτιστικά αγαθά του τόπου;					
Πάρα πολύ	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
☐	☐	☐	☐	☐	
6. Οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που επικρατούν στη περιοχή λόγω της ύπαρξης του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου Δελφών προάγουν την ανάπτυξη;					
ΝΑΙ ☐ ΟΧΙ ☐					
7. Πόσο σημαντική θεωρείτε τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της περιοχής;					
Πάρα πολύ	Πολύ	Αρκετά	Λίγο	Καθόλου	
☐	☐	☐	☐	☐	

8. Ποιος θα λέγατε ότι είναι ο πιο υπεύθυνος για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας; Αξιολογήστε με κλίμακα από το 1 έως το 5. (1 Καθόλου - 2 Λίγο - 3 Αρκετά - 4 Πολύ - 5 Πάρα πολύ)

Κράτος	
Τοπικές Αρχές	
Πολιτιστικοί Οργανισμοί/Σύλλογοι	
Ταξιδιωτικά γραφεία	
Κάτοικοι της περιοχής	
Άλλο :.....	

9. Τι από τα παρακάτω πρέπει να αλλάξει ή να βελτιωθεί; Τοποθετήστε τα με σειρά προτεραιότητας από το 1 έως το 5 (Δώστε την απάντησή σας με το 1 να είναι το πιο σημαντικό και το 5 το λιγότερο σημαντικό)

Ενίσχυση της ταυτότητας του τόπου	
Υποδομή (τουριστικά καταλύματα, επιχειρήσεις εστίασης - αναψυχής, οδικό δίκτυο, ιατρική περίθαλψη)	
Διαφήμιση / προώθηση	
Διάδραση/ εκδηλώσεις/ Δραστηριότητες	
Ενεργητική συμμετοχή των τοπικών ομάδων συμφερόντων (Ο.Τ.Α., Περιβαλλοντικοί, Πολιτιστικοί Φορείς, Επαγγελματίες, Ντόπιοι)	

10. Σε ποιο βαθμό θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στην περιοχή οι παρακάτω Ειδικές Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού ; Αξιολογήστε με κλίμακα από το 1 έως το 5. (1 Καθόλου - 2 Λίγο - 3 Αρκετά - 4 Πολύ - 5 Πάρα πολύ)

Πολιτιστικός τουρισμός	
Χιονοδρομικός τουρισμός	
Θαλάσσιος τουρισμός	
Επαγγελματικός τουρισμός	
Θρησκευτικός / Προσκυνηματικός τουρισμός	
Ορεινός Τουρισμός & Οικοτουρισμός	
Αγροτουρισμός	
Γεωτουρισμός	
Αθλητικός / Τουρισμός περιπέτειας	

11. Είδος Επιχείρησης:.....

12. Τόπος Επιχείρησης :.....

13. Έτος Ίδρυσης :.....

14. Αριθμός απασχολούμενων : .....

ΣΧΟΛΙΑ:.....

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ

Κ. Πίνακας 1. Δημογραφικά Στοιχεία Τουριστών/Επισκεπτών

		N	%
Επισκέπτης	από την Ελλάδα	221	77,5
	από το Εξωτερικό	64	22,5
Φύλο	Άνδρας	129	45,3
	Γυναίκα	156	54,7
Ηλικία	<25	63	22,1
	26-35	76	26,7
	36-45	83	29,1
	46-55	53	18,6
	56-65	8	2,8
	65+	2	0,7
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Πρωτοβάθμια	7	2,5
	Δευτεροβάθμια	62	21,8
	Ανώτατη	141	49,5
	Μεταπτυχιακός τίτλος	63	22,1
	Διδακτορικός τίτλος	12	4,2
Οικογενειακή Κατάσταση	Άγαμος	128	44,9
	Έγγαμος χωρίς παιδιά	46	16,1
	Έγγαμος με παιδιά εξαρτώμενα από εσάς	96	33,7
	Έγγαμος με ανεξάρτητα παιδιά	15	5,3
	Χήρος/χήρα	0	0,0
Επάγγελμα	Δημόσιος υπάλληλος	57	20,0
	Ιδιωτικός υπάλληλος	100	35,1
	Ελεύθερος επαγγελματίας	65	22,8
	Μαθητής /Φοιτητής	38	13,3
	Οικιακά	7	2,5
	Συνταξιούχος	3	1,1
	Άνεργος	15	5,3
Μηνιαίο Εισόδημα (σε ευρώ)	<1000	139	48,8
	1001-1500	63	22,1
	1501-2000	28	9,8
	2001-2500	14	4,9
	>2501	41	14,4

Λ. Πίνακας 2. Στοιχεία που αφορούν στην επίσκεψη στον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο Δελφών

		N	%
Όταν ταξιδεύετε είναι στις προτεραιότητές σας η επίσκεψη κάποιου μουσείου;	Ποτέ	2	0,7
	Σπάνια	24	8,4
	Μερικές Φορές	135	47,4
	Πάντα	124	43,5
Επισκέπτεστε τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο για πρώτη φορά;	Όχι	110	38,6
	Ναι	175	61,4
Έχετε έρθει με οργανωμένο γκρουπ;	Όχι	253	88,8
	Ναι	32	11,2
Για ποιους λόγους επισκεφτήκατε τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο;	για ψυχαγωγία	55	19,3
	για την φήμη του	69	24,2
	για απόκτηση γνώσεων/εμπειριών	189	66,3
	για συγκεκριμένα εκθέματά του	34	11,9
	για το είδος του	28	9,8
Θα επισκεπτόσασταν ξανά τον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο στο μέλλον;	Όχι	30	10,5
	Ναι	255	89,5
Θα προτεινάτε την επίσκεψη στο συγκεκριμένο Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο σε φίλους/συγγενείς;	Όχι	2	0,7
	Ναι	283	99,3
Πως χαρακτηρίζετε την επίσκεψή σας στον Αρχαιολογικό Χώρο / Μουσείο;	Βαρετή	3	1,1
	Κουραστική	4	1,4
	Ωφέλιμη	48	16,8
	Ενδιαφέρουσα	130	45,6
	Εκπαιδευτική	76	26,7
	Ψυχαγωγική	24	8,4
Πόσο σημαντική θεωρείτε την ύπαρξη του Αρχαιολογικού Χώρου/ Μουσείου σ' αυτό τον τόπο;	Καθόλου	1	0,4
	Λίγο	3	1,1
	Πολύ	36	12,6
	Πάρα πολύ	245	86,0
Εάν δεν υπήρχε ο συγκεκριμένος Αρχαιολογικός Χώρος/Μουσείο θα επισκεπτόσασταν την περιοχή;	Όχι	116	40,7
	Ναι	169	59,3

Μ. Πίνακας 5. Βαθμός Ικανοποίησης από τον Αρχαιολογικό Χώρο/Μουσείο

		Βαθμολογία ικανοποίησης (%)		P Mann-Whitney test
		Μέση τιμή (SD)	Διάμεσος (ενδ. εύρος)	
Επισκέπτης	από την Ελλάδα	66,5 (16,5)	67,9 (57,1 - 78,6)	0,020
	από το Εξωτερικό	60,2 (19,3)	60,7 (50 - 71,4)	
Φύλο	Άνδρας	64,3 (17)	64,3 (53,6 - 75)	0,352
	Γυναίκα	65,7 (17,6)	64,3 (57,1 - 76,8)	
Ηλικία	<25	69,8 (16,2)	67,9 (57,1 - 78,6)	0,088*
	26-35	65,4 (17,2)	64,3 (53,6 - 75)	
	36-45	63,3 (19,4)	64,3 (57,1 - 75)	
	>45	62,2 (14,7)	60,7 (53,6 - 71,4)	
Εκπαιδευτικό επίπεδο	Πρωτοβάθμια/ Δευτεροβάθμια	67,5 (16,9)	67,9 (57,1 - 78,6)	0,181*
	Ανώτατη	63,8 (17,9)	60,7 (53,6 - 75)	
	Μεταπτυχιακός/ Διδακτορικός τίτλος	65 (16,5)	67,9 (57,1 - 75)	
Οικογενειακή Κατάσταση	Άγαμος	67 (15,9)	67,9 (57,1 - 76,8)	0,145
	Έγγαμος	63,4 (18,2)	64,3 (53,6 - 75)	
Επάγγελμα	Δημόσιος υπάλληλος	63,2 (18,5)	64,3 (53,6 - 71,4)	0,669*
	Ιδιωτικός υπάλληλος	66,4 (15,7)	64,3 (57,1 - 76,8)	
	Ελεύθερος επαγγελματίας	63,6 (17,2)	64,3 (53,6 - 75)	
	Μαθητής /Φοιτητής	64,3 (18,4)	64,3 (57,1 - 71,4)	
	Οικιακά/ Συνταξιούχος/ Άνεργος	68,6 (19,3)	71,4 (53,6 - 78,6)	
Μηνιαίο Εισόδημα (σε ευρώ)	<1000	67,2 (17,3)	67,9 (57,1 - 78,6)	0,023
	1001-2000	65,3 (13,8)	64,3 (57,1 - 75)	
	>2001	59 (20,9)	60,7 (46,4 - 75)	
Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής σας διανυκτερεύσατε στην περιοχή;	Όχι	61,3 (15,1)	60,7 (53,6 - 71,4)	0,021
	Ναι	66,3 (17,8)	67,9 (55,4 - 78,6)	
Συνδύσατε την επίσκεψή σας με βόλτα σε κάποιο παραδοσιακό χωριό ή παραλία της περιοχής ;	Όχι	60,7 (18,9)	60,7 (50 - 71,4)	0,129
	Ναι	65,7 (17)	64,3 (57,1 - 75)	
Θα σας ενδιέφερε ένα ολοκληρωμένο τουριστικό πολιτιστικό πακέτο που θα συνδύαζε την επίσκεψή σας στο Αρχαιολογικό Χώρο/ Μουσείο Δελφών με περιήγηση στη περιοχή της Φωκίδας περιλαμβάνοντας διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία;	Όχι	65 (14,2)	64,3 (57,1 - 75)	0,739
	Ναι	65,1 (18,4)	64,3 (53,6 - 78,6)	

*Kruskal-Wallis test

Ν. Πίνακας 20. Απόψεις των Φορέων Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Πολιτιστικών Οργανισμών/ Συλλόγων για τον πολιτιστικό τουρισμό

		Φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης		Πολιτιστικοί οργανισμοί/ σύλλογοι		P
		N	%	N	%	
Πόσο σημαντική θεωρείτε τη συμβολή του πολιτιστικού τουρισμού στην οικονομική ανάπτυξη της Περιφερειακής Ενότητας Φωκίδας:	Πάρα πολύ	10	58,8	22	84,6	0,061*
	Πολύ	7	41,2	3	11,5	
	Αρκετά	0	0,0	1	3,8	
	Λίγο	0	0,0	0	0,0	
	Καθόλου	0	0,0	0	0,0	
Σε ποιο βαθμό οι τοπικές αρχές έχουν επενδύσει /οι πολιτιστικοί οργανισμοί-σύλλογοι συμβάλλει στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού;	Επαρκώς	6	35,3	19	73,1	0,027*
	Μέτρια	10	58,8	6	23,1	
	Καθόλου	1	5,9	1	3,8	
Αναφέρετε συνοπτικά ποια έργα -επενδύσεις έχουν γίνει για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στη Περιφερειακή Ενότητα Φωκίδας	Ανάδειξη της τοπικής ιστορίας (έκδοση βιβλίων, εφημερίδας)- Προώθηση της εικόνας του τόπου(σύνταξη οδοιπορικού φυλλαδίου)	3	17,6	17	65,4	0,002**
	Διοργάνωση ετήσιων πολιτιστικών εκδηλώσεων αναβίωσης τοπικών εθίμων	2	11,8	19	73,1	<0,001**
	Έργα αναβάθμισης πολιτιστικού αποθέματος (ίδρυσης και επάνδρωσης Τοπικών Μουσείων-πολιτιστικών κέντρων)	7	41,2	8	30,8	0,484**
	Έργα ανάπλασης - συντήρησης (οδικού δικτύου, πλατειών, τουριστικών υποδομών)	3	17,6	-	-	-
	Διεξαγωγή εκπαιδευτικών προγραμμάτων (επιμορφωτικές ημερίδες, συνέδρια, υπαίθρια πάρκα, βιβλιοθήκες,	1	5,9	19	73,1	<0,001**

θεατρικές παραστάσεις, εκδρομές, εκμάθηση παραδοσιακών χορών, διοργάνωση και συμμετοχή σε φεστιβάλ)					
Διεκδίκηση κρατικών χρηματοδοτήσεων	0	0,0	-	-	-
Συμμετοχή σε τουριστικές εκθέσεις	-	-	1	3,8	-
Διοργάνωση αθλητικών δραστηριοτήτων	-	-	4	15,4	-
Διεξαγωγή προγραμμάτων και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού	-	-	4	15,4	-
Συνεργασία με Μ.Κ.Ο. και προγράμματα Erasmus (Φιλοξενία φοιτητών)	-	-	1	3,8	-
Προτάσεις αναπτυξιακού σχεδιασμού (διοργάνωση εκδηλώσεων, διαλέξεων, προβολή ντοκιμαντέρ)	-	-	3	11,5	-
Χωρίς απάντηση	8	47,1	-	-	-

*Fisher's exact test **Pearson's χ^2 test